

21 кастрычніка 1994 г.

№ 42 (3764)

Кошт 75 руб.

МЫ І ГЛІНА

Васіль АЎРАМЕНКА:
«О, гліняная мая Беларусь,
натоленая падманам розных вод, ці
зведаеш ты полымя вышэйшай
любаві, ці дасягнеш
яе цудадзейнага і балючага жэрала,
якое дае славу, трываласць
і смяротны лёс? А мо так
і застанешся «перамагаць без
перамогі, дзейнічаць без учынкаў,
жыць без жыцця...» Ці хочаш ты
агню, мая родная гліна?»

4

КАБ НЕ ЁМЁРЛІ...

Любоў КАНАПЛЯНІК:
«У сённяшняй сітуацыі, калі
ў грамадстве пануюць нормы
паводзін і ўстаноўкі, сфарміраваныя
несвабодным існаваннем
у таталітарнай імперыі
і паглыбленыя эканамічным
крызісам, якія дасюль арыентуюць
на ўспрыманне беларушчыны
як нехлямяжасці, рудыментарнага
правінцыялізму, — у такой сітуацыі
менавіта дзяржава павінна вырваць
люд беларускі з абцугоў самазняхаві,
знішчэння лепшых рысаў асобы,
стварыць умовы рэальнага
раўнапраўя беларускай
і рускай моў».

5

ГЕНЕРАЛЬСКІ НУМАР

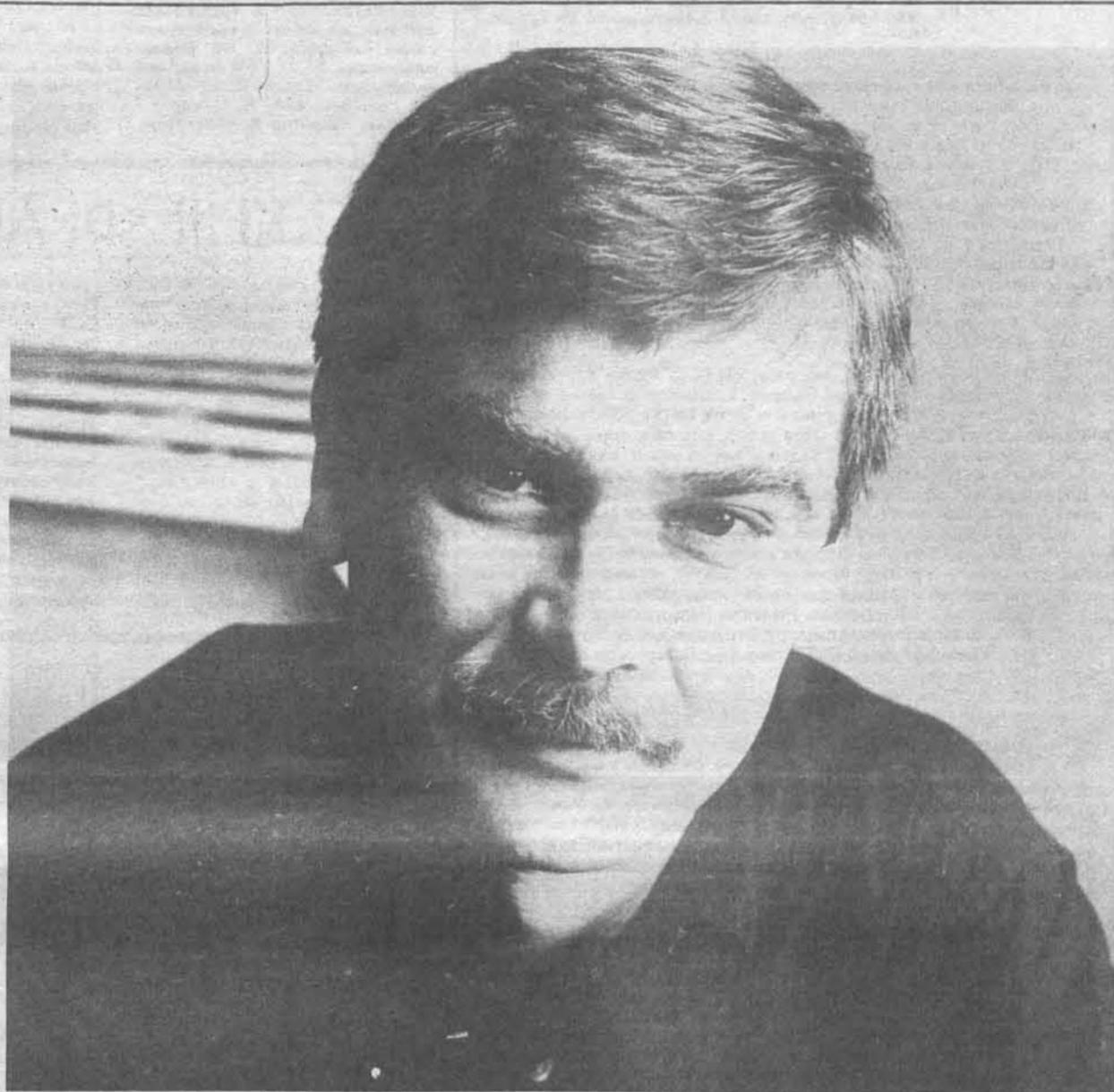
Апавяданне
Анатоля ЗЭКАВА.

9—10

МАТЧЫН ДАР

Аркадзь МАРЦІНОВІЧ:
«Трэба змірыцца з жорсткай
рэальнасцю: арыентацыя на вёску
бесперспектыўная, сённяшняя
вёска ўжо мізэрна мала можа
зрабіць дзеля адраджэння
беларускай мовы. Надзея толькі
на горад, у першую чаргу на нашу
сталіцу... Толькі тады, калі гэтая
вялікая і магутная грамада
загаворыць па-беларуску, можна
будзе сказаць, што наш адраджэнскі
рух возьме верх».

14—15

УСЛУХВАЦЦА Ё СВОЙ ЧАС

Сёння, 21 кастрычніка, Альтэрнатыўны
тэатр запрашае на прэм'еру «Гора
ад розуму» Аляксандра Грыбаедава.
Найвыбітнага твора. Паводле шанюўных
крыніц, ён толькі аднойчы, у 1963 годзе,
выпрабоўваў сучасны драматычны
беларускі тэатр — у Магілёве
(пра спектакль музычны гаворкі няма).
Між тым, ледзь не ўсе 170 гадоў («Гора
ад розуму» скончана ў 1824) спела
тэатральнае меркаванне: калі на трупу
раскладаюцца ролі Грыбаедава,
дык пад жыццё ў мастацтве грунт
заснаваны! У даным выпадку —
пад адметнае творчае жыццё.

Творчы кіраўнік тэатра рэжысёр
Вітаўтас ГРЫГАЛЮНАС, а менавіта ён
ажыццяўляе пастаноўку, адказвае
на пытанні рэдактара лімаўскага аддзела
тэатра, кіно і тэлебачання
Жаны ЛАШКЕВІЧ.

— Вітас, ты распавядаў, што мы ўбачым гэтакі сон Соф'і
Паўлаўны — з дзівосамі, дзівамі, дзівацтвамі, і сон гэты
сасніць яна перад прыездам Чацкага... Калі не браць пад
увагу вядомую схільнасць творчых людзей разумецца са
светам праз умоўна-мастацкія сны і часова не спыняцца
на «сонных» традыцыях філасофіі ды літаратуры, калі
арыентавацца на глядачоў, што наведваюць пяты або
дзевяты спектакль, — ці прадугледжваеш ты нейкую
пэўную рэакцыю на «самотны сон разбітага каханя»?
«Бо ўжо ўвайшло ў характар чалавечы Усё вымерваць па
сабе: Глядач не разумее цэльнай рэчы — Яе на шмоцце
паскубе».

— А я памятаю сапраўды тэатральнага глядача па сваіх
колійных уражаннях. Яго, сапраўднага, хапае на пяць-шэсць
спектакляў. Наш глядач цяпер не вельмі адкрыты, не дужа

абазнаны. Ці не таму, што рэдка завітвае ў тэатр? Глядацкая
напрактыкаванасць знікае...

— А вы для дзіцяй працуйце...

— Марым. Адказна вельмі. Для мяне дзіцячы спектакль —
гэта перадусім чароўная казка. Да нас на першую «Казку»
Андрэй Андросік мяркую сабраць дзятву на Калядных вакацы-
ях.

— Але на «Камедыі...» альбо на «Каралі...» (Марашэўскі,
Аляхновіч, Ёнэска) дзеткі шчыльна сядзяць — з бацькамі...

— Ну, на «Камедыі...» — усе як дзеці. А на Ёнэскавых
парадоксах не раз назіраў, як дзеці — супакойваюць бацькоў.
Бо бацькі не заўжды і не адразу разумеюць, што адбываецца
на сцэне. Але гэта ўжо пра іншае — што можна падаваць як
дзіцячы спектакль...

— Ну тады зважым на тое, што ў вас багата прыхільнікаў,
але вам узбагачаць рэпертуар новым цяпер цяжка...

— Прыкрасць мінулага сезона: няспраўдзілі планы. Прэм'еры
«Апошняй стужкі Крэпа» ды «Каіна», а пад самую заслону, у
ліпені — «Лебядзінага спеву» паводле А. Чэхова — гэта толькі
палова задуманага. Калі памятаеш, пасля Новага года загаварылі
пра рублёвую зону. Прадпрымальнікі адразу скарацілі дзей-
насць, банкі не выдавалі крэдытаў, а мы... Мы ж існуем на
ахвяраванні прадпрымальнікаў. У іх блага — у нас дрэнна...
Праўда, мы не прамінулі ўпрыцен заняцця мастацкім даскана-
леннем. Трупа Альтэрнатыўнага, безумоўна, вельмі
прафесійная, але шмат для каго наш тэатр — першы ў жыцці,
а наша мэта — зрабіцца бездакорным ансамблем. Па-другое,
наш тэатр, нарэшце, стаў ездзіць. Надарыліся вялікія гастролі
ў Віцебск: з выхадам на вялікую сцэну, з вывазам усіх
дэкарацый і да т.п. Меншыя гастролі спраўдзіліся ў Пермі —
далёка ад Мінска. Паказалі «Пагуляне» С. Мрожака і «Кара-
ля...» Ёнэскі ў Маскве. Пяездкі — школа для выканаўцаў.
Займаем добрыя пляцоўкі, нас чакаюць (білеты былі ўсе
раскуплены), таму мусім працаваць напоўніцу. За мінулы
сезон сыгралі амаль паўтары сотні спектакляў, пры гэтым зала
была занята глядачамі на 86 працэнтаў. Няблага?

(Працяг на стар. 10)

АДЗІНЫ ГАРАНТ ГОДНАГА ЖЫЦЦА

Рашыце, аб неабходнасці якога так доўга гаварыла апазіцыя БНФ у парламенце, прынята: беларускі рубель стаў адзіным плацёжным сродкам на тэрыторыі краіны, альбо, як прыгожа называюць нашыя банкіры, нацыянальнай валютай. Вярхоўны Савет зрабіў тое, супраць чаго змагаўся 2—3 апошнія гады. Аднак ці не запозна?.. Сёння для лячэння дэведзенай Вярхоўным Саветам і ўрадам да комы эканомікі патрэбны больш радыкальныя меры, на якія, на жаль, яны не здольныя. Да таго ж і час для валютызцыі «зайчыка» абраны не самы лепшы: пасля «аввалу» расійскага рубля ў Маскве гэтакі ж самы аввал «зайчыка» пачаўся і ў нас. І калі ў Маскве прэзідэнт прыняў «славыя меры» і вярнуў драўлянаму страчаную вартасць, то ў нас, па ўсім відаць, пра стабілізацыю, хай і ўмоўную, сваёй валюты ніхто не думае...

«ПРЫЕМНАСЦЬ» ТЫДНЯ

Сваё выступленне на сесіі парламента прэзідэнт назваў самым прыемным. Ён паведаміў, што падпісаў указ аб павышэнні мінімальнай зарплаты бюджэтнікаў у два разы. Тых, хто ўмее лічыць, гэтая «прыемнасць» з боку прэзідэнта не надта абрадавала. Апошняе павышэнне заробку на нашай памяці было з 1 ліпеня. Па словах жа прэзідэнта, з 1 жніўня долар «вырас» у 2 разы. На колькі ён «вырасце» яшчэ да 1 снежня, калі бюджэтнікі атрымаюць першую павышаную зарплату, — можна толькі здагадацца... «Бедныя» трактаразаводцы, якія працуюць 2 дні на тыдзень і збіраюцца баставаць, у верасні мелі сярэдні заробак (падкрэсліваем — сярэдні) 140 тысяч рублёў. З 1 кастрычніка іх заробак павялічылі ў паўтара раза. Калі ж забастуем мы, бюджэтнікі: урачы, настаўнікі, акцёры, журналісты... Пэўна, раней выйрама...

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Больш за 200 тысяч мігрантаў з былых рэспублік СССР і краін Азіі нелегальна знаходзіцца зараз на тэрыторыі Беларусі. І колькасць іх пастаянна расце — паведаміў на прэс-канферэнцыі намеснік камандуючага памежнымі войскамі Беларусі М. Астапаў. Ці варта казаць, што гэтая група «жыхароў» Беларусі найбольш крмінагенная? Улады ж пакуль амаль нічога не робяць, па абароне сваіх грамадзян ад чужынцаў. І таму на месцах пачынае ўзмацняцца рух супраць засілля «лиц кавказской национальности» і іншых. Днямі драбы з гомельскай філіі БЗВ заявілі, што калі гарадскія ўлады не будуць і надалей нічога рабіць, то яны возьмуць на сябе функцыі аховы грамадзян. Пра неабходнасць устанаўлення строгага візавага рэжыму ўезд на Беларусь замежных грамадзян з раёнаў узброеных канфліктаў, прыняцця неабходных заканадаўчых актаў аб міграцыі і дэпартацыі і неадкладнага вяртання ў свае дзяржавы грамадзян, якія незаконна трапілі на Беларусь, а таксама хутчэйшай выдачы новых пашпартаў грамадзянам Беларусі заяўлена і на канферэнцыі БЗВ. І сапраўды: Беларусь не павінна быць прахадным дваром...

ПАДАРУНАК ТЫДНЯ

Дзевятнаццацігадоваму хакеісту мінскага «Цівалі» Руслану Салею, як лепшаму ў камандзе ў мінулым сезоне, спонсары з фірмы «Пуш» ўручылі новы аўтамабіль «Жыгулі». Можна толькі парадвацца за юнака і за тое, што наш спорт, нарэшце, пачаў цікавіць бізнесменаў. Мажліва, мы дажывём і да тых гадоў, калі зацікавіць іх і нашая літаратура і мастацтва. І дачакаемся мы сваіх штогадовых літаратурных прэмій, якія будуць прэстыжнымі, а не смешнымі (у грашовым выражэнні).

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

«Мы лічым, што сёння размовы аб рознага роду дзяржаўных інтэграцыях, стварэнні канфедэрацыі ці нечага іншага — з'яўляюцца перашкодай, замінаюць рэальнай эканамічнай інтэграцыі. Мы лічым, што гэтыя прапановы павінны быць рэальнымі. А значыць, паслядоўнасць інтэграцыі павінна быць такой жа, якой яна была ў Еўропе. Гэта стварэнне спачатку зоны свабоднага гандлю, потым — плацёжнага саюза. А потым — з улікам канкрэтнай практыкі рэалізацыі гэтых пунктаў — тое, што будзе вынікам гэтага натуральнага шляху». (З выступлення старшыні камітэта па бюджэце і фінансах верхняй палаты расійскай Думы М. Ганчара на сесіі беларускага парламента.)

НОВАЎТВАРЭННЕ ТЫДНЯ

Бедныя рускія... Іх так замучыў беларускі нацыяналізм, што яны пякуць свае арганізацыі адну за адной, адну за адной і ніяк супакойцца не могуць. На мінулым тыдні аб'яўлена пра стварэнне Рускага таварыства. Мэты яго знаёмыя, але ёсць і сякая-такая навізна: «возрождение и сохранение русских культурных ценностей и исторических традиций в условиях становления белорусского государства». Мяркуючы па гэтым, якраз такое таварыства сёння і трэба, а не ўсе тыя саборы, саюзы і рухі, што змагаюцца супраць беларускае дзяржаўнасці.

ПРЫРОСТ ТЫДНЯ

Афіцыйнае прызнанне — дзяржаўную ліцэнзію — атрымала на мінулым тыдні Акадэмія парламентарызму і прадпрыймальніцтва. Гэта ўжо чатырнаццатая на Беларусі недзяржаўная вышэйшая навучальная ўстанова. Навучаць у акадэміі будуць па спецыяльнасцях паліталогія і муніцыпальнае кіраўніцтва. Працуе новая ВНУ, як і неабходна, з 1 верасня. Аднак з атрыманнем ліцэнзіі клопатаў у яе кіраўнікоў не паменшае. Дзяржава патрабуе, каб на 1 студзента ў недзяржаўнай ВНУ было больш за 10 квадратных метраў вучэбных плошчаў. А дзе іх узяць, калі нават у дзяржаўных ВНУ на 1 студзента прыходзіцца паўтара квадратных метра?

НАВІНА ТЫДНЯ

У лістападзе ў Віцебску адбудзецца першы з'езд беларускіх нацыяналістаў. Мэта з'езда — стварыць адзіны нацыяналістычны рух. Аргкамітэт распачаў працу.

УШАНАВАННЕ ТЫДНЯ

Кіраўнік беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры» Уладзімір Мулявін указам прэзідэнта ўзнагароджаны медалём Францішка Скарыны. Гэта на сёння «ўсё, што можа» наш прэзідэнт, каб адзначыць лепшых сыноў Бацькаўшчыны.

«ЖАРЦІК» ТЫДНЯ

15 кастрычніка, каля 7 гадзін вечара, нехта невядомы патэлефанаваў у міліцыю і паведаміў, што ў Доме літаратара закладзена выбуховае прыстасаванне. З будынка тэрмінова былі эвакуіраваны людзі, што знаходзіліся там. Больш за дзве гадзіны сапёры шукалі выбуховае прыстасаванне, але нічога не знайшлі. Цяпер міліцыя шукае жартатніка, які, у адрозненне ад міны, быў дакладна.

АБСУРД ТЫДНЯ

Пры абмеркаванні законапраекта «Аб статусе Герояў Савецкага Саюза, Герояў Сацыялістычнай Працы, асоб, узнагароджаных ордэнамі Славы трох ступеняў» дэпутаты парламента «спатыкнуліся» аб адзін дзіўны пункт. Паводле яго, на адзін узровень з героямі ставіліся і кавалеры ордэна «За службу Родіне». Як выявілася, на Беларусі сёння няма ніводнага кавалера гэтай узнагароды, а запіс у праекце зроблены ў «запас»: а раптам нехта кіне расійскае войска і прыедзе «дзеля л'югатаў» да нас.

12 кастрычніка ў Гомелі адбылася ўстаноўчая канферэнцыя па стварэнні абласной арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел кіруючыя работнікі аблвыканкома і гарсавета, абласнога і гарадскога ўпраўленняў адукацыі і культуры, Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў, актывісты гарадскіх і раённых арганізацый таварыства, другіх грамадскіх арганізацый, работнікі сродкаў масавай інфармацыі. Ад рэспубліканскай Рады ТБМ у рабоце канферэнцыі ўдзельнічалі намеснік старшыні ТБМ Я. Цумараў і адказны сакратар В. Вільгоўскі.

На канферэнцыі абрана абласная Рада ТБМ на чале з пісьменнікам Анатолем Бароўскім. Канферэнцыя, сярод іншых дакументаў, прыняла зварот да Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Паважаны спадар Прэзідэнт! Да Вас звяртаюцца ўдзельнікі Гомельскай абласной канферэнцыі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Мы, як і ўсе сумленныя грамадзяне Рэспублікі Беларусь, заклапочаны лёсам нашай роднай мовы. Яна, і толькі яна ёсць і будзе адзінай дзяржаўнай мовай нашай незалежнай Беларусі.

Мы патрабуем:
1. Строга кантраляваць выкананне Закона аб мовах у дзяржаўных установах, для чаго лічым патрэбным стварыць спецыяльную камісію.
2. Спініць шальмаванне дзяржаўнай мовы і дзяржаўных сімвалаў Рэспублікі Беларусь, зацверджаных Канстытуцыяй.
3. Забараніць дзейнасць палітычных партый і арганізацый, накіраваных супраць дзяржаўнага суверэнітэту нашай Бацькаўшчыны.
Зьчыім Вам плён у адбудове нашай дзяржаўнасці, што ёсць адзіным гарантам годнага жыцця ўсіх народаў Беларусі.

ЧАС КНІГ ФРАНЦЫІ

Два гады назад, у кастрычніку 1992-га, у Мінску адкрылася пасольства Францыі. Час невялікі, але вынікі паглыблення супрацоўніцтва паміж дзвюма краінамі — відочныя. У культурных стасунках — не ў апошняю чаргу. Пацвярдзенне таму — адкрыццё апошнім часам шэрагу выставак. «Французская кніга сёння», разгорнутая ў памяшканні Беларускага таварыства дружбы, — адна з іх. Арганізацыя яе мае перадгісторыю. Міністэрства культуры Францыі амаль пятнаццаць гадоў назад пачало ладаць (дарэчы, таксама ў кастрычніку) спецыяльныя экспазіцыі «Цяга да кнігі». На працягу двух-

трох дзён выстаўляліся на спецыяльных стэндах навінкі літаратуры, праводзіліся сустрэчы з аўтарамі, перакладчыкамі, выдаўцамі, паліграфістамі. А сёлета ў міністэрства з'явілася новая задумка. Яго супрацоўнікі прыйшлі да высновы, што за такі кароткі час з новымі кнігамі ўсе жадаючыя пазнаёміцца не могуць. Таму работу выстаўкі прадоўжылі да двух-трох тыдняў. Аналагічныя выстаўкі вырашана было адначасова адкрыць і ў краінах, дзе працуюць французскія дыпламатычныя прадстаўніцтвы, ёсць французскія культурныя цэнтры.

У гэтай жа экспазіцыі ў БелТД прадстаўлена каля 500 назваў літаратуры. Паколькі ў французскіх выдаўцоў асабліва прыязнасць выклікаюць розныя альбомы, іншыя выданні па мастацтве (у першую чаргу сучасныя кірункаў), дык іх нямаюць можна ўбачыць на выстаўцы. Ёсць кнігі знакамітых французскіх аўтараў і кнігі пра іх. У прыватнасці, не абдыдзены ўвагай Франсуа Рабле, з дня нараджэння якога сёлета спаўняецца 500 гадоў.

Французскі варыянт назвы выстаўкі — «Час кніг». Дык, калі ласка, выкарыстайце гэты «час».

Усе выданні, прадстаўленыя на выстаўцы, будуць падараны яе арганізатарамі Рэспублікі Беларусь і накіраваны ў нашы бібліятэкі.

Н. К.

Мітрэнгі

ПЫТАННІ Ў ПУСТАТУ

18 кастрычніка «адбылося» «пазджэнне» секцыі прозы, аб'яўленае папярэдняе ў «ЛіМе», а таксама ў раскладзе-плане работы Дома літаратара. Присутнічалі — старшыня секцыі А. Жук, празаікі А. Асташонок і А. Варановіч і аўтар гэтых радкоў.

Некалькі пытанняў у пустату і «на засыпку»:

1. У нас у Мінску празаікі ёсць ці няма?
2. Ці чытаюць яны «ЛіМ»?
3. Хто ўрэшце разбярэцца, трэба гэтай секцыі ці не?

І чацвёртае, высова — можна

колькі заўгодна напісаць раманаў, аповесцей, апавяданняў, абуральных лістоў да «власть імущих», можна гучна біць у званы трывогу па цюжкім стане нашай літаратуры, прозы, — але да каго гэты зван далаць, каму мы будзем патрэбныя, хто намі будзе цікавіцца і паважаць нас, калі мы адзін адным не цікавімся і не паважаем адзін аднаго?

Андрэй ФЕДАРЭНКА, сакратар бюро секцыі прозы

БУДЗЕ ЖЫЦЬ І АДРАДЖАЦЦА

АДКРЫТЫ ЛІСТ ТБК ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ Ў МАСКВЕ Ў РЕДАКЦЫІ БЕЛАРУСКІХ ГАЗЕТ І ГРАМАДСКІЯ АРГАНІЗАЦЫІ

Гісторыкі сведчаць, што беларусы жылі на маскоўскай зямлі з XV стагоддзя. У старажытнасці ў Маскве была нават беларуская слабада. Беларускія майстры будавалі крамлёўскія храмы і палаты, друкавалі кнігі, працавалі кавалямі, разб'ярамі і цеслярамі. Паходзілі тагачасныя маскоўскія беларусы пераважна з палонных, захопленых расійцамі ў час літоўска-маскоўскіх войнаў. У маскоўскіх летапісах XVI—XVII стагоддзяў даволі часта сустракаюцца найменні: «литвин, литвин-белорусец, литовские люди з Мстислава, Могилева...». Цікава таксама, што ідзі антырасійскага паўстання 1863 года пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага былі выпрацаваны і актыўна падтрыманы ў студэнцкіх беларускіх асяродках Масквы і Пецярбурга. У першай чвэрці XX стагоддзя ў Маскве ўзнікла шмат беларускіх палітычных, культурных і бежанцкіх арганізацый, выдаваліся беларускія газеты і кнігі. У сучаснасьці 30-я гады існаванне беларускіх суполак у Маскве было спынена.

Нефармальныя культурныя беларускія суполкі аднавіліся ў Маскве на пачатку 70-х гадоў. Да іх належаць «Клуб аматараў «Песняроў», разнастайныя часовыя студэнцкія гурткі, зямляцтвы, брацтвы маскоўскіх навучальных устаноў. Перабудова, распачата Гарбачовым у 1985 годзе, дала новы імпульс культурнаму і рэлігійнаму адраджэнню разнастай-

ных нацыянальных дыяспар у Маскве і ў Расіі.

Першай спробай стварэння агульнамаскоўскай беларускай арганізацыі была суполка студэнцкай моладзі «Пагоня». Яна ўзнікла ў 1987 годзе і аб'яднала студэнтаў розных ВНУ Масквы. Інфармацыя аб ёй трохі прабілася на радыё, тэлебачанне, друк.

У 1988 годзе было заснавана і афіцыйна зарэгістравана Таварыства беларускай культуры імя Францішка Скарыны. У стварэнні ТБК актыўны ўдзел прынялі навукоўцы-беларусы, сябры суполкі «Пагоня» і іншых нефармальных гурткоў. Суполка студэнцкай моладзі «Пагоня» ўвайшла ў склад Таварыства ў якасці секцыі. Пачынаючы з 1988 года ТБК наладзіла працу беларускай нядзельнай школы для маскоўскіх дзяцей. Былі наладжаны штомесячныя лекцыі па культуры і гісторыі Беларусі, урачыстыя святкаванні юбілеяў слаўных нашых пісьменнікаў і паэтаў, штогоднікі святкаванні дзясятыягоддзяў, прыхільнікі якой наладзілі з дапамогай а. Яна Матусевіча некалькі набажэнстваў, уніяцкі хрост дзяцей і дарослых. У 1991 годзе з дапамогай а. Тадэвуша Кандрусевіча і а. Віктара для каталіцкай суполкі ў складзе ТБК былі наладжаныя беларускія імшы. У маскоўскім касцёле Святога

Людовіка нароўні з ангельскай, рускай, французскай, польскай, летувіскай мовамі загучала і беларуская. Напрыканцы 1993 года праваслаўнымі беларусамі ТБК і мінскім брацтвам Трох Віленскіх Пакутнікаў была зроблена спроба заснаваць праваслаўную беларускую суполку і нават стварыць праваслаўны беларускі прыход у Маскве. Але ідэя не спадабалася ў Маскоўскай Патрыярхія, не знайшла дастаткова прыхільнікаў сярод маскоўскіх беларусаў і, здаецца, маскоўскія беларускамоўныя беларусы, якім так падабаецца «На шмат гадоў» і зусім не падабаецца «Многая лета», крыху напалохалі мінскае брацтва. Пачынаючы з 1989 года ТБК наладзіла выпуск бюлетэня «Шляхам Скарыны», які распаўсюджваецца сярод маскоўскіх беларусаў. У 1993 годзе ў складзе Таварыства створаны хор беларускіх народных спеваў, які ўжо атрымаў некалькі дыпламаў на фестывалі ў Пінску.

У 1990 годзе найбольш свядомыя і актыўныя сябры ТБК заснавалі «Групу падтрымкі БНФ», якая ў красавіку 1991 года была ператворана ў маскоўскую суполку (філію) Беларускага Народнага Фронту. Суполка БНФ Масквы разам з маскоўскай філіяй БЗВ, хаўрусуючы з тагачаснай «Дэмарсая», прыняла актыўны ўдзел у масавых маніфестацыях 1990—1991 гг., у абароне Белага Дома ў

Адагалоскі

КАКТЭЙЛЬ
ЛЯ ВЕТРАКА

Агульнавядома, што святаў у нас шмат і святаў самых розных — дзяржаўных, рэлігійных, прафесійных, галіновых... Да іх шэрагу самадзейна далучыліся зараз святы, скажам так, прыватна-камерцыйныя, што абумоўлена ўзнікненнем прадпрыемстваў, фінансавага інтарэсу ва ўмовах нашай грамадскай і эканамічнай няўстойлівасці. Асноўная мэта гэтых лакальных «святкаў» — заявіць пра сябе калі не дасягненнямі ў пэўнай сферы, дык хаця б сілаю візуальна-графічнай і слоўнай інфармацыі ў друку і на тэлебачанні. Адсюль і прага здэвіць грамаду шматлюдных фурштат-гармідарам, пампезнымі прэзентацыямі чаго заўгодна, прыналежнасцю да вышэйшага свету. Не абыходзіцца і без царкоўнай рытуалістыкі, хаця бальшыня ўдзельнікаў успрымае яе вельмі па-зямному — як прэлюдыю да застоля і вінапіяства.

Вышэйзгаданая тэхналогія яскрава выявілася на свеце, пра якое на першай паласе з фотаздымкамі паведміла «Народная газета» (публікацыя М. Палыжаевай «Крыльы над дрэвымі Дудічынамі» ў нумары за 11 кастрычніка г. г.). У сёлёўскай мясцовасці, «на пленэры» адзначаўся пачатак выдання 21-томнай серыі «Ітогі века. Вгляд з Расіі», што распачата паліграфічна-выдавецкім прадпрыемствам «Полифакт». Госці мінскага прадпрыемства Яўгена Будзінаса засталіся задаволенымі. Тут было ўсё: і малочныя парасяты з грэчкай, і запуск адноўленага ветрака, і абяцанні наладзіць выставу самагонных апаратаў. У цэнтры ўвагі быў, бяспрэчна, рафінаваны маскоўскі «бамонд», запрошаны дзея такага выпадку. А папярэднічала святу на свежым паветры «сытая куцыя» ў Рускім драмтэатры. І хоць яе фундатар у сваіх прамовах націскае на духоўнасць і таму падобныя высокія паняцці, аднак, канцэрт, прывезены з «прастоўнай», шакараваў і бездухоўнасцю, і цыннізмам. Кажучы словамі журналісткі, «все было очень по-московски».

Аспрэчваюць задуму багатага чалавека як заўгодна распараджацца сваімі грашамі — не выпадае. Пытанне пра іншае. Ёсць штосьці сімвалічнае ў той разняволенасці, з якой гуляе на нашай зямлі кампанія прыежджых снобаў, а яшчэ ў тым значэнні, якое надала дэмакратычная газета гэтай прыватнаму фесту. Яго падалі куды шырай, чым, напрыклад, свята беларускага пісьменства, што ўпершыню адзначалася ў рэспубліцы.

Поруч з актыўнікамі «славянскіх сабораў» і таму падобных актывізацыя, як бачым, геаграфічна-беларускі элемент. Ён успрымае Беларусь не як самабытную дзяржаву са сваёй культурай, мовай, народам, а толькі як рэгіён, у якога «с Росіей одна общеславянская культура» і дзе з-за недасканаласці законаў хто хоча, можа разгарнуцца на поўную моц.

Я. Будзінаса вельмі ўжо турбуе пытанне «местчовасці» ды бянтэжыць шанец быць залічаным у яе арзал. Адсюль і месіяніскія «взгляды из Москвы», і губернатарскі размах на аглядзінах шматгектарнага, не так даўно прыдбаннага аселішча.

Не беручы пад сумніў смакавыя якасці кактэйля «Будзінаса», спецыяльна згатаванага для імпрэзы, мушу заявіць наступнае:

Па-першае, застольныя дыфірамбы тыпу «строительство новой экономики» і «возрождение нашей культуры» — не больш чым абстрактна-геданісцкія сентэнцыі, якія ні да чаго не абавязваюць.

Па-другое, местчовасць, яе дух з'яўляюцца не толькі сімваламі ізаляванасці, але і неабходнай формай тварэння і зберажэння «свайго» як асновы «общечеловеческого». (Для прыкладу згадаем местчовасць яўрэяў як аснову станаўлення сучаснага Ізраіля).

... Вось такі наш недвухсэнсоўны «погляд з Беларусі».

Мікола АНЦЫПОВІЧ

Напярэдадні падаеі

ЗАПРАШАЕМ
НА КОНКУРС

Гісторыя конкурсаў беларускіх вакалістаў пачынаецца з 1941 года. Менавіта ў маі 41-га адбыўся першы рэспубліканскі конкурс спявакоў. Нашатам авестак засталася пра яго, але прозвішчы двух пераможцаў конкурсу мы ведаем — гэта Людміла Пашкова ды Раіса Плоткіна.

Рэгулярна і рытмічна (раз у чатыры гады) пачалі праводзіцца рэспубліканскія конкурсы вакалістаў з 1958 года. Галоўным вынікам шасці праведзеных да 1984 года конкурсаў было тое, што амаль ніхто з іх пераможцаў «не згубіўся» ў творчым жыцці, а многія сталі зоркамі беларускага вакальнага мастацтва, ганараваныя званнямі і лаўрэаткамі ўзнагародамі міжнародных конкурсаў. Гэта народныя артысты Беларусі Любоў Каспорская і Яраслаў Пятроў, заслужаныя артысты Беларусі Ніна Казлова, Міхаіл Зданевіч, Іван Краснадубскі, Віктар Скоробагатаў, заслужаны артыст Расіі Мікалай Маісеенка; лаўрэаты міжнародных конкурсаў Інэса Адзінцова, Міхаіл Рысаў, Іван Шупеніч і многія іншыя.

У 1988 г. рэспубліканскі конкурс вакалістаў змяніў свой статус, і цяпер ён імяны, прысвечаны выдатнай беларускай спявачцы, народнай артыстцы СССР Ларысе Пампееўне Александроўскай. Змяніліся і ўмовы конкурсу: цяпер ён ладзіцца праз тры гады. Неўзабаве, 23 кастрычніка, у вялікай зале Беларускай акадэміі музыкі адбудзецца яго адкрыццё ўжо трэці раз. Значна змянілася і конкурсная праграма: у трох творах павінна быць выканана 10 твораў. Гэта 6 арыяў (адна з іх абавязкова беларускага кампазітара), 3 рамансы (два з іх абавязкова беларускіх кампазітараў) і беларуская народная песня, выдатнай выканаўцай якой была ў свой час Ларыса Пампееўна.

Нагадаем імяны лаўрэатаў двух мінулых конкурсаў імя Л. П. Александроўскай. Гэта салісты ДАВТа Беларусі Ірэна Журко, Алена Шведава, Іван Ланюк, Аляксандр Тузлукоў, салісты БДФ Ірына Дзмітровіч і Мікалай Жыліні; салістка тэатра музычнай камедыі Беларусі Леся Лют і салісты ДАВТа Вікторыя Курбацкая, Таццяна Варалай, Алег Гардынец і Сяргей Франкоўскі. Дарэчы, Алег Гардынец і Сяргей Франкоўскі за гэты час сталі лаўрэатамі прэстыжных Міжнародных конкурсаў імя Ф. Шаляпіна ды імя С. Лемашева. Яны з поспехам працуюць у тэатры і менавіта ў гэтыя дні выступаюць у складзе яго трупы на гастролях у Іспаніі.

Ёсць змяненні і ў рэгламенце сёлёўнага конкурсу. Улічваючы ўзростны прафесійны ўзровень вакальнага выканальніцтва на Беларусі, кафедра спяваў БАМ прапанавала правесці не рэспубліканскі, а міжнародны конкурс, як гэта ўжо робяць Украіна ды іншыя рэспублікі былога Саюза, з запрашэннем для ўдзелу ў ім канкурсантаў з іншых краін. Увогуле падзяляючы меркаванне наконт прафесіяналізму нашых вакалістаў, Міністэрства культуры з-за сваіх фінансавых цяжкасцей адмовіла нам у канкрэтнай падтрымцы: каб правесці міжнародны конкурс, патрэбны грошы, прытым у валюце. А іх, як нам казалі, — няма. Таму наша ідэя гэтым разам будзе рэалізавана напалову: мы праводзім адкрыты рэспубліканскі конкурс, які назвалі ў апошні момант вельмі салідна — Нацыянальны конкурс вакалістаў Рэспублікі Беларусь імя Л. П. Александроўскай. З-за сціплага статусу а ішчэ больш сціплага прэміяльнага фонду на нашы запрашэнні адгукнуліся толькі ўкраінскія спявакі, якія згадзіліся ўзяць у ім удзел.

Але каб нават гэтак правесці наш конкурс на прыстойным узроўні, давалася шукаць спонсараў. Вялікі дзякуй афіцыйнаму прадстаўніку канцэрна «СІТраен» у Беларусі фірме «СІГБел» і асабіста яе дырэктару Ігару Касабуцкаму, які ўзялі на сябе частку нашых фінансавых клопатаў.

Мы запрасілі да ўдзелу ў журы вядомых музыкантаў з-за мяжы. Гэта і наш суайчыннік прафесар Аркадзь Валадось, які жыве і працуе ў Францыі, а спявае па ўсім свеце; і лепшы прафесар з Польшчы Ядвіга Петрашкевіч, якая выкладае ў Музычнай Акадэміі горада Лодзі. (Дарэчы, мы ўжо сёння думаем пра будучы конкурс імя Станіслава Манюшкі, да якога рыхтуем даўно і які адбудзецца ў Варшаве ў красавіку будучага года. Ядвіга Петрашкевіч па нашай просьбе правядзе два майстар-класы па інтэрпрэтацыі твораў польскіх кампазітараў, уключаныя ў праграму конкурсу імя Манюшкі).

Наведаць конкурс імя Л. П. Александроўскай запрашаем усіх жадаючых. Ён будзе праходзіць у вялікай зале Беларускай акадэміі музыкі. Адкрыццё адбудзецца 23 кастрычніка а 15-й гадзіне; будучы і жараб'ёўка ўдзельнікаў, і выступленні былых пераможцаў рэспубліканскіх конкурсаў. 24 кастрычніка пачнецца рабочая частка конкурсу: з 11.00 будучы спяваць жанчыны, з 17 гадзін — мужчыны. Другі тур пройдзе 26 кастрычніка, трэці — 28 кастрычніка. Заклучны канцэрт лаўрэатаў конкурсу — 29 кастрычніка а 15-й гадзіне.

Леанід ІВАШКОЎ,
загачык кафедры спяваў
Беларускай акадэміі музыкі,
прафесар

1991 годзе, падзеях верасня-кастрычніка 1993 года.

Зроблена быццам і шмат, але ТБК па-ранейшаму мае тую ж праблему, што і пры рэгістрацыі. У першую чаргу гэта памяшканне для дзейнасці і грошы. Сярод культурных таварыстваў Масквы беларускае — самае беднае. І гэта не таму, што самі маскоўскія беларусы жабракі, ці беспрацоўныя, ці пасіўныя, а таму, што не маюць ні маральнай, ці матэрыяльнай падтрымкі з боку ўрада Беларусі і расійска-маскоўскіх улад.

У 1988—1991 гадах маскоўскія нацыянальныя дыяспары атрымлівалі памяшканні пад культурныя цэнтры, школы, дзіцячыя садкі і нават тэатры ад расійскіх і маскоўскіх улад. Механізм гэтага атрымання быў даволі просты: да маскоўскай мэрыі звяртаўся ўрад краіны, сяюзнай ці аўтаномнай рэспублікі, напрыклад ці праз сваё пастпрэдства (пасольства). У выніку адпаведнае таварыства атрымлівала і памяшканні, і дапамогу. Напэўна, тагачасны ўрад БССР ніяк не мог зразумець, што ў свеце ёсць нейкія беларусы і ў іх ёсць культурныя патрэбы. А калі нават штосьці і падпісаў, як, напрыклад, пагадненне 1990 года аб беларускіх школах у Расійскай Федэрацыі за подпісам Дземчука, то сачыць за выкананнем гэтага пагаднення ніяк не збіраўся. Пастпрэдства БССР у Маскве на чале з В. Даніленкам з адмоўным стаўленнем да ўсяго беларускага было найгоршым адбіткам гэтага ўрада. Калі ў складзе Пастпрэдства няма гэтых беларусаў, дык іх не павінна быць і ў Расіі! І гэта ў той час калі ўсе пастпрэдствы ці пасольствы, маючыя ў Расіі свае дыяспары, выдзелілі ім часовыя памяшканні і стаўкі ТБК звярталася ў розныя ўрадавыя установы, у Мэрыю і Массавет, але — безвынікова.

Усё ж такі на аснове рашэння Масгарвыканкама N 2022 ад 23 верасня 1988 года «О передаче в аренду Постпрэдства БССР помещений в строениях 2 в, г; 3 а, б; 4; по улице Богдана Хмельницкого, 17/6 для размещения культурного и торгового

го центров, общей площадью 4110 кв. м» Пастпрэдству масгардзелама па некалькіх памяшканнях быў выдадзены одрэз нр 050946 ад 24 кастрычніка 1988 года. Але одрэз быў выдадзены Пастпрэдству, а не Таварыству беларускай культуры. А ў Пастпрэдстве не надта імкнуліся атрымліваць гэты будынак, каб побач з іхнім будынкам не з'явіліся раптам беларусы. Хутэй за ўсё чыноўнікі з Пастпрэдства ўспрымалі беларускамоўных сяброў ТБК, сярод якіх было даволі шмат кандыдатаў і дактароў навук, спецыялістаў у розных галінах, у тым ліку з дыпламатычнай адукацыяй, як магчымых канкурэнтаў. Цікава зазначыць, што хутка ў гэтых будынках сталі з'яўляцца камерцыйныя фірмы, у тым ліку і камерцыйны банк... Рада ТБК у 1992—1994 гадах працягвала ставіць пытанне аб беларускім культурным цэнтры і беларускай школе пры ім перад расійскімі ўладамі, звяртаючыся ў Мэрыю, Міндукацыю РФ, МЗС РФ, да Прэзідэнта РФ Б. Н. Ельцына. У рэшце рэшт на трохгадовую перапіску і паходы па прыёмных пакоях дало адказ Маскаммаёмасці ад 26 красавіка 1994 года за подпісам першага намесніка старшыні камітэта Авекава, што: «...Комитет считает возможным размещение Центра и школы на площадях, переданных Постпрэдству (ныне Посольству) Республики Беларусь решением Мосгорисполкома от 23.09.88 г. нр. 2022 по ул. Маросейка, 17/6 под размещение культурного и торгового центров республики, по согласованию с Посольством». Атрымалася замкнёнае кола са шматлікімі «цікавымі» пытаннямі. Расійскія ўлады пасылаюцца, што ўжо, як быццам, і выканалі свой мінімальны абавязак перад беларускамоўнымі грамадзянамі: выдзелілі Посольству РБ памяшканне менавіта пад культурны цэнтр і школу, карыстацца якім магчыма «по согласованию с Посольством». Маскоўскія ўлады, напэўна, правільна разумеець ролю Посольства як яднаючай сілы, культурнага асяродка той краіны, якую яно прадстаўляе.

Але ж гэта не наш выпадак. Пасольства РБ не толькі не збіраецца неяк папулярызаваць беларускую культуру ў Расіі, ці дзяліцца плошчай з Таварыствам беларускай культуры (якое магло б Пасольства дапамагчы), а нават ліст Маскаммаёмасці, які нагадаў аб выдзеленым для культурнага цэнтра памяшканнях, накіраваны сябрам Рады ТБК на адрас Пасольства, палічылі за лепшае Таварыству не паказваць, і Маскаммаёмасць была вымушана накіраваць ліст паўторна ўжо на хатні адрас сяброў Рады. Дарэчы, тое ж адбылася і з іншымі паперамі, накіраванымі Таварыству культуры на адрас Амбулсда.

Пасля падаўлення путча ў жніўні 1991 года, з дапамогай спадара С. Шушкевіча, які і раней быў у гасцях у маскоўскіх беларусаў, ТБК атрымала ў будынку Пастпрэдства часовы пакой з тэлефонам. У хуткім часе шмат хто з маскоўскіх беларусаў ведаў, што па аўторках і серадах у гэтым пакоі можна атрымаць апошняе беларускія газеты і часопісы, навіны, прыняць удзел у працы адной з секцый ТБК, даведацца аб наступным канцэрте беларускіх майстроў, паслухаць лекцыі па гісторыі, культуры і мове і г. д. У 1992 годзе колькасць сяброў ТБК перавысіла пяць соцень, сталі ўсталявацца сувязі з іншымі беларускімі арганізацыямі ў Расіі і за яе межамі. Стаўленне ж расійскіх улад да ТБК, пачынаючы з 1992 года, рэзка змянілася: у вас цяпер ёсць свая дзяржава — Рэспубліка Беларусь, хай яна аб вас і клапаціцца. Свая ж дзяржава, у выглядзе Амбулсда РБ у Расійскай Федэрацыі (былое Пастпрэдства з тымі ж людзьмі), ледзь цярпела беларусаў на сваёй тэрыторыі. Праца ТБК праходзіла на фоне «убірайце вон в сваю Беларусь...»; Не гаворіце здесь по-белорусски...; Надоели эти белорусы...». Застаецца толькі шкадаваць, што ў складзе Таварыства культуры ў той час не было былога прэмі'ер В. Кебіча або сучаснага прэзідэнта Беларусі А. Лу-

кашэнкі, бо такое «фэйсам аб тэйбл» даволі карысна ўплывае на любоў да «старэйшага брата». Пасол Даніленка ў адказ на скаргі заявіў, што не дазволіць беларусам праводзіць тут кадравую палітыку. Але наколькі небяспечна для любой дзяржавы мець у другой дзяржаве Амбулсда, супрацоўнікі якой так дрэнна ставяцца да народа прадстаўляемай краіны. Пры гэтым супрацоўнікі беларускай Амбулсда (а яны пераважна не беларусы) нават не з'яўляюцца грамадзянамі Беларусі (адзін з вядучых дыпламатаў: «...Если начнут заставлять брать белорусское гражданство, придется искать новую работу...»). Гэта — нонсенс. Сапраўды Беларусь унікальная краіна.

У 1993 годзе ў беларуска-расійскіх дачыненнях падзвунулі новыя ветры: «эканамічны хаўрус» і «рублёвая зона». Беларуская палітыка ўсё болей вызначаецца асабістымі стасункамі В. Кебіча з прэмі'ерам Расіі, Менавіта таму памяшканне ТБК было занята на 8 месяцаў скрынямі з амерыканскім медыцынскім абсталяваннем «чарнобыльскай дапамогі», а пасля скаргі дэлегацыі ТБК у Мінску на недапушчальнасць такога стаўлення памяшканне было зусім адабрана, нягледзячы на дамову аб арэндзе. Шматразовыя скаргі ў МЗС РБ, сустрэчы з спадаром Краўчанкам і абяцанні дапамогі з яго боку нічога не далі. Пасля адстаўкі С. Шушкевіча Амбулсда прыпыніла ўсякія кантакты з дыяспарай. Ідзі «зоны» ўзмацніліся...

Пачынаючы з канца 1993 года ТБК было вымушана прыстасавацца да новых «падпольных» умоў у сваёй працы: для вялікіх сходаў і канцэртаў за свой кошт арандуецца канцэртныя залы, праца Рады і секцыяў ТБК адбываецца на кватэрах і лецішчах. Арандаваць жа цяпер памяшканне ў цэнтры Масквы стала немагчыма: кошт арэнды вышэйшы, чым у Лондане і Парыжы. Тым не менш па-ранейшаму выходзіць бюлетэнь ТБК «Шляхам Скарны», з 1994 года на радыёканале «Эхо Масквы» за кошт ТБК

выходзіць 15-хвілінная перадача на беларускай мове. За свой кошт ТБК запрашае артыстаў з Беларусі.

І тым не менш адсутнасць сталай «кантактнай» штаб-кватэры моцна ўдарыла па маскоўскай беларускай дыяспары: спіс сяброў ТБК за апошні год павялічыўся толькі на 7 чалавек. Нам стала вядома, што людзі звяртаючыся ў Амбулсда ў пошуках Таварыства, з вуснаў в. а. саветніка па культуры, грамадзянін Расіі Мінайлавай Р. Е. чуоць адказ: «Не знаём мы нікакіх беларусов, нікакого Общества белорусской культуры...».

Сябры ТБК імя Ф. Скарны заўсёды пільна сачылі за падзеямі на Беларусі, і таму пасля абрання першага Прэзідэнта Беларусі А. Р. Лукашэнкі Рада ТБК даслала некалькі факсаў у Мінск з просьбай аб сустрэчы ў Мінску або ў Маскве, але адказаў пакуль не атрымала. Спраба сяброў Рады ТБК патрапіць на прэс-канферэнцыю А. Лукашэнкі ў Маскве (у памяшканні Амбулсда) паспеху не мела, нягледзячы на тое, што дакладна ведалі час прэс-канферэнцыі, бо супрацоўнікі Амбулсда не жадалі гэтае сустрэчы...

У заключэнне трэба дадаць, што арганізаваная беларуская дыяспара ў Маскве і іншых месцах Расіі нікуды не знікне, як бы таго ні жадалі пэўныя колы ў Расіі і на Беларусі, нягледзячы на ўсе перашкоды, на тое, што шмат актыўных сяброў ТБК пераехала жыць на Беларусь, а хтосьці памёр. ТБК у Маскве будзе жыць і адраджацца, тым болей, што ў Расіі жыве больш за мільён беларусаў. Станаўленне ж добра арганізаванай, моцнай беларускай дыяспары ў Расіі, у якой сэрца баліць за Бацькаўшчыну, было б карысным — палітычна і эканамічна — перш за ўсё для самой Беларусі.

Па даручэнні Рады ТБК
імя Ф. Скарны
намеснікі старшыні
Генадзь ЛЕХ
і Таіса МІШЧАНКА

НЕКАТОРЫЯ РАЗВАЖАННІ НА ПРАДМЕТ НЕАБХОДНАСЦІ НАЦЫЯНАЛЬНАГА АДРАДЖЭННЯ

Паняцце «чалавек», якое ў сваім абагульняючым сэнсе ўжо ўказвае на пэўнае адзінства з'яў чалавечага свету, склалася ў параўнальна познюю пару чалавечага развіцця. Відаль, цымянае адчуванне чалавечай агульнасці, роднасці было ўласціва ўжо першабытнаму чалавеку, але першапачаткова — і на працягу немолага перыяду — пераважала ўсведамленне прыналежнасці да пэўнай групы і пачуццё адчужанасці ў адносінах да ўсіх асоб і груп, якія не ўваходзілі ў дадзены этнічны групы. Тысячагоддзі грамадскага развіцця не знішчылі суздор адчування чалавекам сябе як чалавека этнічнага, асобы, якая залічвае сябе да пэўнага этнасу. Праўда, час адкарэктаваў, ускладніў этнічнае, а потым і нацыянальнае пачуццё, удакладніў яго думкаю, усведамленнем — нацыянальнай самасвядомасці, нацыянальнай ідэяй, — аднак і загнаў яшчэ глыбей шматлікія аспекты этнічнага быцця ў сферу падсвядомага, зрабіў яго цымяным, у многім неразгаданым, цяжкадаступным для логікі.

мовы, але і тым, як людзі чуюць і бачаць. Дарчы, чым вышэйшы ўзровень пазнання свету: уласна ўспрыманне, светаадчуванне, светабачанне, светаразуменне, светапогляд — тым цяжэй прасачыць сувязь успрымання свету з мовай як знакавай сістэмай і сістэмай маўлення. Несумненна, што мова не толькі апісвае сітуацыю рэальнага жыцця, выконвае камунікатыўную функцыю, але і праз сваю структуру задае пэўны вобраз свету, сама творыць свет.

Калі ж гэтыя звычкі і традыцыі застаюцца незапрацаванымі, этнас перастае развівацца натуральным, эвалюцыйным шляхам. Перарываецца сувязь пакаленняў, гіне гістарычная памяць, і як вынік — надыходзіць агульная крызіс грамадства, занепадаюць культура, духоўнасць. Несвая культура анік не спрыяе творчаму самараскрыццю, яна не закранае найглыбейшыя пласты падсвядомасці, бо не падмацоўваецца не толькі генным кодам, «эдзіцыйным вопытам» тутэйшага этнасу, але нават геаграфічным асяроддзем, не сілкуецца сокамі зямлі, якая задае зусім іншую звышласцінасць адчування і пазнання свету. Не знаходзячы маральнага, духоўнага апірышча, чалавек пачувае сябе дыскамфортна.

КАЛІ ПРАЦЭС АДРАДЖЭННЯ НЕАБХОДНЫ, ТО ЦІ ТРЭБА ДЗЯРЖАЎНАЕ КІРАВАННЕ ГЭТЫМ ПРАЦЭСАМ?

На што здольная нявызначаная людская маса, без памяці аб мінулым, без аб'яднальнай нацыянальнай ідэі? Спажываць культурныя здабыткі іншых этнасаў? Так. Улічце ў іншы этнас, павялічышы яго колькасць і адзінаватымі выключэннямі сапраўдную генію? Так. Узбагаціць сусветную культуру сваім нацыянальным бачаннем свету? Не! Стварыць непаўторныя мастацкія творы, якія здзіўляюць і ўзрадауюць чалавецтва? Не! Захаваць народную душу, той маральны імператыву, які напастаўваўся стагоддзямі? Не! Адрадіць духоўнасць, якая па сваёй сутнасці звязана са шматвяковымі традыцыямі ўсіх сфер жыццядзейнасці этнасу? Не! Узгадаваць паўнаватасных нашчадкаў без комплексаў «вторасортнасці», эмацыянальных і нервовых парушэнняў, знішчыць перадумовы таго, каб беларус на сваёй зямлі пачуваў сябе ў эміграцыі? Яшчэ раз не! Пабудаваць сваю дзяржаўнасць? Сто разоў не!

Бескантрольны, стыхійны нацыянальна-культурны працэс можа прывесці да канчатковай дэградацыі, асіміляцыі, звыдзення нашай тады старажытнай, сакавітай і мілагучнай мовы да рангу правінцыйнага дыялекту, «презрэннага» месцічковага маўлення, якое будзе з'яўляцца ўсяго толькі прыкметай прыналежнасці носьбіту яго да нізэйшых слаёў грамадства. Без дзяржаўнага кіравання і дзяржаўнай падтрымкі багатая самабытная культура — гонар нацыі — можа не толькі страціць мажлівасці для свайго паўнакроўнага развіцця і квітнення, але цалкам асімілявацца і загінуць, стаўшы ганьбай нацыі.

ПРАБЛЕМЫ ДЗЯРЖАЎНАГА КІРАВАННЯ Ў НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНЫМ АДРАДЖЭННІ

Усе спробы вызначыць канкрэтную мду нацыянальнага Адраджэння — ідэальную мадэль — і стварыць сацыяльна-сістэму дэля набліжэння рэальнасці да гэтай мадэлі застаюцца марнымі без актывізацыі цэласнага механізму перадачы інфармацыі. Аснову такога камунікатыўнага механізму — інстытута этнічнасці — складаюць сістэма адукацыі, прафесійная мастацкая культура і сродкі масавай інфармацыі.

Вялікая роля сістэмы адукацыі ў вышэйпмянёным працэсе дзяржаўнага кіравання вызначаецца тым, што сёння непамерна ўзрастае роля выхавання, настаўніка, выкладчыка. Менавіта настаўнік павінен быць крыніцай інфармацыі, але і так навука пэўным чалавечым устаноўкам, каб захапленне ў вучню выклікалі носьбіты выдатных духоўных якасцей. Калі ж нам не ўдасца стварыць крытычнае стаўленне да праў няправільнага жыцця, то перарвецца наша культурная традыцыя, традыцыя, якая засноўваецца не так на пэўных відах ведаў, як, перш за ўсё, на пэўных відах чалавечых рыс. Мне падаецца важным актуалізаваць і культываваць беларускі погляд на свет, беларускую ментальнасць не толькі прапагандай, але вызначыўшы праз навуковыя даследаванні, якія каштоўнасці павінен трансліраваць народ, каб не страціць сябе.

Праз родную мову, якая выходзіць, задае пэўны ўзор паводзін, мадэль-модус жыцця ў цэлым, у дзіцячым садку павінен закладвацца падмурак беларускага ўспрымання свету. Нацыянальная школа, развіваючы дзяцей, навукаючы іх творча ўспрымаць свет і не бацца стаіць перад сабой і вырашаць нават самыя складаныя пытанні, мусіць быць стартвай пляцоўкай у навуцкім нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і ўменні разумець і шанаванні іншых людзей. Трэба, каб ужо са школы чалавек пачаў сябе як асобу, якая мае права выбару.

У поўным і завершаным выглядзе нацыянальна-самасвядомасць замацоўваецца вышэйшай школай, дзе вылучэнне, даследаванне і ўзнаўленне нацыянальнага светапогляду адбываецца, як мінімум, двума спосабамі: вывучэннем, абагульненнем канкрэтна-гістарычных каранёў і шляхоў фарміравання і існавання ўсялякіх нацыянальных адрозненняў (дыяхранічны падыход), а таксама праз мастацтва, калі праводзіцца культуралагічны аналіз, аналіз мовы і формы, сімвалнага сэнсу, аспародкаванасці значэння, вывучаецца нацыянальны этнічны ідэал, які, дарчы, выяўляе сябе не толькі ў мастацтве і гуманістыцы (сінхранічны падыход). Так як не ўсе сённяшнія студэнты скончылі беларускія школы, то станаўленне нацыянальна-самасвядомасці студэнтаў адбываецца, канечне ж, праз увагу да беларускага слова. На сёння ёсць рэальныя вынікі дзеяння Закона аб мовах у ВУНУ. Так, выкладчыкі ВУНУ праходзяць атэстацыю на веданне беларускай мовы. Уведзены абавязковы ўступны экзамен па беларускай мове і літаратуры ва ўсіх ВУНУ краіны, на многіх спецыяльнасцях адкрыты беларускамоўныя аддзяленні, на першых курсах педагагічных інстытутаў і на педпільных універсітэтаў пераважная большасць дысцыплін выкладаецца па-беларуску. Той, хто прэтэндуе пасля заканчэння ВУНУ на педагагічную дзейнасць (у тым ліку ў тэнікумах, вучылішчах і ВУНУ), кар'еру навукоўца і павінен з гэтай мэтай атрымаць акадэмічны ступені бакалаўра і магістра або навуковую ступень праз аспірантуру, дадаткова вывучае беларускую мову і здае адпаведны экзамен і г. д. і г. д.

Складанасці з пераходам ВУНУ Беларусі на дзяржаўную мову навуцкім абумоўлены шэрагам прычын як суб'ектыўнага, так і аб'ектыўнага характару.

Выкананне Закона аб мовах у ВУНУ замарудваецца з-за недастатковай распрацаванасці, неўнарманаванасці беларускай навуковай тэрміналогіі, розназначэнняў спецыяльнай лексікі, хаатычнага і непаслядоўнага выдання профільных тэрміналагічных слоўнікаў, падручнікаў і інш.

Недахоп беларускамоўных падручнікаў, слоўнікаў, вучэбных дапаможнікаў не дазваляе рэзка, за 3—4 гады, перавесці навуцкі на беларускую мову (асабліва тэхнічных дысцыплін), паколькі асноўныя фінансавыя і матэрыяльныя сродкі ідуць на першаарговае забеспячэнне вучэбнай кнігай агульнаадукацыйнай школы. Як сведчыць вопыт педучылішчаў, якія ў большасці сваёй ужо сёння працуюць на беларускай мове, узровень тэмпу навуцкі і якасці ведаў па агульнаадукацый-

КАБ НЕ ЁМЁРЛІ...

Чалавек увесь час звязаны з культурай і без яе не існуе, а любая канкрэтная культура ёсць культура нацыянальная, бо няма адзінага або абстрактнага жыццёвага асяроддзя, адзінага або абстрактнага ландшафту, адзінай або абстрактнай гісторыі народаў. З'яўляючыся неад'емным элементам пэўнага Косма-Псіха-Логасу (Г. Гачаў), мы выражаем сваю прыроду ў той культуры, якая сфарміравалася гэтым Косма-Псіха-Логасам і сама сфарміравала яго.

Кожны тып культуры вырацоўвае свае мадэлі ідэальнага тыпу чалавека, прычым мадэль асобы абавязкова залежыць ад вобраза, мадэлі свету. Этнічныя ж мадэлі свету надзвычай устойлівыя не толькі таму, што фарміруюцца на ранніх этапах сацыялагізацыі асобы, але найперш таму, што фарміруюцца ў ранніх перыядах эвалюцыі этнасу і знаходзяцца на падсвядомым, а таму малаўплывовым з боку навакольнага асяроддзя ўзроўня успрымання чалавекам свету. Адсюль вынікае, што ўспрыманне рэальнасці і адчуванне яе адбываюцца не толькі пад непасрэдным уплывам роднай (нацыянальнай) культуры, але і пад уплывам набору нацыянальных генатыпаў.

Нацыянальнае светаадчуванне ёсць не што іншае, як своеасаблівае праекцыя, пріпісанне навакольнаму асяроддзю асабліваасцей нашага асабістага светаўспрымання без свядомага ўліку таго, як уплывае на нас уся нацыянальная культура. Успрыманне навакольнага ў многім залежыць яшчэ і ад актуальных (устаўных, патрэбы, настроі) і пастаянных (генетычна-біялагічная прырода) характарыстык чалавека.

Нацыянальнае светаадчуванне ў спалучэнні з уласным жыццёвым вопытам чалавека фарміруе нацыянальнае светабачанне, якое і з'яўляецца асновай існавання нацыянальнага характару. Гэта, як вядома, вызначаецца вышэйпамыненым Косма-Псіха-Логасам, дзе Космас — нацыянальная прырода, Псіха-этнапсіхіка, Логас — асабліваасці нацыянальнага мыслення, нацыянальнай логікі.

Нацыянальная гісторыя жыць у навуцы, а гісторыя нацыянальнага вопыту адклалася ў свядомасці людзей агульнаэтнічнай памяццю — пэўнымі рэакцыямі на самага рознага кшталту змены — архетыпамі. Як сцвярджае К. Г. Юнг, «гэтыя суб'ектыўныя схільнасці і погляды мацнейшыя, чым уплыў аб'екта, іх псіхічная каштоўнасць вышэй, таму яны пакрываюць усе ўражанні». Можна, менавіта дзякуючы перш-наперш этнічным архетыпам, кожная нацыя ўмее лепш за ўсіх астатніх увасобіць і развіць нейкі адзін бок адчування жыцця і разумення свету: немцы — праз філасофію, італьянцы — праз музыку, расіяне — месіянізмам, беларусы — праз непарыўную лучнасць з зямлёй.

Дзеянне архетыпаў аб'ектыўна абумоўленае і гістарычна неабходнае, бо яно дае мажлівасць этнасу выжыць, сацыяльна ўдасканаліцца не толькі шляхам намаганняў адзінаквых розумаў пастаўці філасофаў, але дзякуючы падсвядомым, а таму надзвычай моцным, трывалым звычкам і традыцыям.

Велізарную ролю ў захаванні этнічнага светаўспрымання адыгрывае нацыянальная мова, якая і фарміруецца светаадчуваннем, і ўплывае на яго. Яскравым прыкладам узаемазалежнасці нацыянальнай мовы і нацыянальнага светаадчування могуць быць гукапераймальныя словы, якія творацца не толькі спецыфічнымі элементамі

Такім чынам, спробы замяніць «тутэйшую» культуру любой іншай, няхай сабе і наймацнейшай, прыводзяць да дэградацыі карэннага этнасу, бо разбураюць усю яго светапоглядную сістэму. Важную выснову зрабіў выдатны вучоны Л. Лыч: «Лепшыя таленты этнасу, асуджанага па сваёй ці чужой волі на выміранне, не знаходзячы неабходнай падтрымкі ад супляменнікаў, немінуча хіруюць, а некаторыя шукаюць выйсця ў тым, каб пачынаць тварыць на глебе чужой для іх продкаў культуры. Але нават пры самым высокім таленце і стараннасці толькі адзінак з іх удаецца стаць прыкметнай велічынёй...»

Трагічная разарванасць і вядома нестайлівасць беларускага нацыянальнага быцця асабліва абстрааюць значэнне нацыянальнага светапогляду для годнага жыцця беларусаў, бо менавіта нацыянальны светапогляд і ёсць тая духоўная праграма, якая павінна быць закладзена ў таленавітых душах і ў сумленных сэрцах выдатных дзяцей Бацькаўшчыны.

Нацыянальны светапогляд — гэта цэласная сістэма поглядаў на свет, якая ўласціва чалавеку нацыянальнаму (а кожны з нас незалежна ад узроўня нацыянальнай самасвядомасці ёсць чалавек нацыянальны). Гэтая сістэма поглядаў аб'ядноўвае ў сабе і эмпірычныя факты сузірання свету, і тэарэтычныя паняцці-абагульненні, зробленыя на аснове гэтых фактаў, і эмацыянальна-валявыя пачатак, які садзейнічае патэтычнай форме распаўсюджвання нацыянальнага светапогляду.

Ігнараванне этнічнага светаадчування і нацыянальнага светапогляду вельмі небяспечнае для развіцця нацыі, таму што менавіта светапогляд, з'яўляючыся асновай сама-свядомасці нацыі, кансалідуе апошнюю і накіроўвае яе самаразвіццё праз рэалізацыю нацыянальнай ідэі. Ён займае значную частку свядомасці грамадства і вызначае лад яго існавання.

Нацыянальны светапогляд існуе аб'ектыўна, ён прыродны, цэласны, індывідуальны і калектыўны, культурны і ідэалагічны. Выконваючы кансерватыўную функцыю і функцыю трансфарматыўную, ён вызначае нацыянальнае ядро, без існавання якога немагчыма было б захаваць самастойную культуру.

Замоўваючы праблему неабходнасці адраджэння нацыянальнай самабытнасці беларусаў, мы тым самым толькі адкладваем вырашэнне гэтай праблемы назаўтра, калі зрабіць гэта будзе значна цяжэй. Робячы выгляд, што сёння нацыянальнай праблемай ў беларусаў няма, мы забываем, што пакуль ёсць зямля Беларусі, датуль будуць нараджацца сыны гэтай зямлі, у якіх смутнае адчуванне таго, што «нешта не так», перарасца ва ўсведамленне патрэбы жыць у рытме са сваімі продкамі і сваёй прыродай, а далей — успомніць свае спаконвечныя традыцыі.

...Ёсць мноства навуковых доказаў на карысць неабходнасці і непазбежнасці выхаду з нацыянальнага анабіёзу: доказаў філасофскіх, гістарычных, культуралагічных і г. д. і г. д. І ўсё ж гэтае пытанне, думаецца, належыць да ліку тых, дзе аснову складае не розум, а воля. Воля! Любоў. Воля і мараль. Воля і вернасць, адданасць.

Ці не штодня, вярнуўшыся з дзіцячага садка, мой трохгадовы сын пытае: «Мама, чаму ты гаворыш не так, як усе людзі?» Што адказаць яму?

ПРА ГЕДЫМІНА І АЛЬГЕРДА

ДАСЛЕДЧЫК ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ

Ураджэнец вёскі Іскозы Дубровенскага раёна, Іван Лепешаў — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Працаваў настаўнікам, з 1971 года — у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце. Доктар філалагічных навук. Даследуе фразеалагізмы, мову мастацкай літаратуры.

На даследчыцкім рахунку І. Лепешава — шэраг навуковых прац, якія прынеслі яму шырокую вядомасць: «Літаратура-краязнаўчы гурток» (1969), «Фразеалогія ў творах К. Крапівы. Стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў» (1976), «Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў» (1981), «Лінгвістычны аналіз літаратурнага твора» (1981). Нядаўна ж выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі выпусціла яго двухтомны «Фразеалагічны слоўнік...». Акрамя таго, І. Лепешаў з'яўляецца сааўтарам «Фразеалагічнага слоўніка» (1973), «Практыкума па беларускай мове» (1980).

Віншуем Івана Якаўлевіча з 70-годдзем, жадаем яму далейшага плёну на ніве нацыянальнага Адраджэння!

ЯШЧЭ АДНУ КНІЖКУ

прапануе сваім чытачам у восьмым нумары часопіс «Пралеска». Дастаткова выніцк знутры некалькі аркушаў, змацаваць іх і, калі ласка, — навукова-пазнавальны зборнік «Экскурсы ў матэматыку». Напісалі яго дацэнт кафедры метадых дашкольнага выхавання Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна, кандыдат фізіка-матэматычных навук Т. Будзько і студэнтка чацвёртага курса факультэта дашкольнага выхавання І. Канановіч.

А яшчэ ў нумары — слова галоўнага рэдактара А. Сачанкі «Туга па школе», сцэнарый фальклорнага свята «Вячоркі, эсэ А. Вольскага «Падобныя да цёткі Уладзі...» (часопіс вшнуе Артура Вігальвіча з 70-годдзем). У «Вясёлым вуле» — вершы А. Вольскага.

З ЮБІЛЕЕМ ПАЧАКАЕМ

Пяцьдзесят гадоў таму, на пачатку кастрычніка 1944 года, быў утвораны Брэсцкі абласны тэатр драмы. Калектыву тэатра пакуль вымушаны адклісаі святкаванне залатога юбілею з-за таго, што не скончана рэканструкцыя будынка, якая доўжыцца ажно шэсць гадоў.

За паўстагоддзя тэатрам здзейснена пастановка 377 п'ес, сыграно болей за 25000 спектакляў, якія паглядзелі болей за 14 мільёнаў глядачоў. Спектакль «Брэсцкая крэпасць» па п'есе К. Губарэвіча, напрыклад, быў паказаны 935 разоў.

І сёння, нягледзячы на неўладкаванасць, труп адначасова ставіць трагедыю А. Дударова «Купала» і класічную п'есу П. Бамаршэ «Жаніцтва Фігаро». Для дзяцей падрыхтаваны спектакль «Вянок беларускіх казак».

Будаўнікі абцяжочыць здаць тэатр на пачатку лістапада. З юбілеем пачакаем.

З. Д.

УСЕ КНІГІ Ў ГОСЦІ...

У Франкфурце-на-Майне (Германія) з 5 па 10 кастрычніка праходзіць традыцыйны, 46 Міжнародны кніжны кірмаш. У ім прынялі ўдзел тысячы кнігавыдавецкіх фірм са 110 краін свету.

На асобных стэндах экспанаваліся кнігі апошніх год выдання Рэспублікі Беларусь. Іх прадставілі шматлікім бізнесменам і наведвальнікам віцэ-прэзідэнт Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўчоў

І кнігараспаўсюджальнікаў, дырэктар выдавецтва «Юнацтва» пісьменнік В. Лукаш, дырэктар выдавецтва «Народная асвета» І. Лапцёнак, дырэктар выдавецтва «Вышэйшая школа» А. Жадан, якія былі запрошаны нямецкім бокам у якасці гасцей і ўдзельнікаў гэтага сусветнага відомага кніжнага кірмашу.

У міжнародных кніжных аглядах прынялі таксама ўдзел выдавецтва «Беларусь», шэраг недзяржаўных выдавецкіх фірм Рэспублікі Беларусь.

М. МІКАЛАЕЎ

Нядаўна выйшла новая кніга Міколы Ермаловіча «Старажытная Беларусь. Віленскі перыяд» (Мінск, Бацькаўшчына, МП «Бесядзь», 1994). Гэта працяг ягонаў ранейшай кнігі «Старажытная Беларусь. Полацкі і Навагродскі перыяды» (Мінск, 1990). Такім чынам, наш вядомы і нястомны пісьменнік і гісторык працягвае далейшы аповяд пра падзеі беларускай старадаўняй гісторыі.

На гэты раз М. Ермаловіч разглядае падзеі XIV стагоддзя, а дакладней — перыяд панавання ў Беларусі Літоўскага гаспадарства Гедыміна, Альгерда і пачатак панавання Ягайлы. У сваёй новай кнізе М. Ермаловіч паслядоўна, выкарыстоўваючы адносна нешматлікія летапісныя звесткі (іншым разам супярэчлівыя) і гістарычную літаратуру, распавядае пра падзеі ў Вялікім княстве Літоўскім і Рускім на працягу перыяду, які ён назваў віленскім. Тут і вайсковыя паходы князёў літоўскіх, тут і дыпламатыя, змовы і дзяржаўныя перавароты. Са старонак кнігі паўстае жывая гісторыя, насычаная драматычнымі падзеямі. Як і кожны даследчык старажытнасці, аўтар кнігі шмат увагі ўдзяляе князям, іх планам і дзеянням, узаемадзейненню з іншымі князямі і дзяржавамі. Гэта зразумела: у летапісах і хроніках таго часу занатоўваліся ў асноўным звесткі пра князёў. З другога боку, князі і іх бліжэйшыя дарадцы і вызначалі палітыку дзяржавы ці свайго княства і ў пэўным сэнсе ўлічвалі інтарэсы ўсяго насельніцтва.

Новая праца М. Ермаловіча слушна падмацоўвае ягоны ранейшы тэзіс адносна сутнасці летапісных паняццяў «Літва» і «Літоўцы», якія не супадаюць з сучаснымі этнічнымі паняццямі. Аўтар, як і ў ранейшых сваіх працах, пераконвае чытача, што тэрмін «Літва» тады адносіўся да верхняга і сярэдняга Панямоння, а раней і на больш пашыраны рэгіён.

Адметнасцю новай кнігі з'яўляецца больш поўны, чым у ранейшых даследчыках, аповяд пра Гедыміна, ягоную ўнутраную і знешнюю палітыку, ваенныя дзеянні. М. Ермаловіч разважае пры гэтым пра плюсы і мінусы палітыкі вялікага князя. Ён параўноўвае палітыку Вялікага

княства Літоўскага і Рускага ў дачыненні да Польшчы, да Рыгі і крывякоў. М. Ермаловіч звярнуў увагу на першыя супярэчнасці з той новай сілай, якая пачала ўзвышацца ў гэты перыяд — Вялікім княствам Маскоўскім часоў Івана Каліты.

Таксама цікава прадстаўлены перыяд панавання ў нашай дзяржаве Альгерда, якому на заходніх землях Вялікага княства дапамагалі ягоны брат Кейстут, бароныя гэтую тэрыторыю ад нямецкіх крывякоў. Аўтар кнігі прасачыў развіццё падзей у другой палове XIV ст. у нашай дзяржаве, зноў-такі прысвяціўшы шмат старонак знешняй палітыцы Альгерда, у тым ліку дачыненням з Маскоўскім вялікім княствам. Апошнія раздзелы кнігі прысвечаны першым гадам панавання Ягайлы, яго барацьбе за ўмацаванне свайго ўлады.

М. Ермаловіч слушна адзначае, што гэты, віленскі перыяд у гісторыі Беларусі-Літоўскага гаспадарства меў вялікае значэнне. Сапраўды, тады ў складзе дзяржавы канчаткова аб'ядналіся беларускія землі. Трэба дадаць, што менавіта ў гэты перыяд беларуска-літоўскае войска канчаткова вызваліла тагачасную краіну ад мангола-татарскай няволі, уключыўшы ў свой склад Падолле, Кіеўскую і Чарнігаўскую землі (стапы тады былі незаселеныя). Ва Усходняй Еўропе ўтварылася вялікая дзяржава, якая мела значны ўплыў на лёс рэгіёна. Можна пагадзіцца з высновай М. Ермаловіча, што «ніякага літоўскага (у сучасным значэнні гэтага слова) панавання над беларускімі землямі ў тыя (які ў ранейшыя) часы не было». Аднак усё ж такі лічыць нашу тагачасную дзяржаву толькі як выключна беларускую нельга. У складзе дзяржавы знаходзіліся ўсходнелітоўскія землі, а часам да яе далучаліся і жамойцкія (хаця іх роля была невялікай, і большую частку перыяду яны знаходзіліся пад панаваннем крывякоў). Таму трэба прызнаць, што гаспадарства было беларуска-літоўскім.

У сваёй новай кнізе М. Ермаловіч выкарыстаў многія вядомыя гістарычныя крыніцы і літаратуру, ад гісторыкаў XIX ст. да сучасных (у тым ліку і некаторых літоўскіх). Разам з тым, на наш погляд, можна было б выкарыстаць працы

А. Я. Прэснякава «Лекцыі па рускай гісторыі» і М. К. Любаўскага «Літоўска-Рускі сейм», у якіх ёсць доволі цікавыя звесткі якраз па гэтым перыядзе.

Чамусьці М. Ермаловіч не звярнуў увагі на вельмі важную працу выдатнага беларускага вучонага, які пасля высылкі ў 1930 г. з Беларусі так і не здолеў вярнуцца на радзіму (бо тутэйшыя партыйныя ўлады і гістарычнае афіцыйнае начальства не хацелі яго прыняць на працу ў Менску). Я маю на ўвазе доктара гістарычных навук Мікалая Мікалаевіча Улашчыка (1906—1986). Ягоная праца «Уводзіны ў вывучэнне беларуска-літоўскага летапісання» (Масква, 1985) датычыцца і гэтага перыяду. Аналізуючы беларуска-літоўскія летапісы, М. Улашчык першым з сучасных гісторыкаў падкрэсліў ролю Наваградка як цэнтра, сіламі якога пашыралася спачатку тэрыторыя ВКЛ. Менавіта Наваградск стаўся сталіцай вялікай дзяржавы. Чарга Вільні прыйшла пазней. М. Улашчык адзначаў, што ў беларуска-літоўскіх летапісах неаднаразова падкрэсліваліся пераход літоўскіх князёў-язьнічкіў у праваслаўе.

Гаворачы пра летапісы, якімі карыстаецца М. Ермаловіч, я б не давяраў так, як робіць аўтар, украінскаму Густынскаму летапісу. Другая частка названага летапісу больш позняя паходжаннем і складалася менавіта ў перыяд рэлігійнага супрацьстаяння, таму, як кажуць, «на ўзбраенне» ў ідэалагічнай барацьбе брала-ся ўсё, што было на карысць праваслаўнай царкве. Таму ў гэтым летапісе і з'явіўся аповяд пра хрышчэнне ў свой час Міндоўга спачатку паводле праваслаўнага абраду. З іншых летапісаў відаць, што ён перайшоў з язьніцтва ў каталіцтва, а потым зноў стаўся язьнікам. Непераканаўчым у кнізе М. Ермаловіча з'яўляецца меркаванне, што Гедымін быў праваслаўным. Да праваслаўя прыйшоў Альгерд, і то значна пазней. З нашага пункту гледжання, няма падстаў мяняць імя Гедыміна на Гедыміна. Летапісныя крыніцы (маю на ўвазе беларускія) не даюць зацэпкі для гэтага.

Але ўсе гэтыя мае заўвагі не змяняюць агульнай ацэнкі кнігі Міколы Ермаловіча. Наш

У ІМЯ БЕЛАРУСІ

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў трэці выпуск зборніка «З гісторыяй на «Вы». Ён быў задуманы як публіцыстычны штогоднік. Праўда, з-за рознага роду цяжкасцей пакуль, на жаль, перыядычнасць вытрымаць не ўдалося. Тым не менш, робіцца ўсё магчымае, каб, як кажуць, упушчанае навярстаць. Таму згаданы выпуск у сёлетнім годзе стаў другім па ліку. І па-свойму адметным. Калі ў двух папярэдніх пераважала так званая «бягучая» публіцыстыка, няхай і з гісторыка-краязнаўчым ухілам, дык гэтым разам выпуск дае мажлівасць лепш пазнаёміцца з прадстаўнікамі беларускай палітычнай эміграцыі, творчасцю (публіцыстычнай, даследчыцкай, краязнаўчай, літаратурна-крытычнай) тых, хто вымушаны быў пакінуць Бацькаўшчыну пасля таго, як пачалося вызваленне Беларускай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Дарчы, на зместе зборніка акцэнтуйце увагу ва ўступным артыкуле «Уводнае слова» яго ўкладальнік Янка Запруднік. Спадар Запруднік, бадай, няма патрэбы прадстаўляць нашаму чытачу. Ён належыць да тых, хто ў сённяшнім так званым далёкім замежжы працуе асабліва плённа і мэтанакіравана, шмат займаецца і грамадскай дзейнасцю. «Вы трымаеце ў руках кнігу, — сведчыць Я. Запруднік, — якая дасць Вам уяўленне пра беларускую палітычную эміграцыю, у асноўным канца 1940-х — пачатку 1950-х гадоў: пра ідэалагічныя погляды, палітычныя кірункі, арганізацыйныя праблемы». Я. Запруднік уключыў у зборнік матэрыялы, што ў адпаведны перыяд пабачылі свет у газеце «Бацькаўшчына» (яна выходзіла ў Заходняй Германіі з 1947 па 1966 год), часопісаў «Конадні» (у 1954—1963 гадах з'явілася сем нумароў, пяты-шосты здвоены), «Запісы» (з 1952 года па сённяшні дзень яго выдае Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Нью-Йорку).

Ва «Уводным слове» Я. Запруднік характарызуе і ўмовы, у якіх распачыналі дзейнасць тых, хто вымушаны быў пакінуць Радзіму («Характар эпохі»), запяняе увагу на стасункі, што складаліся ў асяроддзі эмігрантаў («Першы перыяд эміграцыі. Палітычны і рэлігійны падзел»), гаворыць пра іх погляды, стаўленне да Беларусі («Эмігранцкія настроі», «Раннее бачанне цялеснасці свету»). Гэта — як свайго роду ключ для лепшага разумення зместу асобных публікацый. Справа ў тым, што «не абыйшлося сярод эмігрантаў і без міжсобных канфліктаў на палітычнай ды рэлігійнай глебе. Па лініі палітычнай падзел прайшоў галоўна паміж г. зв. крывічамі, прыхільнікамі Рады Беларускай Народнай Рэспублікі (на чале з Міколам Абрамчыкам), ды г. зв. зарубежнікамі, прыхільнікамі Беларускай Цэнтральнай Рады (на чале з Радаславам Астроўскім)». «Крывічы» падтрымлівалі адноўленую ў 1948 годзе Беларускую

Аўтакефальную Праваслаўную Царкву. «Зарубежнікі», іерархі якіх выракліся ўстаноўленай у Менску ў 1942 годзе аўтакефаліі Беларускай Праваслаўнай Царквы і перайшлі ў Расейскую Зарубежную Праваслаўную царкву (адсюль і мянушка «зарубежнікі»), падаліся ў юрысдыкцыю Канстанцінопальскага Патрыярха. У палітычным сэнсе «зарубежнікі» засталіся на незалежнай платформе Беларускай Цэнтральнай Рады».

Аднак і першыя, і другія, зразумела, жылі Бацькаўшчынай і ў імя яе будучыні накіроўвалі намаганні. Асабліва гэтыя настроі выявіліся на старонках газеты «Бацькаўшчына», што «трымалася БНР-аўскага кірунку». Найбольш значны з публікацый яе за 1947—1953 гады і склаў змест першага раздзела кнігі — «Бацькаўшчына здалёк». Адкрываецца ён артыкулам «Бацькаўшчына», які ў першым нумары газеты ў свой час стаў праграмным.

«Чаму — Бацькаўшчына», калі мы на чужыне? — пэўна, спытаюцца некаторыя, — прадбачылі рэдакцыя магчымаасць некаторага непаразумення. І тут жа ўдакладняла: «І не будзе ў гэтым ніякага дзіва — усё зразумела кожнаму з нас адразу і не патрабуе лішніх тлумачэнняў. Занадта жывыя яшчэ ўявы нядаўніх трагедый, калі чалавек, брытваю па собскім горле ці інакш як адбіраючы сваё жыццё, бараніўся якраз перад гэтай... бацькаўшчынай».

Усё гэта было, але выдаўчы разумелі: неабходна збыццка пра ўласныя крывічы, пакуты дзеля самой жа Бацькаўшчыны, у імя будучай Беларусі. Таму, даючы назву газеце «Бацькаўшчына», яны ставілі перад сабой высякародную мэту — працаваць, як толькі можна, на карысць Айчыны: «Бо Бацькаўшчына — гэта ж не толькі зямля бацькоў і бацькоў бацькоў, аж углыбкі сівых пакаленняў. Бо Бацькаўшчына — гэта найперш усё спадчына гэтых пакаленняў, увесь духоўны набытак іх, пераказаны з роду ў род і не дзеля таго, каб яго заняць, ці зусім выкінуць, ці схаваць, захаваць у зямлю назаўсёды, а якраз на тое, каб пашыраць і павялічваць, памножаць і пераказаць далей нашчадкі. І гэткай Бацькаўшчына — не ў зямлі, а ў людзях першым і галоўным чынам. Яна ў нас саміх, у нашых душах, і аддурацца ад Яе не можам, «як рукі, як вока», як няхітра пляе аб гэтым адна наша прасценчкая, дзіцячая, можа, нават, глыбока праўдзівая нацыянальная песенька».

Заканчваўся зварот упэўнена: «Адно няхай Яна-Бацькаўшчына-Маці вечна будзе з намі і ў нас, у сэрцах, у душах, у думках і ў чынах нашых. І няхай станаеца!»

Іншыя матэрыялы раздзела («Дэкларацыя Рады БНР», «БНР жыве — жыве БНР!», «Сплавайма наш доўгі!», «Першы сусветны з'езд беларускае эміграцыі», «Зварот Першага сусветнага з'езду Беларускае эміграцыі да бе-

ларусаў і беларусак ва ўсім свеце») па сутнасці ўдакладняюць, канкрэтызуюць гэтыя праграмныя думкі, на практычнай дзейнасці эміграцый паказваюць, чым жыла яна, чым рупілася, за што змагалася. А поруч і публікацыі, што маюць больш канкрэтны змест. Для прыкладу — артыкул «У вялікую гадавіну», быў апублікаваны ў «Бацькаўшчыне» 28 лістапада 1948 года. У ім спроба падаўчыні вынікі «Случаека збройнага паўстання супраць большавікоў, якое пачалося роўна 28 год таму — 27 лістапада 1920 г.», гаворка аб самаахвярнасці яго ўдзельнікаў — яны не шукалі «асабістае карысці й славы для сябе».

Змешчаны і аўтарскія матэрыялы: «У новых краях — новыя заданні» С. Станкевіча, «Чаму нас не разумею Захад?» Я. Каранеўскага (пад гэтым псеўданімам выступаў галоўны рэдактар «Бацькаўшчыны» С. Станкевіч) «Наша прамова на агульным з'ездзе Задзіночаных нацый» Тодара Беларускага (псеўданім невядомага аўтара)...

Далёка не ўсе меркаванні гэтых аўтараў, ды і іншыя таксама, можна цалкам прыняць. Неадарма у выдавецкай анатацыі адзначаецца: «Магчыма, у артыкулах і документах, змешчаных у зборніку, выказваюцца не зусім звыклія для нашага чытача думкі і ацэнкі, але, спадзяёмся, ведаць іх карысна кожнаму, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі».

І ўсё ж не магу пагадзіцца з меркаваннем Я. Запрудніка, што згаданы Тодар Беларускі змог «у 1948 годзе прадбачыць тэндэнцыю» цяперашняга развіцця. Інакш кажучы, як бы прадказаць развал «савецкай імперыі і міжнароднага камунізму». Няма ў гэтым «выступленні» Т. Беларускага таго, што было звыклім для часоў «халоднай вайны». Праўда, разам з тым прысутнічае і шчырае заклапочанасць лёсам Беларусі, вера ў беларускі народ.

Змястоўны раздзел — «Постаці». Найперш хочацца адзначыць публікацыі, што тычацца жыцця і дзейнасці, прынамсі, у апошнія гады, кампазітара М. Равенскага. Гэта артыкулы кампазітара і музыказнаўцы А. Карповіча «Мікола Равенскі» і «Памяці Міколы Равенскага» і П. Сьмя «Замойка ліра».

Тым, каму неабяжыма нацыянальна мінучына, дагладобы прыйдзецца артыкулы Я. Менскага (псеўданім малодшага брата Язэпа Пушчы Ісідара Пляшчынскага) «Язэп Лёсік», Я. Станкевіча «Вацлаў Ластоўскі», Ю. Віцьбіча «У пошуках Альгердавага шляху» (аналізуецца дзейнасць А. Сапунова)... Са згадак Ф. Кушалы «Сорак два гады» і А. Эссона «Мае ўспаміны аб Алесю Прушынскім» больш блізікі і зразумелым становіцца А. Гарун.

У гэтым жа раздзеле — аўтабіяграфічныя нататкі Н. Арсенневай «У казахстанскай ссыльцы», міні-даследаванне Л. Рыдлеўскага «З жыцця і дзейнасці М. Абрамчыка», артыкулы У. Сядуры «Пётра Мірановіч», Кветкі Вітан «Наша Ніва» і Іван Луцкевіч, Н. Палонскай-Васіленкі «Даўнар-Запольскі», С. Станкевіча «Сны «аб вясне прыгожай і далёкай». Канстанцыя Буяла — новая ахвяра большавіцкае крытыкі».

Заклучны раздзел «Будучыня ў мінучыне»

таленавіты, адданы сваёй справе пісьменнік і даследчык робіць вельмі важную справу. Ён працягвае ў навукова-папулярнай форме знаёміць беларускага чытача з таямніцамі гісторыі Беларусі, а ў свой час меў мужнасць выступаць супраць афіцыйнай гістарычнай навукі, закаванай у браню марксісцка-ленінскай дагматыкі і вялікадзяржаўнай расійскай традыцыі. Тое, што М. Ермаловіч не знаходзіўся на працы ў афіцыйных навуковых установах (напрыклад, у Інстытуце гісторыі Акадэміі навук ці ў БДУ), пайшло яму на карысць. Ніхто з начальства не перашкаджаў яму працаваць, не забараняў выбіраць тэму ці аб'ектаў, якія я вельмі сціслымі рамкамі.

Праўда, кіраўнікі афіцыйнай гістарычнай навукі на Беларусі і ідэалагічныя кіраўнікі з ЦК КПБ як маглі перашкаджалі М. Ермаловічу ў публікацыі яго твораў. Чаму я пра гэта нагадваю? Я цалкам не згодзен з А. Кіштымавым («Можа быць, нам удасца прагаварыць традыцыю», «Літаратура і мастацтва» за 8 ліпеня г. г.). Я сам быў сведкам, як у 1980 г. не выйшаў зборнік артыкулаў з працаў М. Ермаловіча «Па слядах аднаго міфа» (я даў тады станоўчую рэцэнзію на гэтую працу, хоць змясціў у ёй і заўвагі). Зборнік, і перш за ўсё праца М. Ермаловіча, былі забаронены прадстаўнікамі ЦК КПБ.

Год дванаццаць таму я быў запрошаны на пасяджэнне вучонай рады Інстытута гісторыі АН БССР па выданні кнігі пра Беларусь у XIV—XVI стст. (яна так і не выйшла, бо маральна састарэла ўжо тады). Некажанды для мяне кіраўніцтва Інстытута гісторыі і некаторыя супрацоўнікі, якія вывучалі гісторыю феадалнага перыяду, прынялі рашэнне напісаць ліст у ЦК КПБ, у якім патрабавалі забараніць М. Ермаловічу друкавацца наогул. Найлепшая форма большавіцкай крытыкі! А. Кіштымаў не ведае пра тое, з якой цяжкасцю нават у больш блізкія гады ішла публікацыя твораў М. Ермаловіча. Згаданая яго кніга «Па слядах аднаго міфа» (1990 г.) ішла з вялікімі перашкодамі. Спатрэбілася ўключыць у барацьбу за кнігу не толькі навуковага рэдактара, але яшчэ і чатырох афіцыйных рэцэнзентаў, у тым ліку двух дактароў навук (аднаго з Масквы) і двух кандыдатаў навук. Так, пераадолюючы цяжкасці, нязломлены духам, Мікола Ермаловіч публікаваў свае творы...

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар

гаворыць аб тым, што толькі па-сапраўднаму ўсвядомішы, хто мы і адкуль, зразумешы, якая багатая нацыянальная гісторыя, можна годна ўглядацца і ў абрысы дня заўтрашняга, набліжаючы яго канкрэтнымі адраджэнскімі справамі. «Парламент беларускай зямлі» Л. Акішэвіча і яго ж «Пра цывілізацыйны асновы» беларускага гістарычнага працэсу, «Беларусы ў Пражскім універсітэце» І. Дварчаніна, «Міцкевіч і беларуская плынь польскае літаратуры» С. Брагі — псеўданім В. Тумаша, колішняга дырэктара Беларускага інстытута навукі і мастацтва, рэдактара «Запісаў», «Справа аўтаноміі Беларусі ў Першай думе і «Наша Ніва»... Усё гэта матэрыялы, што проста-такі прасяца ў «крык».

А міні-даследаванне М. Куліковіча «Беларуская музыка» з падзагалюкам «Залатая пара» (XIV—XVII стст.)?! Хацелася б, каб з ім абавязкова пазнаёміліся тыя, хто яшчэ не пазбавіўся пачуцця нацыянальнага нігілізму, для каго паранейшаму ўсё лепшае недзе, а не ў нас, у нашай дзяржаве. Прачытайце толькі гэтак: «Кульмінацыйнае ўзвышша беларускае культуры прыпадае якраз на другі перыяд залатэ пары — ад сярэдзіны XV і да канца XVII ст. і адбываецца ў часе культурнага заходнеўрапейскага руху, вядомага пад назвай Рэнесансу (Адраджэння)». Міжволі захацца больш грунтоўна пазнаёміцца з гісторыяй нацыянальнай музыкі?..

Карысна будзе ўважліва пазнаёміцца і з артыкулам Я. Запрудніка «Дваранства і беларуская мова», у аснову якога пакладзены даклад на Міжнароднай канферэнцыі «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў», што праходзіла 19—20 жніўня 1992 года ў Мінску і Маладзечне. Публікацыя нібы выходзіць за межы зборніка. Аднак, змешчаная ў канцы яго, яна дарэчы, бо яскрава паказвае, як людзі розных поглядаў забывалі на рознагалоссе, калі справа тычылася галоўнага: лёсу Беларусі. Я. Запруднік гаворыць: «Хачу тут далучыцца да закліку ўнікальнага нашага філосафа Уладзіміра Конана, выказанага ў леташнім жывёньскім нумары часопіса «Полімя»: «Давайце будзем супрацоўнічаць у адбудове Беларусі — з усімі, хто адмовіўся ад палітыкі ліквідацыі беларускай нацыі, — з дэмакратамі і беларускімі камуністамі, з каралямі і вялікімі князямі, з «левымі» радыкаламі і «правымі» кансерватарамі і — з усімі, хто цыфра прызнае гістарычнае права беларускае нацыі на яе будучыню».

Заканчваецца артыкул так: «І памятайма, што наш маральны абавязак перад памяццю папярэдняга, а разам з тым і прынцып добрай гаспадарлівасці вымагаюць, каб у далейшым адбудованні Беларусі выкарыстоўваліся абсалютна ўсе рэсурсы, якія гэтае будучыцтва маюць і забяспечваюць яму трывалую будучыню».

Несумненна, што і гэты агледжаны нам зборнік «папраце» на карысць агульнай справы, у імя будучыні нашай Айчыны.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Віншваем!

Карласу ШЭРМАНУ — 60

Паэту, перакладчыку Карласу Шэрману спаўняецца 60 гадоў. **Віншваем спадара Шэрмана з юбілеем, жадаем яму здароўя, жыццёвых і творчых поспехаў!**

ПАДАДНЫМ НЕБАМ — НА ДВУХ БЕРАГАХ

«Век, раскрываваны на стыку сусветаў...» Такі знак часу, у якім мы жывём, пабачыўся знакамітаму чыльцу Вісэнта Удобра. Паэту. І гэтым раскрываваным стагоддзем, што тымчасам перакінулася на другую палавіну, у годзе 56-м, з Паўднёвай Амерыкі рушыў на іншы кантынент, у краіну бацькоў, а дакладней — бацькі, хлопец, якому было крыху за дваццаць і які меў імя Карлас Шэрман. Выправіўся ён за акіян, каб прыняць «хрысціянскія славянства», каб праз «бессань гадоў» захаваць «нявынішчаны латынскі дух», каб мець рэальнае і функцыянальна-неасязальнае апірышча ў гармоніі і еднасці Сусвету (а хіба яго дысанансы рэжучы вока на пачатку жыцця?), у сінкратызме еўрапейскай і лацінаамерыканскай цывілізацый, у культурнай аўры самасвядомасці. Урэшце — у тых сямі накірунках свету, што існуюць ва ўсвядомленні абарыгенаў Новага Свету: «Поўнач, Поўдзень, Усход, Запад, Угору, Долу і Усярэдзіне сябе самога». «Накірунак апошні, паводле філосафаў чырванаскурных, — адзінае сховішча ад непераможнае несправядлівасці, якая прымаецца са скамялым тварам, сябе не прынімаючы прававай эмоцыі». Так згадвае ў адным са сваіх вершаў паэт, перакладчык, крытык Карлас Шэрман.

Колькі разоў яму, які прыехаў на зямлю продкаў «вясёлы, што кветка ў акапе» (Рафаэль Альберці), даводзілася згадваць гэты сёмы, выратавальны накірунак... Калі ён, меўшы філалагічную адукацыю і трывалую журналісцкую, літаратурную практыку на Лацінаамерыканскім кантыненте (быў рэдактарам выдавецтва «Lasada», а ад'язджаў з пасады галоўнага рэдактара газеты «Mi Pueblo»), ведаючы латынь, іспанскую, французскую мовы — не такі часты набытак для сярэдзіны 50-х гадоў у нас — рабіў чорнаробочым, токарам, гандлярком у кніжнай краме...

Беларускай і рускай мовамі авалодваў самавукам. А настаўнікі былі розныя. І тыя, што падкідвалі фразеалогію платоў стараннаму «чужынку». І тыя, што «жылі з нейкай годнасцю». І вучылі з любоўю. І тыя, што — пабачылі, пазналі, дапамаглі.

А юнак «услухоўваўся, засвоіваў, палюбіў» — Беларускае Слова». Як ён сам згадвае: «... Слова маіх продкаў, што стала маім». Стала ягоным разам з тым Словам, што ён пачуў некалі, як яго люляла маці. Словам — у якім чуліся аксаміт і метал стагоддзяў, духоўная трывога — іспанскай мовы і востры, першаісны настой жыцця — мовы з дэльты Ла-Платы.

Чалавек, што вярнуўся на зямлю бацькоў, даведваўся гісторыю беларусаў, як да таго вядучы гісторыю іспанамовных краін. І не толькі ўласна гісторыю, «знешнюю», але і «інтрагісторыю», унутраную гісторыю. Таму што менавіта інтрагісторыя вызначае сапраўднае, экзістэнцыйнае быццё, ірацыянальнае, непазнае і непазнавальнае — душу народа, культуру, сапраўдны вартасці духу.

І Карлас Шэрман спасцігнуў непаўторны быццёвы і філосафскі сэнс вялікіх касмагоній, нейкім таемным чынам далучыў і да славянства, і да стракатых этнасаў Лацінскай Амерыкі. Нацыя зусім адрозных «спектраў», розных нацыянальных космасаў, неподобных асаблівасцей, з рознымі мадэлямі светаўспрымання — розныя кантыненты, розны свет.

Зусім незвычайны, унікальны выпадак. Таму што і Лацінская Амерыка, згадаем хача б Алеха Карпецера, гэта «тэатр самай сэнсацыйнай сустрэчы розных этнасаў з усіх пазначаных у аналах сусветнай гісторыі: ... індзейца, негра і еўрапейца з больш-менш светлым колерам скуры». А тут — у сетаўспрымання, у творчасці Карласа Шэрмана — дачыненне яшчэ і сустрэча з славянствам, з беларускім пачаткам.

Карлас Шэрман спазнаў гэтыя культуры, Слова народаў як судачыненне, што мае назву сінтэзу, у злучнасці і рознасці. Не як нейкі ідэальны ўніверсум, а як яднанне ў адметнасці асноўных сутнасцей. Пазнанне тое было нялёгкім і няпростым. Праз разбурэнне ілюзій, праз засваенне ісцін, што даваў вопыт гістарычны, і свой уласны.

Бацька, «матэрыяліст рамантычны», з'ехаў некалі ў Новы Свет, у «прыгоды выгнання

бяспленнага», каб вярнуцца на Бацькаўшчыну, як у краіну найвышэйшай справядлівасці, і не пабачыць той справядлівасці: і расчаравацца яшчэ раз. Але — застаўся, каб несіць крык свайго лёсу разам з Айчынай. Карлас Шэрман, падзяляючы палітычны і сацыяльны наў бацькі, перажыў і адносіны да сябе як да чужынца (дзякаваць Богу, што вярнуўся пасля смерці «правадыра народаў», інакш, як давала яму нека дачка Эрэнбурга Ірына, шыбаваць бы «неафіту» па этапах). На малады свой імгэт Карлас Шэрман даведаўся пра сапраўднае, не паводле інфармацыі прапагандысцкіх часопісаў, якія дасылаліся з Саюза ў Лацінскую Амерыку, жыццю краіны, «дзе так вольно дышыць чалавек», і перажыў усе пярэкрыты часу, каб сёння пабачыць драму прывіднага суверэнітэту, прывіднай дэмакратыі, прывіднай справядлівасці Беларусі. Але — трымае годнасць. Робіць справу чалавека смелага і сумленнага. Працуе. Падпарадкоўваецца таму спосабу жыцця, што неад'емна ўтрымлівае ў сабе і свабоду сілы, якая месціцца ў душы чалавека, і яе магутнасць і веліч, і радасць і скруху асабістага лёсу.

Выступае сувязным беларускай культуры і іспанамовнай. Выконваючы высокую місію, пашыраючы нашы культурныя далегі, нашы далегі далегі свядомасны, робячы сваю справу ў справе беларускага Адраджэння.

Карлас Шэрман бачыць адметнае і падобнае, глыбіні культуры таго, далёкага ад нас кантыненту, і выявы нашай, беларускай самавызначанасці. Бачыць у канкрэтных твораў Гарсіа Маркеса і Хуліа Картасара, Нікаласа Гільена і Тэхадэа Гомеса, Габрыэлы Містраль і Сэсара Вальеха... Які Купалы і Якуба Коласа, Васіля Быкава і Рыгора Барадудзіна, Максіма Танка і Міхаіла Стральцова, Ніла Гілевіча і Вячаслава Адамчыка, Івана Шамякіна і Івана Чыгрынава... Перакладаючы з іспанскай на беларускую і з беларускай на іспанскую. Ствараючы свае вершы. На іспанскай. Але дзе такое натуральнае, арганічнае спалучэнне лацінскага і славянскага. Дзе паэт імкнецца спасцігнуць склад душы, логіку інтэлекту і падсвядомы сэнс пануццяў, прастору духоўнаму такіх, здавалася б, далёкіх народаў. І поўніць думку і пачуццё адметнасцю сэнсу: звычайна, рытуалаў, побыту. «Адчыняю дзверы мае ў Мінску і выходжу з галасамі калядных песень Амерыкі Лацінскае», дзе «моляцца Богу Сонца, Агно, Вадзе і Матухне-Зямлі, Пачакамаку і Пачамаме...» І ведае: «Вадохрышча ходзіць вясёла маёю зямлёю далёка, Куцыя, ты здалёку анёла ў славянскі мой кут пагалайкай».

Карлас Шэрман умее пабачыць тут і адрознасць, і нейкую сутнасцю, глыбінную сувязь. А тымчасам, па аналогіі, нам прыгадаецца, што сапраўды ёсць нейкая паганская, язычніцкая сувязь у тым, што на радзіме Гарсіа Маркеса танчаць кумбямбу з запаленымі свечкамі ў руках, а ў нас скачучы праз вогнішча на Купале. Але — галоўнае — чытаючы вершы і пераклады Карласа Шэрмана, мы адчуем рознасць і роднасць мастацкага свету, чалавечай існасці, мноства вобразаў, што жывяць фантазію талентаў, якіх перастарае ў словае Карлас Шэрман, і што надаюць своеасаблівасць творчасці самога паэта. Хача — колькі ў той своеасаблівасці патаемнага пачуцця... Невыказанай тугі...

**Ды берага славянскага прыкуты
жыцця свайго благаслаўляю ветах,
я ўспамінаю радасці, пакуты,
другі мой бераг прагне згадка гэтых:**

**кунежыць стомленасць душы з нашанай,
расплюшчыла мне вочы для сустрэчы
з той праўдай, што ніколі не спянае
дарогу ў сэрца асвятліць дарэчы.**

**Цяпер я ведаю, што ў сховах часу,
у лабірынтах думак, неспакою
цяжкое самае — любіць адразу,
расцягнуць сэрца і жыццё надвое.**

І чытаючы гэта, міжволі згадаеш пра «ідэі-ўспаміны», пра папярэдняе быццё, паводле Платона. І прыдаюцца ў памяці «прыроджаныя ідэі», паводле Лейбніца. Які ён — склад і лад «нацыянальнага космасу» Карласа Шэрмана?

Які ён — «састаў крыві», яе група ў гэтым мастацкім вышлэнні быцця?

... Лацінская Амерыка... Не проста вялікапашынае барока, што ў паззі бярэ пачатак недзе ў XVII стагоддзі, ад Луіса дэ Гангоры, і што мела таленавітых майстроў і ў Іспаніі XX стагоддзя — Гарсіа Лорку, Рафаэля Альберці (бачылі ў «Метафары магчымае стварэння новай пазычнай рэальнасці», сутыкаючыся тут з французамі на мяккім вакоў), і ў Лацінскай Амерыцы: крэсценісты (Вісэнта Удобра) і ультраісты (Хорхе Луіс Борхес). Паўднёвая Амерыка — гэта ж не толькі нястрымы феерверк, выбуховы тэмперамент, шчодрасць фантазіі. У параўнанні з «пастэльнасцю», «раўнінасцю», стрыманасцю беларусаў. Але — часам зусім іншая шкала вымярэнняў, іншая шкала каштоўнасцей. Тыя ж згаданы сем накірункаў свету, ці, скажам, злучнасць разумення суб'ект — аб'ект, што існуе ў многіх індзейцаў Паўднёвай Амерыкі: як гэта судачыненне з уяўленнямі еўрапейскай і еўрапейскай свядомасці?

Аднак — яшчэ ў тыя часы, калі «магічны рэалізм» Лацінскай Амерыкі не дасягаў еўрапейскага кантыненту і межаў былога Саюза, якое свята метафар наладжваў у сваёй паззі, да ўзору, Рыгор Барадудзіна, захапляючыся словам, гульнямі ім, віртуозна знаходзячы яго, слова, магчымае. Мабыць, таму так прыдалася школа лацінаамерыканскай і іспанскай метафарыстаў (германістаў) беларускай глебе. І ёсць судачынасць з уяўленнямі беларусаў у тым, што майя і ацтэкі лічылі паззію магіяй багоў, лічылі яе мастацтвам абгаўлення ўсяго існага. І гэтая місія паззіі наўтатль (так звалася паззія ацтэкаў) — ці не блізка яна таму значэнню, што мела Слова ў беларусаў? Слова — адзіны ратунак, так бы мовіць, эманцыя духу, пазначэнне рытму жыцця, скоў канкрэтнага і адстароненага, абстрагаванага Розуму народа. У нейкіх палітычным і свядомасным. Можна, таму такі трывалы і «архітэктурна-віртуозны масток перакінуў Карлас Шэрман паміж Логасам іспанамовным і Логасам беларускім? Магчыма, таму такія не проста ўдалыя, а па-мастацку тоесныя пераклады ствараюць беларускія майстры Слова, што маюць грунтам правіла, пазначанае жорстка Мігелем Анхелем Астурьясам: «У слове — усё, па-за словам — нічога», «слова мае для нас містычную каштоўнасць». Восць гэтую містычную каштоўнасць слова адчувае Карлас Шэрман. Слова... Услухайцеся: «калі не ценяць і не црняць», «у мастацкай майстэрні, дзе чорт згубіў панча», «музыка індзейскай гліны», «я грыз арэх пакут...»

У гэтай школе, школы метафар, колькі заўгодна сёння не толькі прыхільнікаў, а і апанентаў, тых, што даюць веры толькі слову-знаку, слову-стрыжню, слову — не ад квецені лугоў, нават не ад зямлі, ад скальнай пароды. Ёсць тут свой сэнс. Сваё ісціна. Аднак сёння не пра тое размова.

Сёння — пра тое, што ёсць ні на кога не падобная, адзіная ў сваёй адметнасці асоба. Карлас Шэрман. Які прыняў у сэрца боль, пакуты, лёс зямлі продкаў. Лёс Беларусі. Падобны да таго, што наканаваны карзнымым насельнікам на Лацінскім кантыненте. Сто гадоў адзіноты... Дэвецце? Трыста? Абліччы цывілізацыі... Калі Рэнесанс неад'емны ад рэканквісты... Калі на каравэлах Калумба побач з першапраходцамі мецілі свой інтэрас канквістадоры. Калі еўрапейская культура імкнулася абавязкова асіміляваць ці разбурыць тутэйшую. А тая прарастала, аказаючы сваю магутную першасцію. Калі — у нашым выпадку — існаванне нацыі выдаецца за вялікае сумніва... Калі генацыд то сцвярджаецца як дзяржаўная палітыка, то перарываецца як непрыхвалянае знішчэнне — акупацыя, — то тая самая цывілізацыя ажака сваё аблічча — у разбурэнні першаасноў. І нават «состав частей разрушится земных» (Ф. Цютчэй). Калі так бязладна, зрушна і скрушна на нашай зямлі, беларускай. Але — жыве надзея. Жыве... На Адраджэнне. На справядлівасць гістарычную.

(Праца на стар. 12)

ЛЕПЕЙ ВЕДАЦЬ
ГІСТОРЫЮ...

Менавіта такую задачу ставіць перад сабой штоквартальнік «Беларускі гістарычны часопіс», трэці за сёлетні год нумар якога прыйшоў да чытача. Матэрыялаў шмат і розных, але ўсе яны ў той ці іншай ступені прыадкрываюць малавядомыя і неведомыя старонкі нацыянальнай мінуўшчыны. Працягваюцца выпускі тэматычных падборак, прысвечаных пэўным рэгіёнам Бацькаўшчыны. Гэтым разам у полі зроку «БГЧ» — Магілёўшчына. Змешчаны артыкулы Я. Рымара «Матэрыяльная культура аскавога насельніцтва Магілёўшчыны ў X—XIII стст.», Б. Сідарэнікі «Магілёў у сістэме ўзаемаадносін Вялікага княства Літоўскага і Маскоўскай дзяржавы XVI ст.», В. Маразевіча «Аграрнае пытанне ў Магілёўскай губерні на рубяжы XIX—XX стст.», Л. Кандрацькавай «Праект пераносу сталіцы БССР у Магілёў».

Да 50-годдзя вызвалення Беларусі прымеркавана публікацыя матэрыялаў У. Снапкоўскага «Міжнародныя аспекты вызначэння савецка-польскай мяжы ў 1943—1945 гг.», І. Марчанкі «Гарады Беларусі: аднаўленне і развіццё».

На шырокага чытача разлічаны артыкулы Р. Платонава «АДПУ—НКУС супраць беларускіх пісьменнікаў», А. Смаленчука «Біскуп Эдвард Роп», М. Філістоўча «Спадчына Чарнобыльскай зоны: праблемы захавання», З. Капыскага, Б. Капыскага «Беларускі селянін на гарадскім торгу ў канцы XVI—першай палове XVII стст.» і іншыя.

А вось, напрыклад, нарыс А. Грыцкевіча «Бітва каля Ульы», артыкул С. Талярона «Грамадска-палітычны рух на Беларусі напярэдадні вайны 1812 г.» найперш адрасуюцца настаўнікам і прапануюцца пад рубрыкай «Матэрыялы да ўрокаў».

З ІЛЮСТРАЦЫЯМІ
ЛЕПЕЙ...

Рэдакцыя часопіса «Роднае слова» і раней практыкавала выпуск асобных нумароў з каляровымі ілюстрацыямі. На жаль, ілюстрацыя выданне ўклейкамі пастаянна няма магчымасці з-за розных (у каго іх толькі няма!) цяжкасцяў. Тым больш прыемна, што чарговы, дзевяты нумар часопіса, які адначасова стаў і першым у сёлетнім навучальным годзе, ілюстраваны. На ім прадстаўлены архітэктурныя помнікі Берасцейшчыны і Гомельшчыны. Нельга не прыслухацца да думкі галоўнага рэдактара М. Шавыркiна, які ў артыкуле «Нацыянальнае, касмапалітычнае і ўрокі мовы» зазначае: «... каляровыя ілюстрацыі ў навукова-метадычным выданні — не дробязь, як мяркуюць асобныя чыноўнікі. А чарговая цаглянка ў справе выхавання...»

Ды і астатнія матэрыялы нумара годна працуюць на выхаванне ў духу беларускасці, нацыянальнага Адраджэння. В. Кушчэрэвіч і А. Рагуля ў артыкуле «Спазнаць вартасць роднай літаратуры» раскажваюць, як рыхтаваўся новы падручнік для восьмага класа. Лёс драматурга В. Шашалевіча ў цэнтры ўвагі З. Мамачкіна («Мой вораг — эпоха»). Новыя вершы М. Танка разглядае В. Русілка («Голас магутнага дрэва»), У. Мархель («Праца духу — дзеля любові») разважае аб неабходнасці вяртання мастакоўскай спадчыны Я. Баршчэўскага. Тут жа ў перакладзе У. Мархеля і І. Чыгрына з польскай мовы прапануюцца некалькі яго твораў. «Восень у беларускай паззіі» — такі падзагаловак мае артыкул А. Бельскага «У асмужанай красе твоей, восень, воблік». Як дадатак успрымаюцца творы пра гэтую пару года.

Т. Габрусь выступае з артыкулам пра архітэктурны беларускага Палесся «Краса і смутак». Л. Салавей («Назалашанае святло») вяртае да вытокаў вобразнасці ў беларускай народнай паззіі. Рубрыку «Знакі вечнасці» працягвае Т. Шамякіна — «Лунарныя міфы».

ЧАРГОВЫ ВЕЧАР

правёў Горацкі гісторыка-этнаграфічны музей. Адрываючы яго, старшы навуковы супрацоўнік музея М. Студнева расказала аб тым, як калектыў, энтузіясты музея вядуць прапаганду роднай мовы, культуры. Сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў І. Аношкін пазнаёміў з літаратурным жыццём Магілёўшчыны, у прыватнасці, у Горках. Вершы хвораў Н. Кавалёвай чыталі прыхільнікі яе творчасці. Свае творы прачыталі А. Падцяроб, М. Пугач, У. Ліўшыц...

Гучалі музыка, песні. Была арганізавана выстава кніг, твораў мясцовых аўтараў. Аўтарам і чытальнікам падараваны экзэмпляры альманаха «Дняпроўскія хвалі».

І. ГАЛІНОўСКИ

Паззія

Хведар ЖЫЧКА У ВАГОНЕ

«ТАМ ВЕЧНЫЯ
ВУЗЛЫ
ДАРОГ...»

● Рух наперад мы значна паскорылі, перакрыць хочам хуткасць святла. Паглыбляюцца нашы тэорыі у бяздонне падману і зла.

● А ці знойдуцца сілы ў прыродзе, каб вар'які наш бег спыніць і рашуча скажаць нам: — Годзе! Пачынайце нармальна жыць!

● І адкрылася зорнае неба, вецер цяжка ўздыхнуў і прыціх... Колькі зорак? Лічыць іх не трэба, як і даўніх памылак сваіх.

● Час не вернеш назад, не адновіш, не закрэсліш далёкіх дарог; назапашаны сум палыновы не складзеш, як бадыльце, у стог.

● І сэрца стук, і грукат колаў тэмп набіраюць, не змаўкаюць... Зімовыя палі наўкола вясёлым срэбрам ззяюць. Дрыжыць прасветленае шкло...

● І мне здалося на хвіліну, што гэта снегам замяло не поезд — нашу халіну; і я стаю каля акна, у шыбу хукаю, чакаю, калі з далёкага мне краю прыедзе бацька на санях, няспешна распражэ каня, у хату зойдзе і з лапцёй снег ліпкі венікам змяце, на лаўку рукавіцы кіне, дастане з торбачкі гасцінец — акрайчык хлеба гарадскога.

● Не есці больш мне смачнага такога!

● Яшчэ шляхоў у родны кут не замялі мне завірухі. Там я забуду больш пакут і гаркату шчымымі скрухі;

● там вечныя вузлы дарог разблытае адна сцяжынка, што прывядзе зноў на парог староў счарнелае халінікі,

● дзе слова, звычай бацькоў яшчэ шануюць, дзякуй Богу, і на стала пад ручніком — кулідку хлеба аржаного.

● Цямнее зрок, слабее слых, і сіла ўжо не тая... «Ці ёсць жаданні ў старых?» — напэўна, хтось спытае.

● Жаданні ёсць! Жаданняў шмат — да дна ці ж вып'еш ішчасце?

Галіна ТВАРАНОВІЧ

«СКРОЗЬ
МАМІНА
ВАКНО
ГЛЯДЖУ...»

● Ці маю права іншых пазнаваць праз сябе? Варагуюць ува мне любоў і нянавісць. Што перамога?! Кожны, мною сустрэты — лепшы. У ім зіхціць таямніца.

● Толькі б вобліск гарачых барваў маёй пакуты-блукальніцы твоей Свет не замгліў. Малюся...

● Хай не народзіцца тая надзея, якой суджана стаць падманам, чарговай выбоінай на тваёй сцяжыне.

● Скрозь маміна вакно гляджу зялёнымі мамінымі вачыма. Стараюся — маміну печ бялю, Маміны грады шчыра вяду, Бялізну ў Пічцы палашчу — Мамы рукамі натруджанымі. Маміны кветкі маме нашу. П'ю з мамінай чашы слязу.

● Паглыне ненажэнасць шэрае аблогі настрою гожае быццё, страпіць свой кірунак шлях пачуццяў і надзей — вароніным крылом туті цябе зацьміць знянацку.

● Чым адкажа утрапёная душа?

● Разгорнутыя клепатліва у шчырае спагдзе аб маўклівае раллі, перагукваліся далячынні.

● Намерала сабе дзялянку — сейбіт легкадумны. А цяпер выпінаюся з сіл астатніх, каб не пагінула без вады бездапаможнасць кволая, мне па вясне давераная.

● Таму, хто навучаны ўсміхацца на чарэні чакання, у абцугах абяцання, шмат скажа нат гул прадчування і цень далёкае залевы.

● Голасам гучным пра *дзе маланкі*, пра *два грамы* — скаланулася ноч у маім двары.

● Я не пра тое, каб назад вярнуць гады юнацтва. (Пра гэта марыцца няхай бязглуздым фантазёрам.)

● Жадаю я, каб стаў мой край Мацнейшым, чым учора; каб больш было цяпла, святла, а ў сэрцах — іскры боскай; каб мова родная жыла і ў гарадах, і ў вёсках;

● жадаю бачыць на стала прычасце хлеба-солі, падранкаў — зноўку на крыле, знявольных — на волі, а сейбіта — у полі.

● Маланавыя гукі, блакітны зоркапад... Раскінутыя рукі і ласкавы пагляд...

● І шхі шэпт ля вуха, як дотык матылька, і пахнуць мёдам вусны, і цецліца шчака...

● Мо хтосьці быў сагрэты інакшым пачуццём, а я за ўсё за гэта адлаў сваё жыццё.

● Ты не спявай мне песні пра завоеў. Завая што? Да ранішняй зары халодны снег па ўсіх палях развеець увішныя вандроўнікі-вятры. І сціхнуць. І прысядуць ля парога. І будуць нашай міласці чакаць...

● А ў нас з табой ішчэ клопатаў так многа — канца і краю працы не відаць!..

● ...А поўня маўчала. І пялёстак вішнёвы не апаў да пары...

● Ці ж вінаваты верасы, павуцінаю затканыя, што не вярнулася ічала да сотаў... Гудуць вуліці заўсёдна у грушавай раскошы... Жнівень, спелыя ажныны, пакінутыя верасы...

● Прыкмячаю часам, як аднекуль — з глухіх глыбін, ці зіхоткіх вышынь...

● маё вечнае «я» вельмі выразна пасміхаецца з таго майго «я», што ўвасоблена, ці зняволена у вяргах слабое плоці, няздольнай зчыліва абараніцца ад гнёту штодзённых варунак — лагодным даверам вечнай

ЛЮБОВІ...

ВЕРУЮ

● І ў непазбежную пару адчаю, калі па рэштках крыла і зярняці распазнаецца адно пункцірна траекторыя руху душы і агушальна гучыць маўклівы крык пачатку — тады, шчэ мацней, чым калі, па наслані ігчыльнай імглы муну веранаць у паратунак — чарговае ацаленне жыцця

ц у д а м.

● Увосень на плёсах рачных страсаюць суропа вятры ускраек нябёс зямлі — жалудамі саспелымі. Іх прагнае пільня паглынае... Іх ласкава зямелька прымае ды карэньчыка рухам аднойчы нябёсам вяртае...

● Так лёсу людскога імгненні знікаць у вірах паспяваюць ці святлом у Сусвет прарастаюць...

Проза

Пятру і Валянціне непакоілася з таго дня, калі Рыгорка атрымаў позову з ваенкамата. А праводзілі ў войска, то і зусім не па сабе стала. Першы ліст, які даслаў з арміі сын, па некалькі разоў перачытваў. І разам, і паасобку. Ды і наступныя — гэтакасама. І калі Пятро яшчэ больш-менш трымаўся па-мужчынску, не падаваў выгляду, што маркоціцца, то ў жонкі ягонаі, Валянціны, вочы на мокрым месцы штодня былі. Хай яна тое і ўтойвала ад мужа, ды дзе ты схавашся ў адной хаце?

Хіба што ў суботу вечарам, калі з Гомеля, дзе вучыцца ў кааператывным інстытуце, прызджала на выхадны дачка Аксана, крыху адтайвалі душы бацькоў ад дум змрочных. Ды і тое, пра што

маўляў, усё ў мяне ў парадку, служба ідзе нармальна, а вось адрас — іншы. Як нажом па сэрцу паласнуў гэты Ашхабад. Можа б, іншым часам і не надалі таму асаблівага значэння, але цяпер, калі з галавы не вылазілі думкі пра Афганістан, стала страшна. Бо горад, у які закінула служба іх Рыгорку, на самай мяжы з Афганістанам, і наўрад ці выпадкова апынуўся там сын.

Каб на той час была дома Аксана, можа, і не так бы нудзіліся. Неяк умела яна, хітуння, супакойваць бацькоў, хая што ў самой рабілася на душы — бадай, адзін бог ведае. Не, як-ніяк, а ўжо тое толькі, што не адны ў хаце, а разам з Аксанай, не гняло б так бацькоўскія сэрцы. Але ж не вылікаць яе з такой нагоды тэлеграмай, яшчэ, чаго добрага, перападохнецца зняна-

— Прамая, крывая, вы болей слухайце, што кажуць. Вунь Васька Цімошын і ў Віцебску служыў, а апынуўся ў Афганістан. А ў нашай групе адзін хлопец вучыцца, дык і ў Ашхабадзе два гады, бы дома на печы адлежаў...

Пра хлопца таго Аксана, вядома ж, зманіла, бо адчувала: інакш наўрад ці супакойш бацькоў. Ім трэба важкія аргументы. А гэта якраз і ёсць той самы аргумент, які пераконвае.

Пажавелі ад Аксанчынага доваду і бацькі. Быццам важкі груз, што насілі за душой увесь гэты тыдзень, звалілі.

— А чаго гэта мы стаім пасрод хаты? — спахапілася раптам маці. — Давайце да стала. То ж, пэўна, згаладалася з дарогі, — звярнулася яна да дачкі. — Ды і мы з бацькам заадно павячэраем...

Анатоль ЗЭКАЎ

ГЕНЕРАЛЬСКІ НУМАР

АПАВЯДАННЕ

б ні гаварылі, а пра Рыгорку абавязкова ўспомняць: як яно там сыночку дарагому служыцца-тужыцца? І маці пры гэтым упаміне зноў усхліпвала, неўпрыкмет змахваючы крайком хусцінкі няпрошаную гасцю-слязу.

— Ну, ладна, ладна, Валёк, — супакойваў такім часам жонку Пятро. — Усе служаць. І няма чаго нюні распускаць.

— Усё будзе добра, мама, воль пабачыш, — абняўшы матулю, падтрымлівала бацьку і Аксана, хая і сама ў студэнцкай кампаніі (а вучыліся на іх курсе і хлопцы, якія адслужылі ў войску) чула пра «дзедаўшчыну» ў арміі, пра сяржантаў-узурпатаў, што з салдацікаў-першагодкаў здзекуюцца...

Як бы там ні было, а калі побач Аксана, бацькам веселей. Увішная, як і маці, яна і падлогу памые, і абед згатуе, і што іншае па гаспадарцы зробіць. Валянціна, бывае, памкнецца дапамагчы, а дачка возьме яе за рукі, як малое дзіця, пасадзіць на месца:

— Ай, мама, адпачні, я сама. Хопіць табе турбот, калі паеду.

А Валянціна і тут расчуліцца. І ўсё не зводзіць вачэй з дачкі, якая завіхаецца — не налібавацца. «Ёй бы яшчэ ды жаніха добрага, — думае пры гэтым. — Але ж дзе іх, добрых, на ўсіх набярэцца, калі вунь аднакласнікі Аксанчыны адно і ведаюць, што ля крамы днямі таўкуцца. Хіба, можа, гарадскі які трапіцца...» І ўсё ж хочацца, каб дачце папанцавала: выйсці ж замуж — не ў кіно схадзіць, гэта на ўсё жыццё.

Спрабавала загаварыць з дачкой: як-ніяк, а карціць даведацца, ці ёсць які ўхажор у яе. Аксана ж толькі адмахвалася:

— Ай, мама, якія там кавалеры, рана мне яшчэ пра замужства думаць. Воль закончу праз два гады інстытут — тады хіба...

Валянціна разумее: яно то так, спачатку трэба на ногі стаць, інакш потым не да навукі. Але ж, думае, каб добры хлопец трапіўся, то яно б наўрад ці вучобе была перашкода. З вучобай бы неяк пераканталася, затое на астатняе жыццё маці б была спакойная за сваю Аксанку. А там, глядзіш, і Рыгорка, адслужыўшы, вярнуўся б, таксама самы раз жаніцца.

Згадка пра Рыгорку зноў быццам стрэмку пад сэрца загаяла. Каб дачка не змеціла слёз, што накопваліся на вочы, Валянціна звычайна ўзнімалася з услончыка і бачком тэпала ў сены.

...Неяк у нядзелю правялі дачку ў Гомель, пасадзіўшы ў бітком набіты аўтобус, а назаўтра атрымалі ліст ад Рыгоркі. Словы тыя ж, як і раней:

ку. Хіба ж у тэлеграме пра ўсё напішан? А за скупымі радкамі чаго не дадумаецца.

Крыху супакойвала адно, мусіць, што Аксана і сама мелася прыехаць у наступную суботу. Але наперадзе быў цэлы тыдзень.

Тыдзень гэты для Пятра і Валянціны прайшоў, бы ў кашмарным сне. За што б ні браўся, з галавы не выходзіў Рыгорка. Раніцай, калі ўпраўляліся па гаспадарцы, ці вечарам, калі прыходзілі дахаты з саўтаснай працы, спрабавалі маўчаць, каб неяк не ўзбіцца на змрочныя размовы, але ж хіба маўчаннем выцесніш думкі? Горш таго, калі маўчыш, то яны яшчэ болей верцяцца, праклятыя.

Аксана, як і мелася, прыехала суботнім надвечоркам. Уляцела, як тая ітушачка, у хату, зашчабятала, па чарзе цалуючы спачатку бацьку, потым — маці. А калі крыху аддыхалася з дарогі, першым чынам запытала пра Рыгорку:

— Як там салдат наш, ці нагадаў хоць пра сябе вестачкай?

І тут жа заўважыла, што гэтак звычайнае пытанне, з якім яна кожны раз, як толькі Рыгорка пайшоў на службу, пераступала парог роднай хаты, не толькі не ўзрадала бацьку з маці, а хутчэй засмуціла. Яны, быццам гэта было для іх нечакана, спалохаліся нават. Бацькоўскі спалох умомант перадаўся і Аксане.

— Што здарылася? — абвела яна позіркама маці і бацьку.

— Нічога, дачушка, — супакойла маці. — Усё добра. Гэта мы так... Не звяртай увагі.

— А Рыгорка як, ці напісаў?

Валянціна, не адказаўшы на даччыно пытанне, бо баялася, што воль-воль расплачэцца, моўчкі павярнулася і патэпала ў кут да абразоў. Выцягнула адтуль канверт, а калі павярнулася, падаючы яго дачце, па твары ўжо буйнымі гарошынкамі каціліся слёзы.

Аксана хуценька прабегла па выведзеных братам радочках (Рыгоркаў ліст, як і звычайна, быў нешматслоўным), зірнула на бацькоў:

— Эх, вы, панікеры, усё ж выдатна!

— А Ашхабад? — у адзін голас вымавілі бацькі.

— А што Ашхабад? — зразумеўшы, што хвалое бацькоў і каб неяк супакойць іх, выдала ўсмішку Аксана. — Усюды служаць.

— Дык адтуль жа, кажуць, прамая дарога ў Афганістан, — і маці так паглядзела на дачку, быццам у яе адказе шукала збавення.

У тую ноч Аксана доўга не магла заснуць. Варочаючыся, пра многае перадумала. Вядома ж, усё думкі былі пра брата. І хая бацькоў, здавалася, крыху і супакойла, але ў самой на душы копік скраблі. Згавала Рыгорку, якога заўсёды ўсе крыўдзілі і якога ёй, старэйшай за брата на два гады, прыходзілася абараняць ад крыўдзіцеляў, і не магла ўявіць яго на вайне. З аўтаматам. Страляючым у людзей, хай сабе яны і душманы.

А тое, што брата рыхтуецца для Афганістана, у Аксаны не выклікала сумнення. І наўрад ці можна нешта змяніць. Такая, пэўна, яго доля. Бо не чалавек яе выбірае, а яна чалавека.

«А калі злятаць у Ашхабад, пагаварыць з начальствам? — раптам мільганула выратавальная згадка. — Свет жа не без добрых людзей. Глядзіш, можа, і ўдасца ўгаварыць, каб не пасылалі брата на вайну. Бываюць жа такія выпадкі ў жыцці. Не ўсіх жа падчыстую забіраюць...»

Калі, прагнуўшыся, Аксана выйшла са спальні, бацькі на кухні аб нечым перашэптваліся. Убачыўшы дачку, умомант, быццам па камандзе, змоўклі.

За снаданнем зноў зайшла гаворка пра Рыгорку. А Аксана ўсё не магла адкараскацца ад думкі, што прыйшла да яе ноччу. Нейкі час вагалася: казаць ці не бацькам пра свой намер. Усё ж вырашыла прызнацца: можа, ім лягчэй стане?

— Вой, дачушка, гэта ж такая няблізкая дарога, — пачуўшы пра даччыно намер, захітала галавою маці.

— Якая там дарога, мама. Шэсць гадзін на поездзе да Мінска, а адтуль самалётам да Ашхабада і таго меней. Затое ўяўляеце, якая нечаканая радасць будзе Рыгорку! Сястра як з неба звалілася — не запылілася...

І хая бацькі захвалываліся, не ўяўляючы, як Аксана паляціць у далёкі і чужы горад, ледзь не на край свету, калі дагэтуль далей Гомеля нікуды не адлучалася, аднак было відавочна, што ў душы падтрымлівала дачку. Што ні кажы, а адна справа — кароценькі ліст, прачытаўшы які, чаго толькі не ўчаўпенца ў голаў, і зусім іншая — калі Аксана пабудзе на месцы, сама пра ўсё даведаецца-распытае. Глядзіш, можа, і сапраўды нічога страшнага не здарылася. Дачка ж казала, што вунь у іх нейкага хлопца і не паслалі ў Афганістан, хай сабе і служыў у Ашхабадзе...

— І калі ты думаеш ехаць? — парушыла маўчанне маці.

— Не ведаю, як там па раскладзе самалёт, але ў канцы тыдня магла б і выбрацца. Дні на два адпрасілася б з

заяткаў ды выхадны б прыхапіла. За тры б якраз управілася.

— Калі даведаешся пра той расклад ды выбары, то не палянуйся, дачушка, пазвані ў саўтасную бухгалтэрыю Томшы Юлінай, хай перадаць мне ці бацьку. То якіх гасцінцаў падвезём.

— Добра, мама, добра, — паабяцала Аксана.

Яна паднялася і пачала прыбіраць са стала посуд.

Валянціна глядзела на дачку і не магла нарадавацца: калі было, а якая прыгажуня вымакала — ростам у бацьку, відаць, пайшла. Разважлівая стала, самастойная. Што б яны з Пятром і рабілі, каб не Аксанка. Асабліва цяпер, калі Рыгорка служыць. А яна і дапаможа, і думкі змрочныя развее. А то вунь, бач, што задумала: у Ашхабад ляцець. Эх, дачушка, дачушка, любая мая. Хай і трывожна матчынаму сэрцу, але ж і па Рыгорку яно нудзіцца не меней...

Рыгоркаву часць Аксана знайшла хутка. Паказалі афіцэры, якія ехалі з ёй у аўтобусе з аэрапорта. З адным нават было падарозе, і ён праводзіў Аксану да самага КПП. Нешта сказаўшы дзяжурнаму сяржанту, вывеў дзяўчыну на тэрыторыю ваеннага гарадка, а, развітаючыся (яму было ў іншы бок), растлумачыў:

— Далей пойдзеце прама, потым, за пляцам, тратуар такі, разлінесны белай фарбай, павернеце ўправа. Метраў праз дзвесце ўбачыце двухпавярховы будынак. Гэта і ёсць штаб...

У штабе дзяўчыну сустрэў дзяжурны маёр Задняпрэнка (так ён называўся, калі яна павіталася). Пра ўсё распытаўшы, маёр пагартаў нейкі дзяжурны журнал, а потым, узняўшы вочы, паведамаў:

— Ваш брат, Аксана Пятроўна, Рыгор Самсонік, радывы трэціей роты другога батальёна, адбыў сёння на баявыя начныя стрэльбы. Будзе толькі раніцай. Так што выбачайце, спатканне прыйдзецца перанесці...

Заўважыўшы, што дзяўчына знякавала, закрыў журнал, адсунуў яго ўбок.

— Не адчайвайцеся, — супакой. — Адна ноч — і брат у вашых абдымках. — Хвілінку памаўчаў. — Дарэчы, а дзе вы спыніліся, Аксана Пятроўна?

— Я? — Аксана раптам спахапілася, што і сапраўды, пра гэта неяк не палумала. — Ды пакуль нідзе. Паеду ў горад, можа, у гасцініцу ўладкуюся.

— Гэта не так проста, як вы думаеце, — зірнуў на яе маёр: маўляў, адкуль ты, такая наўная, толькі і ўзялася? — З гасцініцамі ў нас, — ён пстрыкнуў пальцамі, — напруга.

— Нічога страшнага. Мне — што, я магу і на вакзале пасядзець.

— Вакзал адставіць, — па-ваеннаму выгукнуў маёр.

Падпшоў да тэлефона, падняў трубку:

— Што ў нас з гасцініцай?

Відаць, на тым канцы нешта дакладвалі.

— А 18-ы? — перапытаў маёр і тут жа далаў. — Усяго на адну ноч. А там бачна будзе. Зразумеў? Тады праважатага — ка мне!

Пакаў трубку, ступіў крок да Аксаны:

— Воль усё і ўладзілі. Пераначуеце ў афіцэрскай гасцініцы. Нумар — люкс! — зноў пстрыкнуў пальцамі — мабыць, такая ўжо ў яго звычка.

Аксана аж разгубілася ад нечаканасці. Падзякаваўшы, падхапіла сумку і хацела ісці, быццам ведала, куды. Але маёр спыніў:

— Неўзабаве прыйдзе праважата. Ён вам і пакажа. Ну, а праз гадзінку якую я змянюся, зайду — праверу, як уладкаваліся. Заадно і памяркуем. Бачу ж, што за трыдзевяць зямель вы ляцелі не за тым, каб толькі брата пабачыць...

Дзяўчына кінула. І, пэўна, ад таго, што маёр здагадаўся пра яе патаемныя думы, пульхныя шчочкі заірдыліся, усмешка развязала банцік-вусны.

Гасцінічны нумар Аксане спадабаўся. Шыкоўны такі, з каларовым тэлевізарам, халадзільнікам, шырокай канапай і дываном на ўсю падлогу, дыван і на сцяне. Але гэта была толькі

(Працяг на стар. 10)

УСЛУХВАЦЦА Ў СВОЙ ЧАС

(Пачатак на стар. 1)

ВЕЧАРЫНА... ДЗІВОСНЫХ РЭДКАСЦЯЎ

«Камедыйя...» паводле К. Марашэўскага і Ф. Аляхновіча распачаў свой сьлётні сезон 7 кастрычніка Альтэрнатыўны тэатр. Натуральна, аўтар п'есы-кампазіцыі У. Рудаў, ён самы — адзін з рэжысёраў спектакля, разам з кіраўніком пастановкі А. Андросікам самым найпільным чынам паставіліся да першага спектакля сезона: свае заўвагі выканаўцам А. Андросік рыхтаваў, нягледзячы на свята адкрыцця.

Рэдкі прыклад абстрактнай мастакоўскай адказнасці («Камедыйя...» дзівосна радуе глядачоў ужо не першы сезон) перад уласнымі вучнямі і за ўласных вучняў, — менавіта яны выконваюць у спектаклі тры ролі з чатырох. Праўда і тое, што на адкрыццё сезона прыпала не самае лепшае выкананне спектакля, — замаруджваўся тэмпа-рытм, аднекуль вынікнула зашмат рускамоўных імпрэвізацый, надта іншародных у прапанаванай моўнай сістэме «Камедыя...», часам аглушала фанэграма, — не толькі глядачоў, але і акцёраў... Рэдкі прыклад збегу прыкрых выпадковасцей.

Шчыра ўзрушылі сваімі рэдкасцямі «Лічвіны» на чале з У. Берберавым, запрошаныя на свята тэатральнага адкрыцця. Ці не кожнае выступленне гурта — свайго роду падзея; пад дахам Альтэрнатыўнага тэатра гэта падзея даводзіла вытанчанасць, своеасаблівасць, адметнасць густаў ды схільнасцей удзельнікаў; манера выканання і рэпертуар дзівілі ўзорнай нешарагоўсцю.

Сярод мастацкіх нечаканасцей на імпрэзе — экспазіцыя Цэнтра беларускіх народных рамёстваў «Скарбніца» (таго, што месціцца па вуліцы Кісялёва, 40). Шыкоўныя ўзоры вязання, пляцення, шыва, ткацтва, інкрустацыі саломкаю, адмысловыя «паўкі» і... заказы на вырабы радавалі глядачоў. А глядачоў, у сваю чаргу, радавалі цэны, разумныя і рэдкія па сённяшнім часе.

На здымку: Яўген Жураўкін (Жыд Давідка) у «Камедыя...».

Фота Алены АДАМЧЫК

ДЛЯ ЎСІХ, ХТО ПАМЯТАЕ АБРАМІСА

Вечарына, якую рыхтуе Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі Беларусі, мусіць сабраць у зале і на сцэне артыстаў розных пакаленняў, а таксама і глядачоў, якія памятаюць і шануюць светлыя імёны ў айчынай музычнай культуры. А з імем Іосіфа Абрамаса — памяці гэтага дырыжора, чыё зямное жыццё скончылася 10 гадоў таму, прысвячаецца вечарына — звязана нямаля годных старонак і ў гісторыі ДАВТА Беларусі, і ў гісторыі тэатра музычнай камедыі, і ў гісторыі нашай музычнай педагогікі...

Мяркуюцца, што ўдзельнікамі вечара будуць дырыжоры М. Казінец, Л. Лях, А. Сасноўскі, М. Фінберг, музыканты-інструменталісты і спевакі. Весці вечар будзе музыкантаўца Іна Зубрыч. Прагучыць багата самай рознай музыкі. Будуць і ўспаміны: вучняў, сяброў, творчых партнёраў...

Вечарына памяці дырыжора І. Абрамаса абвешчана на 29 кастрычніка.

Н. К.

— А як на сёння вашы шэсць спектакляў суадносяцца між сабою?

— «Гора ад розуму» станецца сёмым. І прыемна, што пакрысе выяўляем праз афішы славу тэатральную палітыку. Тую, пра якую думалі, яшчэ падступаючы да Альтэрнатыўнага. Што б там ні мролілі сабе рэжысёры, але я перакананы: грунт спектакля — драматургія. Прафесійная, высокага гатунку. Наш тэатр вымагае менавіта яе яшчэ і таму, што мы... не маем права на шараговы і адкрыты праваў.

— Здаецца, не надаралася такога з вамі...

— Надаралася. Са спектаклем «Ноч» паводле Г. Пінтэра і С. Бэкета. Мы сыгралі яго дзесьці разоў і толькі. Рэжысёрам быў я. Я, які першы і, дай Бог, апошні раз падлаў пад уплыў палітычнай сітуацыі. Спектакль атрымаўся злы і нават злосны. А я ўпэўніўся ў рацыі свайго дзеда, які перасцерагаў ад заняткаў палітыкай. Мне, здаецца, усё яшчэ баліць...

— Вітас, Альтэрнатыўны тэатр уяўляецца мне структурай, вельмі адрознай ад нашых дзяржаўных утварэнняў. Перад усімі вы ведаеце, як па-гаспадарску распарадзіцца спектаклем, акцёрам, — тым духоўным, чалавечым, мастацкім скарбам, якім валодаеце.

— А мы лічым грошы. Калі акцёр не заняты ў тэатры справай, дык чым ён мусіць быць заняты? Мы беражам акцёраў для работы. Горш з іншымі супрацоўнікамі тэатра, якія часам незадаволены касавурацца, але разумеюць, што наш галоўны здарытак — артыст. Які шмат працуе. Дамова з ім — на адзін толькі год. Пакуль ён патрэбны, ён працуе. Патрэба ў ім залежыць ад яго самога. Канфліктаў у нас няма, што пры двух і толькі двух грывёрных (для жанчын і для мужчын) здаецца цудам. Зваднічаць нявыгадна. Бунтавацца? Супраць чаго? Усё — толькі для працы.

— А вы ўяўляеце, да якой ступені на тое, што вы мянуеце «Альтэрнатыўным тэатрам», уплывае ваш штовечаровы наведнік?

— Наша сувязь з глядачом — найпроставая. Праўда, без клубаў, банкетаў, абед-даў. Калісьці госці з Нямеччыны раілі мне абмяркоўваць спектаклі з глядачамі, а я адказаў, што ўжо рабіў гэтак, але заўважыў, што абмеркаванне робіцца важнейшым за сам спектакль. Куды даражэй, калі глядачы чакаюць акцёраў ля выхаду, просяць дазволу прайсці за кулісы, каб пазнаёміцца ды падзякаваць. Самая важная задача — услушвацца ў свой час. Адваяваць яму. Гэта шчасце — глядачу знайсці свой тэатр, як і акцёру, дарэчы. Свой тэатр-дом. І пільнавацца яго, і ставіцца да яго, як да дома. Бо гэта самая непарушная і ўладарная традыцыя — тэатр-дома. Дарэчы, ідэя «Тэатральнага раз'езду», урачыстага, радаснага, адмысловага закрыцця сезона, уасоблена якраз са стаўленнем да тэатра як да дома: нават глядзчы-заўсёднікі яднаюцца на цэлы вечар! Спектаклю папярэднічае выступленне самых нечаканых мастацкіх калектываў, — а мы з імі сябруем, калегуем. На жаль, не можам запрашаць часта.

— Скажам, у Альтэрнатыўны тэатр прыёмна ісці — як у тэатр, а не толькі надзея дзеі з пералынкам.

— Прыемна! Мы даўно ўжо існуюем у самых скрутных рынковых умовах. Гэта не дзяржаўны тэатр у савецкім сацыялізме, які штучна зацягваюць. Балючая гэта тэма — заўсёднага пошуку грошай на творчасць, якія хто толькі ні ахвяруе! Толькі не дзяржава. Нейка даведаўся пра сумы, што спісваюцца на рахунок творчых няўдач, эксперыментаў, — на тое, дзе мастацтва, мовім так, не выпала прыкачаць. Жажнуўся. Мы б на такія сумы маглі б гады існаваць. Спектаклі выпускаць. А мы толькі плацім дзяржаве падаткі. І нас, абкладаючы імі, дзяржава не шкадуе.

— Вітас, а ці не варта ўжо распачаць перамовы з прадстаўнікамі дзяржавы? Скажам, пра частковую датацыю?

— Няшмат хто з прадстаўнікоў на гэтую размову адважыцца. Хоць мы маем што прапанаваць: будынак гатовы. Сцэна — адна з самых утульных, самых зручных. Інфраструктура адладжаная. Рэпертуар — зірні на афішу. Выдаткі, на якія пажадана б было атрымаць датацыю — гэта арэнда памяшкання і зарплата. На пастановкі грошы мы знойдзем самі: нашы прадпрыемальнікі — лепшыя ў свеце. Шкада, не ўсе... Бадай, толькі ў нашым тэатры можна знайсці зладжаную і спецыяльна навучаную каманду, якая ўжо сёння здатная ўзяць і распачаць любы фестываль, імпрэзу, сустрэчу...

— А цяпер — пра пэўныя планы на сьлётні сезон.

— Едзем на гастролі ў Пінск ды Кіеў. У Кіеў, дарэчы, за кошт кіеўскіх прадпрыемальнікаў. На пэўны час хачу даверыць пляцоўку Альтэрнатыўнага для пастановак іншым рэжысёрам. Трупе вельмі карысна працаваць у розных кірунках і з рознымі людзьмі. Перскі рэжысёр А. Фядотаў будзе ставіць «Гульцоў» М. Гогаля, а згаданы ўжо А. Андросік — Булгакаўскага «Мальера». А мая асабістая мара — «Альпійская балада» Васіля Быкава, якую вызначыць моўная плынь, гучанне ў спалучэнні беларускай, італьянскай і нямецкай моў. Там не будзе фашыстаў і камуністаў. Там будзе глыбкая, харэграфія і экзістэнцыя разам з пытаннем Камю, — ці вартае жыццё працы быць пражытым... Дзякаваць Богу, час мяняецца да лепшага, і мне не трэба будзе прыдумваць пра партыйнасць ды народнасць Івана, пра абавязкі Джуліі і зводзіць усё да антыфашысцкага падполля. І толькі. Гісторыя звяроў, якія робяцца людзьмі, мусіць быць асноўнаю...

— Ты сказаў — час мяняецца да лепшага?..

— Я кожны дзень гэта назіраю! І моцна хачу гэтага.

Фота Аляксея ІЛЬІНА

ГЕНЕРАЛЬСКІ НУМАР

(Пачатак на стар. 9)

зала. спальня ж, па памерах крыху, праўда, меншая, размяшчалася злева, у другім пакойчыку.

«Пасялілі і сапраўды, бы генеральшу якую», — падумала, згадаўшы, як сяржант, што праводзіў да гасцініцы, сказаў: «У 18-м нумары ў нас адных генералаў селяць».

Такі клопат узрушыў Аксану. І хача не заспела брата на месцы, як марыла, выбіраючыся ў дарогу, тым не менш на душы пасвятліла: калі да яе, незнаёмай, так аднесліся ў штабе, то і салдацкі, мусіць, пачуваюць сябе не так дрэнна, як апаўдалі хлопцы-аднакурснікі.

Дарога да Мінска, дзе садзілася на самалёт, потым сам палёт да Ашхабада добра-такі змарылі; самы б час перакусіць ды ў ложак. Але ж маёр наўрад ці жартаваў, калі абяцаў зазірнуць. Дарэчы, яна так і не ведае, як яго завуць — адно толькі званне ды прозвішча, як гэта прынята па-ваеннаму. Круглатвары, чарныя, палдыгнуты, невысокага росту — з ім зараз былі звязаны Аксаніны спадзяванні. Ён абавязкова зразумее ўсё, дапаможа, каб брат застаўся ў Саюзе, думала дзяўчына, прысеўшы на канану.

Калі ў дзверы лёгенька пагрукалі, сумненняў не было: гэта ён. Адчыніла — так і ёсць, на парозе стаяў маёр Задняпрэнкі.

Пакуль Аксана выкладвала на стол сабраныя матуляй у дарогу прысмакі: вэнджаную каубаску, палядвічку, піражкі з капустаў, маёр выставіў аднекуль — так і не заўважыла, адкуль, бо ў руках у яго не было ніякай валізкі — бутэльку каньяку.

Дарэмна аднеквалася, што не п'е — чарку ўсё ж прыйшлося прыпуць. Змешчышы, як яна адсунула недапітае ўбок, бы хаваючы за графінам, што стаяў на сталі, маёр не надаў таму ўвагі. Затое другі тост — во ўжо хітун! — прапанаваў за брата, дадаўшы, што, каб

у яго ўсё абышлося добра, варта выпіць да дна — не пакідаць жа на дне слёз. Аксана зморшчылася, заглошчыла вочы і, цэдзячы скрозь зубы, выпіла, аж закапшылася.

Маёр раскаваў розныя смешныя гісторыі з армейскага жыцця, а дзяўчына і слухала, і быццам не слухала. Ёй хацелася хутчэй даведацца пра брата, ці хутка іх збіраюцца пасылаць у Афганістан. Хай бы хоць словам адным прагаварыўся пра тое, дзеля чаго яна ляцела сюды.

І маёр як бы здагадаўся, пра што так унурана думае Аксана. Зверху ўніз абвёў дзявочую постаць позіркам, затым, крыху затрамаўшыся недзе ўнізе, гэтаксама перавёў яго зноў угору, пільна зірнуў у блакітныя Аксаніны вочы, што ёй стала аж ніякавата. Заружавелая ад выпітага каньяку, ад позірку Задняпрэнкі, дзяўчына паружавела яшчэ болей.

— Не сумуйце, Аксана Пятроўна, — сказаў. — І не хвалойцеся дарэмна. Хача гэта і цяжка, але нешта прыдумаем. Напрыклад, калі будзе адпраўка ў Афганістан, знойдзем у вашага брата якую-небудзь хваробу — і ў шпіталь. А там, глядзіш, і ўладзіцца.

— Дзякуй вам.

— А вось дзякаваць пакуль не трэба. Рана яшчэ...

Маёр падняўся, прайшоў па пакой, быццам нечага не дагаворваючы.

— Эх, вы, жанчыны-жанчыны, — ці то з нейкім спакуваннем, ці то з гонарам хітнуў галавою. — Якія вы ўсё ж сама-ахвярныя. А мы вас не цнім.

Хвілінку памаўчаў, папрасіўшы дазволу, закурываў. Пусціўшы колькі колцаў дыму, працягваў:

— Неяк тут жонка аднаго прыезджала. Маладзенькая, акурат, як вы. Дык каб свайго родненкага-каханага ад Афганістана ўберагчы, яна з камбатам ноч у ложку прывяла...

гадзіну назад сама чакала маёра, каб пра ўсё пагаварыць, папрасіць за брата, хай пакінуць яго ў Саюзе, не адпраўляюць у Афганістан, то зараз хацелася хіба аднаго: праваліцца скрозь зямлю, каб не бачыць ні гасцінічнага нумара, ні маёра Задняпрэнкі. Яна ж не сляпая і бачыла, як прагна страляе той позіркам па яе каленя.

Аксана не сумнявалася, што маёр не будзе доўга ўпрошваць. Ён прыйшоў сюды пераможцам, адчуваючы сваё становішча, сваю перавагу. А прасіць трэба ёй, і прасіць яго, маёра Задняпрэнку. Ведае: ён зробіць усё, калі яна захоча. Аднак ведае і іншае: каб ён захацеў, трэба, каб і Аксана захацела зрабіць усё, што пажадала маёр. Хача якое там захацела — хто будзе пытанца пра яе хаценне: яна для Задняпрэнкі не болей чым салдат, які абавязаны выканаць любы загад афіцэра.

«Встать! Лечь! Встать! Лечь!» — чамусьці прыйшлі на памяць словы з нейкага ваеннага фільма, дзе звер-старшыня муштраваў салдат, і Аксана злавіла сябе на думцы, што міжволі робіць націск на словы «лечь».

Яна ўжо змірылася са сваёй доляй, няхай гэта было і нялёгка. Але хіба лягчэй будзе, калі брата ўпякуць на вайну? Праўда, няма і ўпэўненасці, што не ўпякуць — ёсць хіба толькі надзея, і гэта надзея — маёр. Маёр зараз пойдзе, і ўсё, дзеля чаго яна ляцела ў такі няблізкі свет, знікне разам з ім. Што яна скажа бацьку і мамі? Няўжо і паедзе адсюль у няпэўнасці?

У гасцінічны нумар праз акно назіраў двухрогі месяцчык, быццам падміргаў дзяўчыне: смялей, маўляў, смялей! А можа, і не падміргаў, а наадварот, спачуваў?

Аксана акінула позіркам пакой, на нейкі момант запынілася на карціне, дзе Ленін чытаў «Правду». Потым сарамліва паглядзела на маёра і моўчкі паднялася з-за стала. Кроў хлынула ў скроні, застукала малаточкам у галаву. Умомант стала жахліва...

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі

«...АЛЕ ГАЛОЎНАЕ — АГОЊ!»

Гаварыць пра яго заўсёды прыемна, бо ёсць што сказаць. Ігар Уладзіміравіч Алоўнікаў — таленавіты піяніст, арганіст, клавесніст, педагог. Адзін з вядучых музыкантаў Беларусі. Яго шматгранная дзейнасць набыла прызнанне музычнай грамадскасці рэспублікі. Ягонае імя як музыканта-мастака ведаюць не толькі на Беларусі, але і далёка за яе межамі. Яму апладзіравалі ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Вільні, Львове, Рызе, Адэсе, а таксама ў іншых мясцінах — у тым ліку ў Польшчы, Германіі, Італіі, Іспаніі.

Выпускнік нашай музычнай адзінаццацігодкі пры кансерваторыі (цяпер — ліцэй пры Акадэміі музыкі), І. Алоўнікаў стаў вучнем славаўтага піяніста, прафесара Якава Фліера, у якога скончыў Маскоўскую кансерваторыю. Затым скончыў аспірантуру ў прафесара М. Васкрасенскага. Перад ім адкрылася шырокая дарога для канцэртнай дзейнасці, і гэтай дарогай ён крочыць ужо не першы дзесятак гадоў.

Канцэрты... У яго агромністым рэпертуары — творы розных стыляў і жанраў. Сярод іх адзначаюць творчасць Баха і Бетховена, Шапэна і Шумана, Брамса і Ліста, Чайкоўскага і Рахманінава. Пазначу і тое, што І. Алоўнікаў вядомы як першы выканаўца многіх фартэп'янных твораў беларускіх кампазітараў. Ігры Ігара Уладзіміравіча ўласціва глыбокае пранікненне ў аўтарскі тэкст, разам з творчай фантазіяй — свабода ігры і натхненне, дасканаласць пачуццяў формы і... неверагодная патрабаваль-

насць да сябе! Асабліва хачу адзначыць ягонае выкананне канцэртаў для фартэп'яна з аркестрам.

Выступленні піяніста адбываюцца не толькі ў філарманічных залах, на вялікіх эстрадах, але і ў музычных школах, у дамах культуры, у так званых перыферычных гарадках нашай рэспублікі. Часта І. Алоўнікаў выступае і на тэлебачанні. А яшчэ — удзельнічае ў самых розных фестывалях: «Мінская вясна», «Адраджэнне беларускай капэлы», фестываль у германскім горадзе Боне, Міжнародны фестываль «Старадаўняя музыка ў гістарычных помніках Масквы». Удзел у праграмах Саюза кампазітараў Беларусі, у канцэртных цыклах «Фантазія для клавійных інструментаў» і «Творы Баха для аргана ды клавесіна» — таксама адметная частка яго музыканцкай дзейнасці.

У фонд Беларускага радыё ім запісаны многія творы сусветнай класікі, музыка беларускіх кампазітараў: Анатоля Багатырова, Уладзіміра Алоўнікава, Яўгена Глебава, Дзмітрыя Смольскага, Сяргея Картаса ды аўтара гэтых радкоў. Прыхільнікі таленту піяніста ведаюць, што Ігар Уладзіміравіч — аўтар бліскучых транскрыпцый для фартэп'яна, якія таксама гучаць па радыё і выдадзены выдавецтвам «Беларусь». Немалаважна, што фартэп'янная транскрыпцыя твораў беларускіх аўтараў, ажыццёўленыя І. Алоўнікавым, трывала ўвайшла не толькі ў яго ўласны канцэртны рэпертуар, але і ў рэпертуар іншых выканаўцаў.

Зусім нядаўна ён даў новае канцэртнае жыццё творам беларускіх кампазітараў мінулых стагоддзяў, а таксама творам нашых замежных суайчыннікаў, і падзвіжніцкая праца піяніста ў гэтым напрамку працягваецца.

Як я ўжо адзначаў, І. Алоўнікаў часта ўпершыню выконвае творы сучасных беларускіх кампазітараў. Некаторыя з такіх твораў яму прысвечаны. У знак удзячнасці за выдатнае выкананне я таксама прысвяціў свой Канцэрт для двух фартэп'яна і сімфанічнага аркестра цудоўным выканаўцам — заслужанаму артысту Беларусі Ігару Алоўнікаву і піяністцы, вядомаму педагогу Наталлі Ташчылінай.

Высокі прафесіяналізм, майстэрства, адданасць і любоў да мастацтва — характэрныя рысы яго як саліста, як піяніста-педагога. І невыпадкова, калі быў толькі вучнем 10 класа музычнай школы пры кансерваторыі (клас прафесара Ірыны Цвятаевай), Ігар Алоўнікаў стаў лаўрэатам Міжнароднага конкурсу піяністаў у Празе, заняўшы II месца ў гэтым прэстыжным творчым спаборніцтве. Цяпер прафесар кафедры фартэп'яна Беларускай акадэміі музыкі, заслужаны артыст рэспублікі, лаўрэат Міжнароднага конкурсу І. Алоўнікаў сам выходзіць маладых музыкантаў і, магчыма, будучых лаўрэатаў...

Аднойчы Л. М. Талстой выказаў такую думку: «Многае трэба для мастацтва, але галоўнае — агонь!» Гэты агонь ніколі не

згасае ў душы выдатнага беларускага музыканта Ігара Уладзіміравіча Алоўнікава — дастойнага кандыдата на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

Генрых ВАГНЕР,
кампазітар, народны артыст Беларусі,
прафесар

«АДНО ЖАДААННЕ: ТАНЦАВАЦЬ...»

Колькі ў нашым жыцці супярэчнасцяў! Душа імкнецца ўвысь, у Космас, нізкія жаданні цягнуць уніз, да Зямлі. Дабро і зло цягнуць у розныя бакі... У балеце мы ўспрымаем танец як выяўленне жыццёвай гармоніі. Праз рух чалавек далучаецца да ідэальнага, калі праз складаную мастацкую асацыятыўнасць пераадолюеца бездань паміж рэальным і ідэальным, пераадолюеца дваістасць свету. Паэт Іосіф Бродскі назваў класічны балет замкам прыгажосці, які адзелены ад суровай прозы дзён толькі аркестравай ямай. Многа гэта ці мала? І якія тыя, хто знаходзяцца па той бок, там, на сцэне? Пра артыстаў балета часцей, чым пра артыстаў з іншых сфер мастацтва, ходзяць розныя легенды і домыслы. Магчыма, таму, што свет балета — свет таемны, але надзіва цудоўны, дзе дзякуючы саюзу эмоцый і розуму рух цела адгукаецца на рух душы, і ўзнікае чуда, дзеля якога мы імкнемся ў тэатр.

Мой сённяшні суб'ядседнік — саліст Нацыянальнага балета Беларусі Аляксандр ФУРМАН.

— З чаго пачалося ваша захапленне балетам?

— Мае бацькі былі артыстамі. Яны працавалі ў танцавальнай групе народнага хору. Мяне зусім пэўна можна назваць «балетным дзіцем». Бацькі пастаянна бралі мяне на гастролі, і я вырашыў, што жыццё артыста складаецца з адных прыемных уражанняў. Мама не хацела, каб я ішоў у балет. Яна разумела, якая гэта цяжкая прафесія. Тады мне было 12 гадоў, і я па ўзросце падыходзіў на народнае аддзяленне Беларускага харэаграфічнага вучылішча, куды і паступіў. У той час я і не думаў ісці ў тэатр, але ў 1980 годзе мяне ўзялі на агляд-конкурс харэаграфічных вучылішчаў у Ленінград. У конкурсе ўдзельнічалі юныя Ніна Ананішвілі, Гедзімінас Таранда, Андрэй Ліпа. Узровень іх тэхнікі, тое, як яны танцавалі, выклікала ў мяне вялікае ўражанне. І я падумаў: чаму б і мне не паспрабаваць? З таго часу я пачаў упарты займацца класікай. Мне вельмі дапамог педагог Леанід Чахоўскі. Пасля заканчэння вучылішча ў 1981 годзе я быў прыняты ў труп нашага тэатра.

Малады артыст пачаў з самых азоў — з кардэбалета. Бяскончай чартой цягнуліся поўныя напружанай працы будні, але ў душы ждала мара пра ролі Герояў і Прынцаў, цепліўся агенчык надзеі. Заслужаны артыст рэспублікі Юзаф Раўкуць некай заўважыў: «Людзям уласціва верыць у шчаслівы выпадак. Калі артыстам кіруе любоў да сцэны, а не пагоня за лаўрамі, калі ён штодня працуе над сабой, то, калі прадстаўляецца такі выпадак, гэты чалавек у стане дамагацца поспеху. Таму што ён валодае арсеналам сродкаў, якімі павінен валодаць прафесіянал».

Аляксандр Фурман, танцуючы ў кардэбалете, пакрысе развучваў іншыя, больш

складаныя партыі. І вось, Яго Вялікасць Выпадак: перад «Шчаўкунчыкам» у выканаўцы «французскага танца» Юзафа Раўкуця — сардэчны прыступ, замены няма. «Ці зможаць?» — спытаў у Аляксандра Фурмана галоўны балетмайстар Валянцін Елізар'сў. Аляксандр памятаў гэты танец і на спектаклі з поспехам выканаў яго. Так маладога артыста заўважылі. Яму пачалі даваць розныя «шасціёркі», «чаціёркі», «тройкі», «двойкі» — у «Лебядзіным возеры», «Шчаўкунчыку», «Сільфідзе», «Бахчысарайскім фантазе». Потым Аляксандр станцаваў аднаго з вагантаў у вакальна-харэаграфічным прадстаўленні «Карміна Бурана».

Паступова ў творчай палітры з'явіліся новыя фарбы. Філіп у «Цілі Уленшпігелі», Дросельмсер у «Шчаўкунчыку», Граф Вішанка і Чыпаліна ў «Чыпаліна» — партыі, якія вымагаюць ад выканаўцы вобразнага мыслення. Для А. Фурмана гэта быў пэўны крок у развіцці акцёрскага дару, што вывёў яго на больш высокі ўзровень. І вось — партыя Меркуцыя ў балете «Рамза і Джульета». Жывы гумар, натуральнасць, душэўная разняволенасць героя знайшлі ў танцы А. Фурмана арганічнае выяўленне. «Як творчая індывідуальнасць, як артыст, я нарадзіўся пасля «Рамза і Джульеты», — лічыць Аляксандр Фурман.

Блакітная Птушка ў «Спячай красуні», Тарэра ў «Кармэн-сюіце», Богу «Стварэнні свету», Красу «Спартак» — праца маладога артыста рабілася з кожным разам усё складаней. Пасля прэм'еры балета «Карсар» крытыка адзначыла яркае ўвасабленне партыі Ланкедэма А. Фурманам: «Цікавы ў ролі «карціннага злодзея» Ланкедэма А. Фурман, які натуральна адчувае сябе ў гротэскавай стыліі партыі», — пісаў часопіс «Балет» (N 3, 1992 г.).

Танцоўшычка можна ўбачыць у многіх партыях сённяшняга рэпертуару. Сярод іх — Абат у «Карміне Буране», Д'ябал у «Стварэнні свету». Роля Прынца Дзірэ ў жамчужыне балетнай класікі «Спячай красуні» П. Чайкоўскага — вялікая перамога артыста над сабой. Партыя Дзірэ вымагае бездакорнай чысціні танца і выверанасці поз. І, трэба думаць, што, дзякуючы працавітасці артыстаў, перад ім адкрываецца вялікі творчы даягляд.

— Спектаклі, рэпетыцыі, гастролі займаюць шмат часу. А ці ёсць у вас захапленні, акрамя балета?

— Я вельмі люблю чытаць. Кожны дзень стараюся выкраіць час для гэтага. Мне падабаюцца Стоўн, Рэмарк, Драйзер, Дастаеўскі. Вялікае ўражанне выклікаў у мяне раман Стоўна «Пакуты і радасці» пра жыццё і натхнёную працу тытана Адраджэння Мікеланджэла. У мяне дома вялікая бібліятэка, якую я сабраў сам. У вольны час люблю займацца агародам на дачы. У мяне шмат цікавых сяброў у галіне мастацтва і ў галіне бізнесу. Люблю з імі сустрэцца. Увогуле, я магу аднесці сябе да таварыскіх людзей. Гэта можна вызначыць па ролях, якія я выконваю — Прынц Д'ябал, Бог...

— Вы верыце ў Бога?

— Я веру ў Вышэйшы Розум, які, несумненна, існуе. Часам хаджу ў Царкву. Але

пастоў не трымаюся. Імкнуся выконваць калі не ўсе, то хоць бы некаторыя з заповедзяў.

— Што для вас шчасце?

— Шчасце, калі ў мяне ўсё атрымліваецца ў працы, калі ўсё хораша ў маіх блізкіх. І, вядома, шчасце, калі мяне любяць. Лічу, што мне пашанцавала ў жыцці. Гэта надае сілу, і ўсе вялікія непрыемнасці я стараюся сустрэкаць мужна. Я аптыміст па натуре і задаволены сваім лёсам, нягледзячы ні на што.

— Нашы тэлегледачы перыядычна назіраюць, як вы лёгка ўтаймоўваеце «Сітраен»...

— Досыць маляўнічая атрымалася рэклама. Але гэта не адзіны мой кінематаграфічны вопыт. Я здымаўся ў фільме «Мона Ліза» дзе іграў пакаральніка жаночых сэрцаў Дон Жуана.

— А што вы шануеце ў людзях, і з чым вам здаецца галоўным у адносінах паміж імі?

— Прыстойнасць. Гэтае слова ўключае ў сябе вялізны сэнс. Я не люблю злых людзей, грубых, ганарлівых. У жыцці хапае складанасцей, і людзі павінны ўмець дараваць.

— Якая з сыграных роляў бліжэй вам па ўнутраным змесце?

— Вядома, гэта роля Меркуцыя ў балете Пракоф'ева «Рамза і Джульета». Люблю таксама партыю Д'ябла ў балете Пятрова «Стварэнне свету».

— «Спартак» — гэта Старажытны Рым, «Рамза і Джульета» — эпоха Адраджэння, «Спячая красуня» — век Людовіка XIV. Калі б ад вас залежала, у якую з эпох вы хацелі б жыць?

— Налёзна, у эпоху «Спячай красуні».

— Як вы ставіцеся да палітыкі? Якому палітычнаму лідэру сімпатызуеце?

— Я не хачу вылучыць некага, каму б я сімпатызаваў. А на палітыку сёння цяжка не звачаць. Яна імкліва ўвайшла ў наша жыццё. Вядома, гэта хвалюе. Хочацца стабільнасці, упэўненасці ў заўтрашнім дні.

— А чаго вы чакаеце ад заўтрашняга дня?

— Я хачу станцаваць Альберта ў «Жызэлі», Прынца Зігфрыда ў «Лебядзіным возеры». Ува мне жыве жаданне танцаваць і працаваць над сабой, імкнуцца да дасканаласці.

Творчыя пошукі Аляксандра Фурмана, яго імкненне дасягнуць арганічнага спалучэння танца з рапэнтным акцёрскім задачай, дазваляюць спадзявацца, што ён стане не толькі адметным акцёрам-выканаўцам, але і створыць вобразы, якія нагадваюць пра былы блыск і веліч характарнага танца на беларускай балетнай сцэне.

Ларыса ВІШНЕЎСКАЯ

ВЯСЁЛЫ І...
ЗАПЫТАЛЬНЫ

Не паспела выпарыцца чарнаморская соль са скуры адпачыўшых актэраў, а ўжо час распачынаць новы тэатральны сезон. 23 кастрычніка на ягонае адкрыццё запрашае Брэсцкі тэатр лялек.

Юным сябрам тэатра, акрамя ўрачыстай праграмы ды абраду пасвячэння ў глядачы, прапануецца пастаўка паводле Вітала Вольскага «Дзед і Жораў», — работа рэжысёра Эміцэра Нунзіна ды мастака Міколы Данько з Украіны. А вечарам дарослая публіка мецьме магчымасць паўтарыць адвечныя філасофскія пытанні ўслед за выканаўцамі спектакля «Крэслы» Эжэна Енэскі ў пастаўцы Сяргея Палешчанкава.

Дваццаць сёмым сезон Брэсцкага лялечнага не толькі вясёлы, але й запытальны.

І. Х.

На здымку: сцэна са спектакля «Крэслы» Э. Енэскі.

Фота Уладзіміра ДОЛЫКІНА

ВЫНІКІ
ВЕРАСНЯ...
І ПЕРСПЕКТЫВА

Так, бадай, можна вызначыць у некалькіх словах змест гаворкі, што адбылася ў Мінску, у Доме кнігі, падчас чарговай штомесячнай выстаўкі новых выданняў. Гэтым разам была выстаўлена кніжная прадукцыя, выпушчаная дзяржаўнымі і недзяржаўнымі выдавецкімі структурамі ў верасні. Прытым апошнія, як бачна, адчуваюць сябе ўсё больш упэўненымі.

Як значыць намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь С. Нічыпаровіч, выступаючы перад прысутнымі, усяго за верасень выпушчана 301 кніга, і з іх толькі 60 выйшлі ў дзяржаўных выдавецтвах. Адначасова Станіслаў Антонавіч заўважыў, што, на жаль, назіраецца зніжэнне тыражоў, хоць па назвах у параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года адчувальны прырост — ажно на 262 назвы.

У час выстаўкі адбылася прэзентацыя кнігі «Свяці, свяці сонейка», выпушчанай выдавецтвам «Юнацтва». Як вядома, гэта зборнік фальклору, што паклаў пачатак унікальнай «Бібліятэцы беларускай дзіцячай літаратуры» ў дэсціці тамах. Пра гэтае выданне, перспектывы выпуску кніг гаварылі дырэктар «Юнацтва» В. Лукша і галоўны рэдактар выдавецтва М. Пазнякоў. Выпуск гэтай серыі, а таксама «Бібліятэкі замежнай дзіцячай літаратуры» ў трыццаці тамах — сведчанне таго, што «Юнацтва» прымае ўсе магчымыя захады, каб беларускія дзеці на сваёй роднай мове своечасова атрымлівалі неабходную літаратуру. Адначасова выданне падобных кніг немагчыма без дзяржаўнай падтрымкі, і тут выдавецтва сустракае з боку дзяржавы ўзаемаразуменне.

Жадаючыя змаглі тут жа, ля стэндаў, перагарнуць старонкі упадабных кніг. Сярод іх хочацца згадаць адну з самых адметных — зборнік В. Чараліцы «Са скарбніцы кніжных паліцаў», змест якога склаўлі нарысы пра аўтографы даследчыкаў гісторыі і Беларусі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Кніжка выйшла пад эгідай Гродзенскага абласнога савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, а выдаў яе Беларускі навукова-даследчы цэнтр дакументазнаўства, археографіі і архіўнай справы.

А ўвогуле, які ён, заўтрашні дзень кнігі? Пра гэта таксама гаварылася на выстаўцы. Прынамсі, выказвалася ўпэўненасць, што дзяржава надалей будзе дбаць аб падтрымцы сацыяльна неабходнай літаратуры.

Н. К.

Аўтар пэм «Рагнеда», «Пагоня», «Ісус Хрыстос», вершаванага, у многім аўтабіяграфічнага, рамана «Алесь Няміра», Лявон Случчанін (сапраўднае прозвішча — Шпакоўскі), не скажаць каб вельмі быў вядомы аматарам літаратуры. Так сталася, што ён доўгі час быў адарваны ад яе, ды і па-сённяшні дзень не рэабілітаваны.

Нарадзіўся Л. Случчанін у вёсцы Лучнікі цяперашняга Слуцкага раёна, закончыў Мінскі вышэйшы педагагічны інстытут, паспеў выступіць з творами ў рэспубліканскай перыёдыцы. Падыржаваў быў

першы зборнік вершаў, збіраўся сеяць добрае, разумнае, вечнае, працуючы настаўнікам у Чэрыкаве. А давлялося... будаваць Беларамскі канал. Праўда, абвінавачванні былі настолькі беспадстаўнымі, што нават НКУС прызнаў Л. Случчаніна невінаватым.

Пазт вярнуўся ў родныя Лучнікі, дзе пачаў настаўнічаць. Не развітаўся з педагагічнай працай і ў гады вайны, а з лютага па чэрвень 1944 года рэдагаваў «Слуцкую газету». У 1943 годзе ў Слуцку выйшаў зборнік «Песняры Случчыны», у якім змешчаны і творы Л. Случчаніна.

Калі пачалося вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, падаўся з сям'ёй у Нямеччыну, але, перажыўшы смерць дачкі, вярнуўся на радзіму. Быў арыштаваны і асуджаны на 15 гадоў. Пакаранне адбываў у Варкуце. Там і жыў да 1973 года.

Цяпер жыве ў Салігорску. Нядаўна прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Некалькі вершаў Л. Случчаніна ў свой час былі змешчаны ў газеце «Голас Радзімы» (яшчэ ў 70-я гады). Пэзму «Рагнеда» выдалі беларусы Аўстраліі (перадрукаваў яе часопіс «Спадчына»).

Колькі вершаў Л. Случчаніна апублікаваў часопіс «Польмя». У асноўным друкуецца ў газеце «Калійшчык Салігорска».

Віншуем Лявона Раманавіча з днём нараджэння! Жадаем здароўя і творчага плёну!

КАБ НЕ ЎМЁРЛІ...

(Пачатак на стар. 5)

ных дысцыплінах не знізіўся толькі дзякуючы магчымасці выкарыстання школьных беларускамоўных падручнікаў, чаго нельга сказаць аб спецыяльных дысцыплінах, па якіх падручнікаў не хапае. Тая ж сітуацыя назіраецца і ў ВНУ. Патрэба ў забеспячэнні такім кніжным фондам ВНУ задаволена пакуль што ўсяго на 0,25 працэнта.

Выкананне Закона аб мовах патрабуе значна большых грашовых сродкаў, а таксама зстанакіраванага іх размеркавання. У адваротным выпадку становіцца немагчымым стварэнне сістэмы заахвочвання беларускамоўных выкладчыкаў, першачарговае выданне самых неабходных падручнікаў для ВНУ і г. д.

Такім чынам, у сістэме адукацыі дзяржава мусіць забяспечваць умовы для: 1) беларускай мовы навучання; 2) высокага ўзроўню ведаў; 3) ідэйна-палітычнага адзінства грамадства; 4) стварэння адзінай культурнай прасторы.

Трэба заахвочваць навуковае вывучэнне нацыянальных праблем, праз культуралагічныя даследаванні актуалізаваць мастацкае свабачанне, балазе менавіта мастацкая творчасць (і перш за ўсё літаратура), узнёўляючы жывое нацыянальнае багацце, раскрывае свету тайну чалавека і сэнс яго жыцця. Тым больш, што характар развіцця беларускай ідэі ўплывае на лёс і спецыфіку мастацтва, у той час як мастацтва здольнае само фарміраваць і змяняць, запавольваць ці паскарць развіццё нацыянальнай самасвядомасці.

Зразумела, што ўсялякае кіраванне культурным працэсам — рэч надзвычай складаная і далікатная, бо любы творчы працэс непрадказальны. Усялякае ж дзяржаўнае планаванне немагчымае без высокай ступені верагоднасці прагназавання. Як прагназаваць непрадказальныя з'явы? Шляхам кіравання. Прыклад: дагэтуль метзаралагічная служба не можа дакладна вызначыць надвор'е на будучыню ў сілу шматлікасці фактараў, якія ўплываюць на канчатковы вынік. Таму некаторыя вучоныя сцвярджаюць, што мы хутчэй навучымся кіраваць надвор'ем, чым яго прадказваць. Так, распылваючы ў аблоках вуглекіслату, мы дасягнем патрэбнага выніку — ідзе дождж, а не град.

У якім рэчышчы пойдзе нацыянальна-культурны працэс на Беларусі без дзяржаўнага кіравання? Думаю, не ў бок выхаду беларусаў з анабіёзу. На тое шмат прычын: нацыянальная самасвядомасць не прыняла сёння дастаткова масавай формы, і гэта на фоне неадэкватнага ўспрымання рэчаіснасці, інертнасці мыслення, шматлікіх стэрэатыпаў, падсвядомых самаабмежаванняў, звязаных з перакананнямі, страху перад крытыкай з боку іншадумцаў, перад адмоўнай рэакцыяй «вышестоящих» і г. д. і г. д.

Дасягнуць якіх-кольвечы вынікаў у кірунку «беларусізацыі» грамадства без удзелу ў гэтым сродкаў масавай інфармацыі немагчыма. Перш наперш трэба павялічыць колькасць беларускамоўных перыядычных выданняў (на сённяшні дзень у краіне выдаецца 149 беларускамоўных выданняў, 180 — рускамоўных, 144 — на

беларускай і рускай мовах, 139 — на рускай і беларускай, 35 — на беларускай і іншых, 62 — на рускай і іншых, 4 — на польскай мове, 2 — на ўкраінскай).

На жаль, часта невысокі прафесійны ўзровень нашых тэлеперадач прымушае глядачоў аддаваць перавагу каналам Астанкіна ці расійскаму. І гэта ў той час, калі нацыянальнаму тэлебачанню наканавана актыўна прапагандаваць, папулярываваць, укараняць і распаўсюджваць «беларускі» погляд на свет. Думаецца, ёсць сэнс адкрыць другі нацыянальны тэлевізійны канал. Гэта створыць неабходную канкурэнцыю, ва ўмовах сённяшняга інфармацыйнага голаду і інтэнсіўнага фарміравання новых навуковых канцэпцый дасць магчымасць шырока выкарыстоўваць форму дыстанцыйнага навучання і г. д.

Такім чынам, цэласная сістэма інстытута этніцыцы павінна забяспечыць выбух творчай энергіі, рэалізацыю патэнцыялу беларусаў, паскоранае нацыянальна-культурнае і эканамічнае развіццё.

Адраджэнне ж нацыі, паводле трапнага вызначэння выдатнага нашага вучонага У. Конана, і ёсць «...заканмернасць у гістарычным развіцці асобных раёнаў і цэлых рэгіёнаў, яна выяўляецца ў паскораным руху эканамічных, сацыяльна-палітычных і культурных працэсаў да больш высокіх формаў быцця пасля працяглых перыядаў застою альбо заняпаду».

Любоў КАНАПЛЯНІК, кандыдат філалагічных навук, вядучы інспектар Упраўлення ВНУ і педагагіцы Міністэрства адукацыі і навукі РБ

ПАД АДНЫМ НЕБАМ —
НА ДВУХ БЕРАГАХ

(Пачатак на стар. 7)

Дзеля гэтага — усё, што зрабіў Карлас Шэрман. Па супнасці, стварыўшы цэлы свет, своеасаблівы свет, што чакае сваіх даследчыкаў, асэнсавальнікаў.

Ён — першы падаў Слова беларускіх пазтаў і празаікаў іспанскамоўнаму свету, першы — увёў у стыхію іспанскага слова беларускую вобразнасць, першы — стварыў «ключ» для перакладу іншым...

Тымчасам Карлас Шэрман не ўяўляе сабе іншых суадносін з рэчаіснасцю, з сутнасцямі асновамі быцця інакш, як працу. Працу інтэлекту. Працу адчуванняў. Працу — у яе кожнадзённым выяўленні за пісьмовым сталом. На якім цяпер — пераклад Хуліо Картазара. Незвычайнага яго твора — «Толькі прыцемкі». Твора ў прозе і вершах, што ствараюць незвычайную і нязвычайную арганіку твора. На гэтым рабочым сталом — том паззіі Іспаніі і Лацінскай Амерыкі. Кніга, дзе ўрэшце можна не адчуваць над сабой уладнага пярста: каго — перакладца, каго — ані ў свята, ані будзённым днём. Урэшце — кніга пра лёс беларусаў: там, на далёкім Поўдні Амерыкі. І кніга пра лёс абарыгенаў Новага Свету. Матэрыялы назіпацаны даўно...

Праца ў ПЭН-цэнтры. Напружаная, складаная. (Гэта, між іншым, менавіта Беларускі ПЭН-цэнтр, яго заснавальнікі Алесь Адамовіч, Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін, Карлас Шэрман — праз пяць год пасля Чарнобыля першыя звярнулі ўвагу сусветнай грамадскасці на траге-

дню беларусаў. Гэта ПЭН-цэнтр рабіў і робіць няпростыя захады ў абарону правоў пісьменнікаў і журналістаў, у абарону свабоднай прэсы, свабоднага друку. Гэта ПЭН-цэнтр няпростым нашым часам, у 1994-м годзе, наладзіў Міжнародны кангрэс у абарону дэмакратыі і культуры. «Пост-таталітарнае грамадства: асоба і нацыя»... Праца. Клопат. Але недзе, калі пад канец доўгага дня Карлас Шэрман глядзіць на неба геральдычнага колеру паззіі — чысты блакіт, або на наша захмуранае неба, да яго прыходзяць вершы. І чуюцца рытмы жыцця. І «расцітае даверу паліна», і «гук поўніцца сонцам». І прыходзіць «чарадзейнае слова, код патаемнага сэнсу»... Слова, якому роўнае хіба маўчанне... Кандэсат думкі, кандэсат болю, кандэсат цярпення...

Карлас Шэрман ведае цану Слову. Шануе яго. І ў сваіх калег — пазтаў. І ў сваіх калег — перакладчыкаў. І ў сваіх калег — крытыкаў. (Тут нельга не пазначыць, што крытыка Карласа Шэрмана — таксама пазтызаваная проза, тая крытыка, што бярэ свой грунт на вобразным мысленні думкамі).

Павога, пашана, уменне пабачыць гістарычны прасцяг — заўсёды ўласцівыя Карласу Шэрману. Беларускую школу перакладу ён мець ад Францішка Скарыны. Вызначаючы сярод майстроў сучаснага беларускага перакладу Юрку Гаўрука, Рыгора Барадуліна, Васіля Сёмуку, Эміцэра Коласа. Самага маладога, Эміцэра Коласа, згадвае Карлас Шэрман, ён «пазнаў па першай ластаўцы». Як яго, Карласа Шэрмана,

пазналі ў сваю пару Валянцін Тарас, Фёдар Яфімаў, Рыгор Бярозкін, Андрэй Макаёнак, Уладзімір Кудзінаў, Уладзімір Жыжэнка... І, безумоўна, Рыгор Барадулін: тут сяброўства сталае, творчае, даўняе. Узаемаплённае. Яны абодва ведаюць «таго святла патайнасць, адкуль... душы ўзыходзіць незвычайнасць». «Душы незвычайнасць» згледзеў некалі Карлас Шэрман і ў той жанчыны, што падзяляе з ім радасць і гора. Умеючы, калі трэба, маўчаць, а не — дык аказаць свой голас беларускай песняй, спеўнай, яснай, «пальніста-срэбнай». Гэта жанчына яго «маладых сноў», гэта ёй ён прысвядзіць большасць вершаў кнігі «Сны». «Майё Тамары». Сябра, каханай, жонцы.

І, мабыць, на дзень яго юбілею, 25-га кастрычніка, будзе ўрачыста гучаць яе голас. І галасы сяброў. І яго вершы. І пераклады. І недзе там, на далёкім узбярэжжы Атлантычнага, у дзельце ракі Ла-Плата, будзе каму згадаць яго. Пад блакітным небам — небам геральдычнага колеру паззіі. І чалавек на зямлі Беларусі — Карлас Шэрман — будзе адчуваць гэту агульную быццёвую вось. Таму што і там, па той бок Атлантычнага, і тут, на 27-й паралелі, будзе «выгляд неба ў яго праваслаўнай выяве» і будзе «веліч вышыні, цвярдзіна чысціні». І менавіта пад гэтым небам, на розных берагах, будучы з'яўляцца Словы, што імкнуцца да таго, што «гарэла, як свяцільня».

Ала СЯМЁНАВА

МЕНШ за ўсё я жадаў, каб пытанне, прапанаванае для навуковай канферэнцыі, наладжанай да 110-ай гадавіны з дня нараджэння аднаго з апошніх беларускага Адраджэння новай эпохі, выявілася псеўдапраблемай. Згодна прыслоўю: сумнявайся, каб лічылі, што ты нешта ведаеш. Неяк сорамна рабілася за «дэмаршчаную» заяўку на міжнародную канферэнцыю, дзе ўвазе даследчыкаў прапанавалася куды больш навукова-глыбокая тэматыка: гістарычная канцэпцыя В.Ластоўскага; В.Ластоўскі як ідэолаг Адраджэння; асаблівасці літаратурнай творчасці В.Ластоўскага; роля В.Ластоўскага ў гісторыі БНР; спадчына В.Ластоўскага і праблемы будаўніцтва незалежнай Беларусі на сучасным этапе...

Ластоўскага, на жаль, не падавалася дакладных каардынат, каб з дапамогаю іх можна было высветліць мясціну нараджэння славянскага гісторыка.

Найпершы літаратуразнаўца, хто прысвяціў Ластоўскаму асобны абзац-персаналю, Максім Гарэцкі ў знакамітай «Гісторыі беларускае літаратуры» падае: «Ластоўскі родам з-пад м. Глыбокага (Дзісен. пав. Вілен. губ.); у малых гадох прыйшоў ён у Вільню...».

Але чакайце: згодна логіцы і сучаснага разумення, Гарэцкі мусіў бы канстатаваць: «Родам з-пад мястэчка Мёры Дзісенскага павета», паколькі ад мёрскіх Калеснікаў да мястэчка Глыбокага значна далей. Бясспрэчна, славыты крытык-пісьменнік мог памыліцца (пра Яўхіма Карскага Гарэцкі напісаў, што той нарадзіўся на Меншчыне, хоць родная вёска Лаша акадэміка-мовазнаўцы ў Гродзенскім раёне).

сутоках Рэчкаўскай дарогі з вуліцай, цяпер пазасталася ад ейных мураваных шул і падмуруўкі толькі адна груда абломкаў».

Зайздросная падрабязнасць, што ні кажу. Аднак «жыў у падураслыя гады», «гадаваўся» — гэта не (нарадзіўся). Пры сустрэчы заўважаю тое Арсеню. І тут высвятляецца неверагодная рэч. Прыведзены мною ўспаміны датуецца летам 1936 года. Апошні ж надрукаваных у «Маладосці» раздзелу называецца «Паміж Мнютай і Аутай», напісаны ў 1937 годзе. А ёсць яшчэ недрукаваная частка дзённіка! Менавіта ў ім пад 1938 годам Драздовіч занатаваў каштоўную рэфлексію — успамін пра сустрэчу землякоў на петраградскай кватэры Браніслава Эпімах-Шыпілы ў 1916 годзе, калі ў Вільні пачала выходзіць газета «Нопан».

Язэп ЯНУШКЕВІЧ

ФАЛЬВАРАК КАЛЕСНІКАЎ ПАМІЖ МНЮТАЙ І АУТАЙ

ДА ПЫТАННЯ ПРА МЕСЦА НАРАДЖЭННЯ ВАЦЛАВА ЛАСТОЎСКАГА

Проста ўпершыню за паўтара дзесяцігоддзя даследчыцкай практыкі мяне раздзіралі супярэчнасці паміж хрэстаматыйна вядомымі фактамі, кананізаванымі рознымі аўтарытэтнымі энцыклапедычнымі даведнікамі, і тымі звесткамі, што спаквалі збіраліся ў нядаўна заведзенай палцы пад двума прыцягальнымі, але малавядомымі пакуль словамі: ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКИ.

Менавіта пасля працяглага вывучэння жыццяпісу апошняга прыйшло сумненне адносна вызначэння сучаснага геаграфічнага месцазнаходжання Калеснікаў, якія лічацца месцам нараджэння колішняга сакратара «Нашай Нівы»: былы фальварак Калеснікі ў Мёрскім раёне.

Пагадзіўшыся напісаць нарыс пра Ластоўскага і амаль не ведаючы Віцебшчыны, родны кут пісьменніка, я акрэсліў Калеснікі над возерам Іказьне (сучасны Браслаўскі раён). Акрэсліў не проста так, з неба, а на падставе звестак паважнага даведніка XIX стагоддзя — «Геаграфічнага слоўніка Каралеўства Польскага і іншых славянскіх краёў», паколькі ў чацвёртым томе яго, выдадзеным у год нараджэння Вацлава (1883), Іказнікаўскія Калеснікі адзіныя, названыя фальваркам. Да таго ж, толькі ў Іказнікаўскіх Калесніках жылі каталікі (2 хаты, 6 жыхароў). А Вацлаў Юстынавіч Ластоўскі, мяркуючы па ўсім, паходзіў з каталіцкай радзіны. Астатнія Калеснікі ў слоўніку лічыліся вёскамі.

Для даследчыкаў мінулага стагоддзя фальварак і вёска — рэчы прынцыпова розныя. Менавіта яскравае ўсведамленне вялікай розніцы між гэтымі паняццямі доўгі час заставалася для мяне адзіным важным аргументам-пасылкай і прымусам пашукаць сапраўдную мясціну нараджэння. (Пазней я пабачу, што і М.Міхнюк, публікуючы летась у NN 8—9 «Маладосці» паказаны В.Ластоўскага па справе «Саюза Вызвалення Беларусі» паводле архіваў нашага КГБ, у прадмове назваў месцам нараджэння Власта Браслаўскія Калеснікі).

Адмовіўшы Мёршчыне ў праве называцца «малой радзімай» Ластоўскага, мне належала знайсці ягоны праўдзівы родны кут. І чым далей праводзіў пошукі, тым больш узрасла перакананне: я на слухным кірунку. Бо адсутнасць ля Новага і Старога Пагостаў (старалагашчанскую школу ў 1892—1894 гадах наведваў малы Вацкі) у канцы XIX—пачатку XX стагоддзяў фальварка, засценка ці маёнтка Калеснікі пацвердзілі і іншыя, не менш аўтарытэтычныя статыстычныя крыніцы: пералік 1897 года ў Расійскай імперыі і капіталыны «Поўны спіс населеных месцаў Віленскай губерні» І.Гашкевіча.

З навукова-абстрактнымі даведнікамі, здаецца, усё высветлілася. На чарзе паўстала вывучэнне «практычных» крыніц, звязаных уласна з біяграфіяй Власта.

У першых вядомых апублікаваных біяграфічных нататках пра Вацлава

Але — паказальны момант! У сённяшнім Мамайскім сельсавеце Глыбоцкага раёна ёсць таксама вёска Калеснікі (саўгас «Азярцы»). І таксама колішні Дзісенскі павет.

Дык, можа, Ластоўскі нарадзіўся не ў засценку, а ў вёсцы? І менавіта гэтай, на Глыбоцшчыне?

Але не. Другая па чарзе біяграфічная даведка пра Ластоўскага датуецца ці не 1927 годам, калі ў Вільні выйшла «Хрэстаматыя новай беларускай літаратуры» Ігната Дварчаніна. У ёй складальнік прыводзіць наступныя звесткі: «В.Ластоўскі нарадзіўся 1883 г. 20 кастрычніка ў засценку Калесніках, Дзісенскага павета. Бацькі, Юстын і Ганна, належалі да класа дробных арандатараў-земляроў (безземельных)». З падрадкавай заўвагай складальніка хрэстаматыі вынікае, што звесткі ўзятыя з аўтабіяграфічнага ліста, дасланага Властам. І не верыць яму няма ніякіх падстаў. Можна толькі кінуць папрок, чаму Вацлаў паленаваўся назваць хоць бы воласць ці іншы бліжэйшы арыенцір. Напрыклад, парафіяльны касцёл, у якім яго хрысцілі.

Працягваючы адмаўляць Мёршчыну, я доўга не мог прапанаваць узамен іншую, найбольш верагодную мясціну нараджэння Ластоўскага. Ад пачатку было ясна адно: яна — на Віцебшчыне. Але дзе?

Дапамог мой сляпны цёзка (а потым высветліцца, што і блізкае землячко Ластоўскага) — Язэп Драздовіч.

Неяк у навуковай зале Аддзела рэдкіх кніг рукапісаў нашай акадэмічнай бібліятэкі да майго стала, абкладзенага фаліантамі даведнікаў і картамі Віцебшчыны, падышоў Арсень Ліс.

— Што шукаем? — кінуў старэйшы даследчык.

— Слухайце, а як вы даведліся, дзе і калі нарадзіўся Язэп Драздовіч? — адказаў пытаннем на пытанне. — Можна, падкажаце, дзе ляжаць хросныя метрыкі Дзісенскага рымска-каталіцкага дэканата? — і пачуўшы «высветліў з ягоных дзённікаў», расказаў пра свой «галаўны вёска», набыты пад час апошняга даследчыцкага «дэтэктыву».

— А вы яшчэ раз перагартайце дзённікі Драздовіча, там ён і пра радзіму Ластоўскага падрабязна згадвае...

Няўжо?... Збіраю паўдзятка нумароў часопіса «Маладосць» за 1991—1992 гады, дзе друкаваўся «Дзённік» мастака. Сапраўды, некаторыя запісы сведчаць пра дэталёвае знаёмства Драздовіча з рэаліямі дзіцячых гадоў Власта.

Вось адзін з абразкоў.

«Нядзеля. Сабраліся рэчкаўцы ў Стары Пагост на возера купаць коні... Стаяў тут у канцы вёскі (на гэтым баку) магазінавы свіран, а сярод вёскі карчма аграмадная, то і я гэта помню. У карчме гэтай, якая аддавалася панамі ў арэнду, жыў у падураслыя леты, гадаваўся наш сляпны навуковец Вацлаў Ластоўскі, які пазней так ідэалізаваў гісторыю культуры нашага краю. Ад карчмы гэтай, якая стаяла ў

«— А глядзеце, хто рэдактарам, — з гэтымі словамі стары прафесар звярнуўся да прысутных гасцей, Язэпа Драздовіча і Антона Грыневіча, — гэта ж наш землячок з Дзісеншчыны — Ластоўскі.

Праўда, што мы тут сабраўшыся, — тры на ліцо, а чацвёрты на паперы былі землякамі, з адных і тых самых знаёмых, адна ад адной блізкіх распаложаных мясцін. Дзед Браніслава Ігнатавіча паходзіў з-пад Дворнава на Дзісеншчыне, а сам ён з Залесса, каля Ветрына на Полаччыне. Прадзед жа (неразборліва; хіба гутарка пра самога Я.Драздовіча. — Я.Я.) паходзіў з Арэхаўна каля Залацця, пад Полацк, а я сам — з Пунік Галубіцкая пушча. Ант(он) Антонавіч паходзіў дзесь там каля Палюдавіч, на граніцах Дзісеншчыны з Полаччынай. А Вацлаў Ластоўскі з Калеснікава, паміж Мнютай і Аутай, таксама на Дзісеншчыне, а гадаваўся ў Старым Пагосце і Германавічах. Кругом мы землячкі, — адно крыянецкі».

З невядомага красюль запісу выплывае яшчэ адно — зусім іншае! — месца верагоднага нараджэння Вацлава Ластоўскага: хутар Калеснікава ў Пліскім сельсавеце Глыбоцкага раёна.

Сапраўды, ёсць і такі! У ім у 1866 годзе стаяў усяго адзін дом, дзе жыло 14 душ. Паводле веравызнання — усе каталікі. З'явіўся ў «Маладосці» гэтая мясціна дзённіка колькі гадоў таму — нашыя даследчыкі і вучоныя-энцыклапедысты, бясспрэчна, звярнулі б на яе ўвагу.

Вялікі надзеі ўскладаў я на анкетныя звесткі аўтабіяграфічнага характару, якія захоўваюцца ў акадэмічным ды кэгэбоўскім архівах.

На жаль, яны мяне расчаравалі. Абіраючыся ў 1928 годзе акадэмікам, Ластоўскі напісаў пра сябе ўласнаручна: «Вацлаў (Вячаслаў) Юстынавіч Ластоўскі, сын безземельных сялян, радзіўся ў 1883 годзе; беларус. Асвету атрымаў да-

мовую...». Больш чым сціпла, у адрозненне ад падрабязных біяграфій калег Сцяпана Некрашэвіча, Язэпа Лёсіка, Якуба Коласа, Янкі Купалы...

У матэрыялах з архіва КДБ анкетныя дадзеныя таксама не здаволілі цікаўнасць: «Ластовский Вацлав Устинович, 20 октября 1883 года рождения, уроженец хут. Колесники Дисненского уезда Виленской губернии, белорус, беспартийный, с высшим образованием, академик...».

Як бачым, сам Ластоўскі ў другі раз (пасля Ігната Дварчаніна) месцам свайго нараджэння называе Калеснікі. Але — зноў падкрэслію, — не вёска, а хутар (засценак). А гэта, нагадаю, даўней рэчы прынцыпова розныя. (Праўда, у кэгэбоўскім дакуменце кідаецца ў вочы яўная недарэчнасць: акадэмік Ластоўскі не мог напісаць пра сябе «с высшим образованием»)

Пэўны і дакладны адказ, у якіх Калесніках Дзісенскага павета (Калеснікава?) нарадзіўся Вацлаў Ластоўскі, можа даць толькі хросная метрыка аднаго з касцёлаў былога Дзісенскага дэканата Віленскай губерні.

На такой наче я скончыў даклад, зачытаны ў канцы пленарнага пасяджэння навуковай канферэнцыі, наладжанай 27 кастрычніка 1993 года ў Наваполацкім (Полацкім) універсітэце. Але трыбуну пакінуў не адразу. Давялося вытрымаць сапраўдны двубой з мёрскім краязнаўцам Вітальдам Ермалёнкам, які слухна не жадаў «за проста так» аддаць знакамітага земляка (на тыдзень раней, у Мінску, пасля вечарыны, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння Язэпа Драздовіча, у сходні Дома літаратара за тое ж самае мяне

ўшчуваў паэт Сяргей Панізік — таксама з Мёршчыны).

Старшыня пасяджэння Адам Мальдзіс таксама непакоіўся: «Дык як мы запішам пра месца нараджэння Ластоўскага ў бібліяграфічным даведніку «Беларускія пісьменнікі»? Том на літару «Л» хутка здаецца ў набор?»

Я прапанаваў «варыянт Лявона Гмырака»: у згаданым слоўніку за Гмыракам пазначаны «дзе радзімы» (на Вілейшчыне ды Мядзельшчыне). Дык і пра Ластоўскага раю пакуль падаваць так: «Нарадзіўся ў засценку Калеснікі (цяпер Мёрскі раён) або ў засценку Калеснікава (?) (цяпер Глыбоцкі раён)».

На шчасце, пыталнік пратрымаўся нядоўга — нейкі месяц-другі...

Супрацоўніца Віцебскага музея Людміла Хмяльніцкая адшукала ў Нацыянальным архіве Беларусі ў Мінску хросную метрыку Вацлава Ластоўскага. Паводле дакумента, прэм'ер-міністр Беларускай Народнай Рэспублікі нарадзіўся 27 кастрычніка (8 лістапада) 1883 года ў засценку Калеснікава павета Віленскай губерні, што над самым возерам Мнюта.

Калеснікава — назва зрусіфікаваная, як і дзесяткі іншых па ўсёй Беларусі: Даманава, Жукава, Колбава, Лаўрышава, Поразова, Семяжава, Тарасова. Мы кажам: родам з Барысава, Ракава, але ў назойным склоне пішам іначай. Так і тут: першапачатковая хутчэй за ўсё — Калеснікаў.

Менавіта тут, я спадзяюся, удзячныя нашчадкі паставяць некалі помнік Вацлаву Ластоўскаму.

Што да праведзенага пошуку, дык я напоўніцу ацаніў сінтэз: трэба верыць найперш архіўнаму дакументу і... дасканалай чалавечай памяці, якую прадманастраваў у сваіх дзённікавых нататках мастацкі леталісец Дзісеншчыны Язэп Драздовіч.

«ЧАРНОБЫЛЬ-94»

У беларуска-галандскім інфармацыйным цэнтры ў Гомелі праводзяцца акцыі здароўя, вучоба студэнтаў мясцовага медыцынскага, арганізуюцца сустрэчы з замежнымі дэлегацыямі, што прывозяць гуманітарную дапамогу чарнобыльцам, і іншыя мерапрыемствы.

Вялікай падзеяй тут стала выстава работ жлобінскага мастака Пятра Мураўчука і фотакарэспандэнта Белінфарма Сяргея Халадзіліна пад назвай «Чарнобыль-94».

Вось ужо 8 гадоў Пётр Мураўчук працуе над чарнобыльскай тэматыкай. Ён стварыў вялікі цыкл работ, якія хваляюць кожнага суровай прадаў, выклікаюць боль за зямлю, на якую апусцілася страшная бяда. На выставу Пётр Мураўчук прадставіў работы «Распятая Белая Русь», «Божаніца», «Смута», «Чорныя птушкі», «Гора» і іншыя. У экспазіцыі 65 ягоных твораў — твораў аб нашай трагедыі.

Сяргей Халадзілін вопытны фотажурналіст, пабыў ва ўсіх раёнах зоны жорсткага кантролю. У ягоных здымках, якія ўвайшлі ў гэтую экспазіцыю, — мёртвыя вёскі і сады, калючы дрот, гора перасяленцаў, якія больш не ўбачаць родныя мясціны і якія пакінулі іх не па сваёй волі. Асабліва моцна ў здымках фотамайстра гучыць тэма мацярынства, дзіцячых пакут.

Дзве экспазіцыі, два аўтары. І адзіства погляду ў адлюстраванні тэмы, і адзіства мэты — прыцягнуць увагу грамадскасці да чарнобыльскай бяды.

У. ГЛАДЫШАЎ, дацэнт

Гомельскага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны

АБВЯШЧАЕЦЦА КОНКУРС

Як паведаміла пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Рэспубліцы Беларусь, Нямецкая служба акадэмічных абменаў (ДААД) абвешчае конкурс для беларускіх навукоўцаў, выпускнікоў вышэйшых навучальных устаноў і студэнтаў германістыкі на атрыманне стыпендыі для стажыроўкі ва ўніверсітэтах Германіі ў 1995-1996 навучальным годзе.

Запрашаюцца асобы не старэйшыя за 32 гады, якія займаюцца навуковай работай і валодаюць нямецкай мовай. Стыпендыі прадастаўляюцца ад 1 месяца да года. Для студэнтаў германістыкі 3-4 курсаў прадастаўляюцца стажыроўка — 1 семестр.

Бланкі заяў, а таксама дадатковую інфармацыю можна атрымаць:

— у пасольстве ФРГ, у спадарыні З. Хайфелі; Мінск, вул. Захаравы, 26, тэл. 33-07-52

— у Міністэрстве адукацыі і навукі РБ, у спадара В. Ціханавы; Мінск, в. Савардлова, 7; тэл. 26-49-75

Заявы прымаюцца да 1 снежня 1994 г.

ЯНЫ МАЮЦЬ КАМЕРТОН...

Спачатку было ўрачыстае пасвячэнне ў ліцэісты. З музыкой, з вялікімі тортамі, з вялікім... камертонам. Так, у іх ёсць проста агромністы сімвалічны камертон, лёгкі дотык якога да кволага дзіцячага плечыка нараджае глыбокі, падобны да арганнага баса, гук. Праз гэты рытуальны дотык, праз гэты незвычайны гук і адбываецца далучэнне новых вучняў да таленавітай сям'і знакага Музычнага Дома.

Так, Рэспубліканскі ліцэй пры Беларускай акадэміі музыкі, калішняя спецыяльная школа-адзінаццацігодка пры кансерваторыі, — установа знаная. І ўзрост яе ўжо салідны: 15 кастрычніка 1935 года было афіцыйна абвешчана пра адкрыццё ў Мінску школы для даравітых дзяцей — будучых музыкантаў. Дык гэта і быў духоўны падмурак цяперашняга ліцэя.

Нягледзячы на тое, што праз год тут будзе вялікі ўрачыстасці — святкаванне юбілею. Але падрыхтоўка да яго пачынаецца ўжо сёння. І з гэтай нагоды 14 кастрычніка ў гасці ў ліцэй адбылася сустрэча адміністрацыі з мінскімі журналістамі. Размова пачалася з інтэрв'ю, выступлення знакамітага (пра яго не раз пісалі й мы) струннага арганіста пад кіраваннем У. Перліна ды юных салістаў. А потым дырэктар ліцэя У. Кузьменка ды яго намеснік А. Мільто пагутарылі з прадстаўнікамі друку. Быў і экскурс у гісторыю гэтай унікальнай для рэспублікі навучальнай установы, і расказ пра лёс вядомых выпускнікоў, і роздум над праблемамі. Але мы сядзілі абмяжоўваючы сёння сціплай інфармацыяй, бо ў планах — шэраг разнакаравых публікацый пра гісторыю ліцэя, яго будні, праблемы і дасягненні.

С. ВЕТКА

На здымку: Ансамбль класічнай музыкі Рэспубліканскага ліцэя пры БАМ.

Фота В. МАЙСЯЁНКА

Наведваўся да мяне адзін мой таварыш. Знаемса мы з ім даўно, але бачымся вельмі рэдка. Ёсць, мабыць, такая рэч, як мужчынская стрыманасць, скупасць — у словах, у пачуццях, у адносінах з людзьмі. Па-другое, раздзяляе нас добрая сотня кіламетраў, і гэта ніяма, асабліва цяпер, калі за плячыма ў таварыша, як і ў мяне, сем дзесяткаў, ды ўжо і з ладным гакам. Калісьці таварыш гэты (а завуць яго Міхась Адзінец) у маладосці пісаў вершы, і хоць паэтам не стаў ён, але цікаваць літаратуры засталася, чытач з яго атрымаўся выдатны, гэта я ведаю з гутарак з ім. Ніколі не было, каб мы, сустрэўшыся, не пагаварылі пра нашу літаратуру, ды і пра тое, што напісаў я і над чым працую. Так было і гэтым разам. Праўда, адметнасць цяперашняга часу паўплывала і на нашу размову: яе значную частку заняла, як цяпер кажуць, палітыка. У канцы таварыш сказаў: «Добра мы пагутарылі, браце. Вазьмі вось ды запішы ўсё, што мы нагаварылі тут, аддай у газету». Сказаў, напэўна, жартам, але я пасля падумаў: «А чаму б і не? Паспрабуя запісаць...» Так нарадзіўся гэты дыялог аўтара і чытача.

Аркадзь МАРЦІНОВІЧ

МАТЧЫН ДАР

Чытач. Прачытаў твой апошні раман. Са спазненнем, але прачытаў.

Аўтар. Як на цяперашні час, дык спазненне не ў лік. Не да раманаў людзям.

Чытач. Ну, я не сказаў бы так катэгарычна. Проста клопатаў бываць дабавілася, а здароўя паняла. А па-другое, найперш хапаюся за газеты. Пакулы папрачываю ды паспрачаюся з такімі ж дзедамі, як сам, дык і...

Аўтар. Калі непарадкі ў дзяржаве, у эканоміцы, тады ў людзей большая цікавасць і да палітыкі. А «балачак» у нас багата. Развал эканомікі, збядненне масы людзей, упадак маралі ў грамадстве, рост злачыннасці, экалагічныя беды... Адным словам, куды ні кінь — усюды клін. І над усім мяне як грамадзяніна Рэспублікі Беларусь безупынна трывожыць тое, ці сцвердзіць, ці ўсталюе свой суверэнітэт наша краіна.

Чытач. Ты, значыцца, хочаш сказаць: будзе суверэнітэт — пойдзе ўгору, напрыклад, і эканоміка. Няўжо тут такая залежнасць?

Аўтар. Адна з галоўных прычын нашага цяперашняга бядотнага эканамічнага становішча, ды і не толькі эканамічнага, заключаецца ў тым, што ў нас усё было нічыё. На ўвесь свет мы крычалі, што ўсё на нашай зямлі і ў яе нетрах належыць народу, а на справе доўгія дзесяцігоддзі не было спраўднага, зацкаўленага і разумнага гаспадарства. Паглядзі на Беларусь, удумайся, напрыклад, у тое, як перагружаны індустрыяльнымі гігантамі наш Мінск, колькі ў рэспубліцы набудавана хімічных прадпрыемстваў. Хіба разумны гаспадар размяшчаў бы так прадукцыйныя сілы? К выніку — забруджана паўсюды паветра, забруджаны рэкі, азёры, глеба, знішчаны лясы. Прыродзе нанесены непараўныя страты. Або возьмем прыклад з іншай сферы. На тэрыторыі рэспублікі доўгімі дзесяцігоддзямі было столькі войска і ўзбраення, як ні ў якім іншым рэгіёне былога Саветаў Саюза.

Чытач. Раз у цябе такая трывога за суверэнітэт Беларусі, значыць, ёсць нейкі сумненні ў яго ўсталюванні, трываласці?

Аўтар. Ну, так, сумненні. Разумееш, усё мае жыццё прайшло, як цяпер кажуць, у імперскай дзяржаве. І я дастаткова разумеў і адчуваў, якія моцныя рэаліі і дух імперыі, таму і цяпер часам лаўлю сябе на адчуванні, быццам мне не верыцца, што імперыя развалілася. А іншы раз, начытаўшыся ды наслухаўшыся пра крываўныя канфлікты, што палыхаюць там і сям, пра ўсялякіх жырыноўскіх ды руцкіх, я жахаюся, і апыкае мяне думка, што імперыя, якая нечакана і хутка распалася, можа гэтак жа неспадзявана паўстаць зноў. А імперыя — значыцца зноў давай усё сродкі на ваенішчыну, на гонку ўзбраенняў.

Чытач. А хіба ты лічыш, што небяспека суверэнітэту Беларусі існуе толькі знешня?

Аўтар. Ёсць небяспека і ўнутраная, яна, можа, большая за вонкавую. Актывізуюцца ў нас групкі і групы, некаторыя з іх называюць сябе партыямі нават, адны з іх выношаюць мэту далучэння Беларусі да Расіі, другія тлумяць магізі людзям лозунгамі аб аднаўленні СССР. А дадаць да гэтага многія негатывныя асаблівасці беларускага грамадства: тут і нізкая нацыянальная самасвядомасць народа, і слабасць дэмакратычнага руху, і іншае. А ўдумайся, чаму так марудна заваўвае пазіцыі сваёй дзяржаўнасці беларуская мова.

Чытач. Я часам разважаю так. Мы от будзем, у якім стане апынулася беларуская мова. Дык хіба гэта дзіва; дзіва — як яна дасюль ішчэ жыве. Успомні гісторыю пасля Вялікага княства Літоўскага: Беларусь сто гадоў пад Польшчаю і дзевяць пад Расіяй. Трыста гадоў удзівалі людзям у магізі: «Дурны беларус, як варона». Гэта тое самае, калі ўзяць асобнага чалавека, звычайнага, не дурнога і не брыдкага, і з дня на дзень дудзец яму над вухам: «Ты дурні! Ты брыдкі!» Урэшце ён і сам паверыць у гэта.

Аўтар. Правільна! Польскія шавіністы несцідана паўтаралі: «Беларуская мова хамская!», рускія шавіністы: «Беларуская мова — гэта дыялект рускай». І праводзілася адваедная дзяржаўная палітыка. Як вядома, у мінулым Беларусь была сялянскай краінай, большасць насельніцтва жыла ў вёсцы. Потым становіцца змянілася. Шыбка выраслі гарады, асабліва сталіца Беларусі. Выраслі яны найперш за кошт

міграцыі беларускага сельскага насельніцтва. Здавалася б, гэта павінна было паўплываць станоўча на моўную сітуацыю ў нашых гарадах — маецца на ўвазе ўзмацненне беларускага элемента. Як вядома, да рэвалюцыі ва ўсіх нашых гарадах беларускае насельніцтва складала меншасць. А перарасцэнне дзвудзятых-трыдцятых гадоў заклінулася і гэтыя людзі становячыся гараджанамі, хутка ўспрымалі дух русіфікацыі. А вёска ўрэшце абязлюдзела і фактычна знікла — у тым сэнсе, што яна перастала быць нерасцілішчам і хавальніцай народнага слова, народнага абрадаў і звычайў, песень і скокаў і г. д. Раней гэта была цэлая цывілізацыя! У той час, калі наш край быў сялянскі, яна ўяўляла сабой моўны акіян, жывы і нязмоўкны, у якім словы паміралі рэдка, а пладзіліся хутка, як малюкі пасля нерасту, пра што сведчаць дыялектныя слоўнікі. Беларуская мова функцыянавала амаль ва ўсіх сферах жыцця грамадства, у тым ліку — у вытворчых адносінах. Успомні тут адно выказванне Карла Маркса, хоць цяпер не вельмі модна цытаваць класікаў марксізму-ленінізму. Вось сэнс таго выказвання: калі мова трыціць сваю функцыю ў вытворчых адносінах, яна становіцца салоннай мовай, а ўрэшце асуджана на выміранне. Дык вось, беларуская мова была амаль выцеснена з вытворчых адносін. Ад бяскрайняга моўнага акіяна засталіся астравкі ды выспачкі. Акіян высах. І памыляюцца тыя нашы таварышы ў адраджэнскім руху, якія ўскладаюць ледзь не ўсе надзеі на той акіян. І ў нашай публіцыстыцы, ды і ў мастацкай літаратуры залішне галашэння, настальгіі па старой вёсцы. Трэба змірыцца з жорсткай рэальнасцю: арыентацыя на вёску бесперспектыўная, сённяшняга вёска ўжо мізэрна мала можа зрабіць дзеля адраджэння беларускай мовы. Надзея толькі на горад, у першую чаргу на нашу сталіцу. Мінск — вялікі адміністрацыйны і культурны цэнтр, тут знаходзіцца большая частка вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў рэспублікі, тут жыве і працуе пераважна большасць творчай і тэхнічнай інтэлігенцыі Беларусі. Толькі тады, калі гэтая вялікая і магутная грамада загаловаць па-беларуску, можна будзе сказаць, што наш адраджэнскі рух возьме верх. Можа, і праўда, што толькі час нацыянальнага ўздыму нараджае вялікія таленты. Калісьці В. Бялінскі пісаў, што кожны вялікі паэт толькі таму і вялікі, што ён глыбока нацыянальны. І яшчэ: чалавецтва без нацыянальнасцей — гэта гук без зместу, слова без значэння. Хочацца верыць, што суверэнітэт Беларусі паспрыяе не толькі трываламу ўздыму яе новай эканомікі, а і росквіту літаратуры, мастацтва, усёй нашай нацыянальнай культуры.

Чытач. Слухаючы цябе, я адчуў, што ты вельмі, так сказаць, палітызаваны, глыбока захоплены падзеямі сённяшняга дня. А між тым твой апошні раман «Цень крумкачовага крыла» вяртае чытача да ўжо далёкага мінулага — да Айчынай вайны і першых пасляваенных гадоў. А дзе ж тае творы аб сучаснасці?..

Аўтар. Сорак ці пяцьдзесят гадоў таму назад — хіба гэта багата ў жыцці народа, у гісторыі краіны? Я хачу сказаць, што хоць раман «Цень крумкачовага крыла» пра мінулае, але ён напісаны з творчых і грамадзянскіх пазіцый нашай сучаснасці. Вось мы гаворым пра балючыя сённяшняе праблемы, звязаныя з беларушчынай, з нацыянальным адраджэннем, адладкаваннем заняпалай эканомікі. Дык якраз над гэтымі праблемамі — толькі на тагачасным «матэрыяле» — б'юцца героі рамана «Цень крумкачовага крыла». Уклад людскага жыцця, грамадскія дачыненні з цягам гадоў як быццам мяняюцца, а чалавек як сукупнасць генетычных, маральных, псіхічных і іншых комплексаў застаецца нязменны: чалавек застаецца чалавекам; я маю на ўвазе, напрыклад, тое, што каханне застаецца каханнем, здрада — здрадай, нянавісць — нянавісцю. І зямля круціцца вакол сонца цяпер гэтак жа, як і пяцьдзесят гадоў назад. І людзі цяпер, як і тады, розныя: добрыя і злыя, смелыя і баязлівыя, верныя і няверныя, яны радуюцца і сумуюць, смяюцца і плачуць, кудысьці імкнучыся, спадзеючыся, што там будзе лепей...

Чытач. Прабач, тут мне хочацца запярэчыць. Ты ж і сам толькі што сказаў, што раман твой напісаны з пазіцый сённяшняга дня. Пазіцыі,

значыць, мяняюцца, і, выходзіць, мяняецца і жыццё...

Аўтар. Ну, я казаў усё гэта, каб пацвердзіць устойлівасць жыцця на зямлі, так бы сказаць — праграмаваную трываласць ягоную, натуральную хаду ягоную. Чалавеку, як і чалавецтву, неабходна вера ў гэтую спрадвечную трываласць жыцця, калі хочаш — у вечнасць, у бясконцасць жыцця. Атамная бомба і планетарны экалагічны крызіс сталі рэальнай пагрозай усяму жывому на зямлі. Дык, можа, сацыяльныя катаклізмы ў грамадстве і псіхалагічныя катаклізмы ў душы чалавека ёсць вынік таго, што рухнула ягоная вера ў вечнасць жыцця, а значыць — і ў заўтрашні дзень свой і сваіх дзяцей ды ўнукаў? Таму і ўпадэк маралі, і разгул злачыннасці, і многае іншае.

Чытач. Але пры чым тут літаратура?..

Аўтар. Калі парушаецца натуральная хада жыцця, дык гэта адмоўна ўплывае і на літаратуру. Цяпер ужо, можна сказаць, усталявалася новая ацэнка сямідзесяцігадовага шляху былога Саветаў Саюза і рэвалюцыі, якая паклала пачатак таго шляху. Гэта было грандыёзнае парушэнне натуральнай хады жыцця, гістарычнага працэсу. Уяві, напрыклад, колькі пазыччых, пражаных і іншых твораў было напісана літаратарамі былога Саветаў Саюза ў хвалу Сталіну. Усе тыя творы сышлі ў нябыт. Цэлыя горы кнігі! І ўяві, далей, колькі на ўсё гэта было затрачана чалавечай энергіі — марнай працы! Сотні, тысячы твораў фактычна працавалі марна, калі не лічыць шкоды, якую прынеслі людзям тыя творы. А шрод жа тых твораў былі і высока таленавітыя людзі. Таксама ж і ў іншых галінах народнага жыцця людская энергія растрачвалася ў значнай меры марна. Дык хіба магло быць багатае жыццё народа ў такой краіне? Вельмі дорага абышоўся народу культ Сталіна. А дадаць сюды чалавечыя ахвяры...

Чытач. Калі не памыляюся, і ў цябе ў маладосці былі вершы, прысвечаныя «геніяльнаму правядуру ўсіх народаў»?

Аўтар. Лейпей бы не было ў мяне тых вершаў. Апраўдаваў сябе тым, што пра Сталіна пісалі ўсе — быццам гледзячы адзін на аднаго, як наперагонкі; быццам бы на гэта быў загад, а страхам тады жылі ўсе, дык як жа было не выкачаць загад; а то здаецца, што гэта была нейкая пошасць — пісаць пра Сталіна, нейкая зараза, ад якой нельга было ўберагчыся. Ну, а што датычыцца пазыччых моладзі, то мела значэнне і тое, што верш пра Сталіна найлягчэй было надрукаваць. Мне і цяпер яскрава помніцца, як радаваўся я, восемнаццацігадовы, калі мой верш пра Сталіна з'явіўся ў тоўстым часопісе, ды яшчэ на першай старонцы. Над усім быў факт публікацыі.

Чытач. Можа, і цяпер пішах вершы? У друку я даўно не сустракаў.

Аўтар. Даўно не пішу. Ці не з таго часу, як выйшла кніжка «Чырвоныя ветразі».

Чытач. Прыпамінаю той зборнічак. У якім гэта годзе ён выйшаў?

Аўтар. У шасцідзесят пятым. Нейкім цудам выйшаў.

Чытач. А чаму — цудам? Ты мне не расказваў пра гэта.

Аўтар. Там, калі ты помніш, змешчана паэма «Сузор'е «Лебедзь» — пра сталінскія рэпрэсіі. Кніжка рыхтавалася да друку ў час «адлігі», а друкавалася і выходзіла ў свет ужо тады, калі зверглі Хрушчова і калі творам на такую тэму сталі закрываць дарогу. Уратавала кнігу простая выпадковасць. У той час у выдавецкую практыку якраз укарнялася чарговае «наватарства» — выданне кнігі па метадазе «арыгінал — макет». Пры гэтым метадазе машынапісныя рукапісы кнігі праходзілі ўсе этапы літаратурнага, карэктарскага і тэхнічнага рэдагавання, а таксама і цензуру да здачы яго ў друкарню. Вось гэтае апошняе і ўратавала кніжку. Штамлік і подліс Галоўліта сталі на рукапісе, друкарня набрала і надрукавала кніжку: карэктурныя лісты для выдавецтва і для Галоўліта пры такім метадазе не рабілі.

Чытач. Пашанцавала, значыць.

Аўтар. Так, кніжка выйшла ў свет. А сутыкнуцца з Галоўлітам давалося мне іншым разам, калі я напісаў аповесць «Словедзь». Зноў жа — культурскі час, драматычныя калізіі, звязаныя з рэпрэсіямі, з ідэалагічнымі догмамі. Рукапіс кнігі, у які ўвайшла і аповесць, пасля рэдактуры здалі ў друкарню, у набор, праз нейкі час з'явіліся карэктурныя лісты, адзін экзэмпляр іх, як звычайна, паслалі ў Галоўліт. Цэнзар запарабаваў аповесць «Словедзь». Я кнігуся бараніцца, адстойваць аповесць, шукаць заступнікаў. Урэшце падумаў пра «высокі дом» — так між сабой многія называлі будынак, дзе размяшчаўся ЦК КПБ. Быццам на існасць мне, загадчык аддзела прапаганды ЦК, да таго, як стаў ён такім вялікім начальнікам, жыў у доме, дзе і я жыў, нават у адным пад'ездзе. Некалькі гадоў мы часта мімаходзь бачыліся, віталіся, як суседзі. І я наважыўся прасіць у яго заступніцтва. Адначасова, падумаўшы, што гэта дапаможа мне ў змаганні за праўду, я выбраў урывак з аповесці, каб надрукаваць яго ў газеце «Літаратура і мастацтва», дзе я тады працаваў адказным сакратаром. Праз нейкі тыдзень, пасля некалькіх маіх званкоў у прыёмную загадчыка аддзела прапаганды ЦК, ён мяне прыняў. Выслухаўшы мае меркаванні, ён суха сказаў: «Аповесці не можа быць надрукавана. Нашы работнікі прачталі яе і загідзіліся з заўвагамі Галоўліта». Панчыла я рэзідэнта і выйшаў з кабінета. Праз пару дзён пасля таго быў заверстаны ў чарговы нумар газеты ўрывак з аповесці. Я дзякуй пра выпуску газеты, якраз так сталася, што і галоўны рэдактар, і ягоны намеснік адсутнічалі: абодва знаходзіліся

ў камандзіроўцы. Я хваляваўся, заступіўшы на дзюбурства, быццам прадчуваючы шосьці ня-добрае. Так і сталася. Цэнзарка адмовілася падпісаць у друку трэцюю і чацвёртую палосы газеты, дзе змяшчаўся ўрываў з маёй аповесці. «Замяніце гэты матэрыял іншым», — сказала яна. «А чаму?» — стрымліваючы хваляванне, запытаўся я. Галоўлітаўка адказала: «Вы ж ведаеце, аповесць здымаецца з кнігі». «Пры чым тут кніга? — ужо наступаў я. Гаварыце пра ўрываў. Паказвайце, якое слова, ці сказ, ці абзац, ці думка, выказаная ў іх, здаецца вам непрыемнай». Цэнзарка маўчала. Выходзячы з пакоя, я сказаў: «Калі газета не выйдзе, вы будзеце адказваць!» У тую ж хвіліну выйшаў газетны лічыўшы надзвычайным здарэннем, нягледзячы на тое, хто вінаваты ў гэтым. У ЦК КПБ да гэтага ставіліся строга. Магло б уляцець і мне, але я вырашыў не здавацца. Час ішоў, графік выхаду газеты зрываўся, і праз лую гадзіну я яшчэ раз зайшоў у пакой Галоўліта. Зноў запатрабаваў падпісаць палосы. Цэнзарка сказала: «Я толькі што перагаварыла з нашым начальнікам, ён не дазволіў гэтую публікацыю». Я пазваніў яму дадому. Начальнік ускіпеў: «Хто вам сказаў, што забараніў я?» Я адказаў: «Дайце ёй трубку!» — гучна і злосна запатрабаваў ён, нібы і я падпарадкаваны яму. Цэнзарка ўзяла трубку. Начальнік так гаркнуў, што і я пачуў: «Заўтра прыносьце заяву аб звальненні з работы». Цэнзарка зачырванелася, слёзы пасыпаліся з яе вачэй, яна невідуча сунула трубку на тэлефонны апарат, склала рукі на стале, паклаўшы на іх галаву. Плечы яе ўздрыгвалі ад плачу. Старыя газетчыкі здагадаюцца, чаму так раз'юшыўся начальнік Галоўліта на сваю падначаленую: яна ж выдала ягоны ўдзел у забароне публікацыі, а сябе выгарадзіла; па-другое, тое, чым на справе займаўся Галоўліт, афіцыйна адмаўлялася — маўляў, гэтае веда-ства сочыць толькі за захаваннем ваенных і дзяржаўных тайнаў; і ніхто пачобчы не павінен быў ведаць, якія размовы вядуцца ўнутры гэтага ведаства. Я выйшаў з пакоя, пайшоў у сваю карэктарскую. Не ведаю, што дзеялася далей у галоўлітаўскай «кухні», але хвілін праз трыццаць прыйшла да мяне з лімаўскімі палосамі іншая цэнзарка, на палосах — штампік з дазва-лам друкаваць. Газета выйшла з урываўкам з маёй аповесці. А праз некалькі дзён у газеце «Звязда» пад рубрыкай «З апошняй пошты» з'явілася нататка, у якой я з маім урываўкам у «Ліме» быў злосна раскритыкаваны. Крытыка-ваць любы ўрываў з твора наогул, як кажуць, трэба ўмець, а мой урываў уяўляў сабой лірычны малюнак з жыцця закаханых маладых людзей, нічога крамольнага там і праз лую не ўбачыш, так што крытыка ў нататцы была галаслоўная, агучная, аднымі грубымі азначэннямі мяне абвінавачвалі ў несумленнасці, у выкарыстанні свайго службовага становішча: апублікаваў урываў якраз у той час, калі не было на месцы галоўнага рэдактара і намесніка. Мок тым, калі ўрываў даваўся ў набор — а гэта было за некалькі дзён да выхаду газеты — намеснік галоўнага рэдактара быў на працы, ён і завяршаў урываў. Але гэтым нават не пацікавіліся ні аўтар нататкі ў «Звяздзе», ні ўказчык з «высокага дома», а што менавіта адтуль паступіла ў «Звязду» ўказанне наконт гэтага, я здагадаўся адразу, а пасля і дакладна даведаўся праз гэта. Загэтым аддзела ЦК абурывіўся з'яўленнем у «Ліме» ўрываўка з аповесці, якая знята з кнігі як ідэяна шкодная; закрануты гонар мундзіра высокага кіраўніка, і нават кінуты ценя на аўтарытэт самога «высокага дома!» Нельга не правучыцца за гэта, каб і іншым было непанадна! «Звязда» лічылася тады афіцыйным (орган ЦК КПБ і г. д.), так што яе злымыню нататку выкушана была (такое існавала тады няпісанае і непарушнае правіла) перадрукаваць газета «Літаратура і мастацтва». Двайны, значыць, удар па мне. Але і гэта не ўсё. Мая правіннасць была ўзята на кантроль у «высокім доме», і адтуль ужо меншы начальнік тармасіў тэлефоннымі званікамі кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў, папрабуючы рэагавання на выступленне «Звязды». Мне пагражала суровае спанганне, а то і вызваленне ад пасады. Але добрыя людзі з кіраўніцтва СП БССР цягнулі разгляд гэтай справы, пакуль яна не забылася. Ну, а мая кніга, удвая патанчэлая, выйшла без аповесці «Споведзь».

Я залішне падрабязна расказаў пра гэты выпадак, бо ў ім яркава адбіліся норавы цэнзараў і наменклатурчыкаў таго часу.

Чытач. Вуць на паліцы, баць, усе твае кнігі, і, здаецца, у такім парадку стаяць яны, як выходзілі ў свет. Назвы першых кніг менавіта такія, магчыма, узніклі выпадкова: «Надзея», «Водгулле», «Прасека», «Панарама», але кожная з гэтых назваў мае мнагазначнасць, і мне хочацца запятацца ў цябе, ці спраўдзілі яны твае тадышнія спадзяванні і якія з гэтых твораў і сёння, праз многа гадоў, ну, скажам гэтак, мілей тваёй душы?

Аўтар. На першую частку твайго пытання адкажу так: лепей было б ведаць, ці спраўдзілі гэтыя кнігі спадзяванні чытачоў, ну, а аўтар... Мне прыемна, напрыклад, успомніць, што першая мая аповесць «Надзея», якая дала назву кніжцы, была станоўча і добраўчыліва прынята крытыкай; што, перачытаваючы некаторыя апавяданні з «Прасекі», я шкадую, што ўжо багата гадоў не пішу апавяданні; а што датычыцца «Панарамы», то гэтая кніжка адкрываецца апавесцю «Першае каханне», якая мяне асабліва дарагая, і вось чаму. Па-першае, гэта рэч пра вайну. Па-другое, напісана яна на аўтабіяграфічным матэрыяле, і ў гэтым сэнсе яна мела, калі можна так сказаць, творчы

працяг у маіх раманах, — маецца на ўвазе тое, што я прытрымліваўся адных і тых жа творчых прынцыпаў: не стараўся што-небудзь выдум-ляць, а пісаў аб тым, што сам перажыў або сведкам чаго быў сам. На гэта падштурхнуў мяне водгук Васіля Быкава на часопісную публікацыю аповесці «Першае каханне». Я вась дастану той ліст Быкава, прачытаю табе яго водгук. Называю гэты факт з літаратурнага жыцця і як сведчанне шчырай зацікаўленасці выдатнага пісьменніка творчасцю сваіх тавары-шаў. Зрэшты, гэта ўжо і гісторыя: пісьмо дата-вана жніўнем 1969 года. Звяртаю ўвагу на дату яшчэ і дзеля таго, каб нагадаць, які тады быў цыжжак час для самога Васіля Быкава: ён быў у «Ідэалягічнай апале», на яго з усіх бакоў тады сыпаліся злосныя напады; вельмі стрымана ён зазначае пра гэта ў сваім лісце: «Жыву я цяга, трошкі ў клопатах — заканчваю адну невялікую рэч, чытаю лаянку на сябе ў друку. Не скажу, каб гэта дужа мяне ўражвала, але ж... Трохі і крыўдна». А вось як адгукнуўся Васіль Быкаў на маю аповесць «Першае каханне»: «Дзякуй табе, дружа, за вялікае задавальненне, якое ты мне даставіў сваёй апавесцю «Першае кахан-не». Хораша, браце, надта чалавечна, праўдзіва, разумна. Чытаў з прыемнасцю, скончыў аж нават з заміланасцю. Вельмі удаліся ваенныя сцэны — ад першай да апошняй, — усе напісаны дакладна, падрабязна, ва ўсім відзе асабісты вопыт і добрае вока аўтара. Дзякуваты таксама цікавыя, і вельмі дакладна напісана пачуццё да іх юнака; адным словам, з упэўненасцю вінішую цябе з безумоўнай удачай.

Калі гаварыць аб недахопах, дык адзін з іх можа ў кампазіцыі, бо ўсе гэтыя гісторыі трошкі не звязаны ў адно, звязкі гэтыя трошкі штучныя. Але, вядома, усё знітоўвае асоба раскачыка — добрага, шчырага, разумнага чалавека, бела-руска.

Чытач. Дык, значыць, можна лічыць, што ад аповесці «Першае каханне» ты, так бы сказаць, прыйшоў да рамана.

Аўтар. Аповесць гэтая дала мне смеласці ўзяцца за раман.

Чытач. Па сабе мяркую, што чытачу заўсёды цікава даведацца пра той ці іншы твор нешта такое, чаго не вычытаеш у самім творы. Твой раман «Не шукай слядоў сваіх» своеасаблівы па форме: суцэльны тэкст, без частак, без раздзелаў, напісаны ад першай асобы; бяскон-цае чаргаванне эпізодаў, розных па часе, па месцы дзеяння; ну, проста даўжэзны маналог... Скажы, чаму ты выбраў такую форму? І наогул — як нарадзілася задума рамана?

Аўтар. Раздумваючы пра вайну, пра сваю сямігадовую армейскую службу, пра лёс баць-коў, сясцёр і брата, я адчуў жаданне напісаць аб гэтым; яна была вялікая, усеабдымная, жор-стка, яна зачэпіла кожную сям'ю; ды і перад-ваеннае жыццё было такое, што ламала лёс мільянаў; дык навошта выдумляць герояў ці шукаць іх правобразы. Так вась і прыйшла задума. Ну, а пісаць пра перажытае самім, пра бацькаўшчыню найлацей ад першай асобы: свабоднай сябе адчуваеш, матэрыял паддаецца лягчай, інтанацыя атрымліваецца даверлівай. Я і спыніўся на такой форме: галоўны герой раскачвае... Ну, а як у жыцці бывае, калі чалавек успамінае мінулае, — раскачвае, пе-раскокваючы з адной падзеі на другую, то забываючы наперад, то вяртаючыся ў ранейшае. Так вась і ў раманае атрымалася чаргаванне падзей, эпізодаў, малюнкаў, людзей. Выявілася, што такі тэкст надзвычай цяжка, проста немаг-чыма дзяліць на часткі ці раздзелы. Дык што ж, падумаў я, такая форма, апрача ўсяго іншага, будзе нечаканасцю для чытача, бо рэдка су-стракаецца; а элемент нечаканасці ўражвае, выклікае здзіўленне, цікавасць. Так і стаў пісаць — суцэльным тэкстам, без падзелу на часткі і раздзелы. Вядома, трыбожыўся: ці ўспрыме чытач такую форму, ці будзе раман цяжкі для чытання і ўспрымання? Гэтая боязь не пакідала мяне ўвесь доўгі час, пакуль пісаў я раман. І толькі калі рэцэнзент Барыс Сачанка даў станоўчую ацэнку рукапісу, а потым яе пацвердзіў рэдактар рамана Аляксей Адамовіч, трывога мая прарала. Пасля, калі раман быў апублікаваны, добрае слова пра яго сказалі Іван Навуменка, Міхась Мушынін, Павел Дзюбайла, Лідзія Савік.

Чытач. З часу выхаду рамана ў свет мінула багата гадоў; скажы, што ты цяпер напісаў бы інакш, чым тады?

Аўтар. Ну, вась хоць бы пра савецка-фінскую вайну 1939—40 гг., у якой я ўдзельнічаў і канца якой займае значнае месца ў раманае. Нават у 1979 годзе, калі раман выйшаў у свет, забаранялася пісаць усю праўду пра яе. Нельга было, напрыклад, і намякнуць, што вайну пачаў Савецкі Саюз, што яна была несправядліва: афіцыйна, па савецкай версіі, лічылася, што канфлікт справакавалі фінны. Помніцца мне, як беларуская рэдакцыя мюнхенскай радыёстанцыі «Свабода» прысяццала маіму раманаю ажно тры перадачы, назва адной з іх выклікала ў мяне ўсмешку: «Мікіта Хрушчоў і Аркадзь Марціновіч пра савецка-фінскую вайну». Аўтар радыёпера-дачы зрабіў крытычны заклад у мой адрас якраз за тое, што ў раманае невыразна, непраўдзіва напісана аб тым, як пачалася вайна, хто яе пачаў, і што Хрушчоў у нейкім сваім выступленні сказаў аб той вайне больш праўдзіва, адрыва.

Чытач. Наступныя твае раманы — «Груша на Голым Полі» і «Цень крумкачовага крыла» таксама ж у значнай меры аўтабіяграфічныя.

Аўтар. Так. Праўда, у меншай ступені, як раман «Не шукай слядоў сваіх». Адному герою аддаў адно сваё, другому — другое, трэціму — трэцяе. Вась так і раздаў сваё перажытае, сваю біяграфію.

Чытач. На мемуары, значыць, не застаецца нічога?

Аўтар. Нічога. І добра. Хоць сам я люблю чытаць мемуары, а вась напісаць іх наўрад ці змог бы.

Чытач. Хоць, здавалася б, гэта тая самая проза.

Аўтар. Тая, ды не тая. Па-другое, не ў кожнага чалавека выдатная памяць, але нават той, хто яе мае, не павінен спадзявацца толькі на сваю памяць, калі піша мемуары. Аддаленае ў часе нібы адгароджваецца глухой сцяной. Я гэта адчуў, калі пісаў у апошнім раманае раздзел аб газетнай рабоце галоўнага героя ў першыя пасляваенныя гады.

Чытач. Помню тую старонку рамана, дзе паказана Пігулеўская, дзе герой гаворыць пра сваю закаханасць у яе; невядома было толькі герою і аўтару, што не адзін ён быў закаханы ў маладую настаўніцу. Але я вась пра што падумаў: ты пішаў там пра сваё падвучылішча. Гэта ж знакамты Белпедтэхнікум!

Аўтар. Так. З 1938 года ён стаў называцца падвучылішчам.

Чытач. А цяпер жыве яно, працэ? Нешта я нідзе нічога пра яго не сустракаў у друку.

Аўтар. Прабач, але я не магу дакладна адказаць на тваё пытанне. Ведаю толькі тое, што будынак Белпедтэхнікума, уцалелы ў вай-ну, потым разбурылі, калі выпраўлялі праспект. Цяпер у Мінску быццам бы не адно, а два ці нават тры падвучылішчы, але не ведаю, ці з'яўляецца каторае з іх пераемнікам Белпедтэхнікума.

Чытач. Вась бачыш: як тут не крытыкаваць цябе, ды і мяне. Мабыць, не адзін дзесятак беларускіх пісьменнікаў вучыліся ў розны час у Белпедтэхнікуме, там працавалі выкладчыкамі Якуб Колас, Язэп Лёсік і іншыя слаўныя ў нашай гісторыі людзі. І цяпер ён павінен быў бы, як кажуць, грывець на ўсю рэспубліку. Гэта ж наша вялікая спадчына. А мы з табой, называ-ецца — культурныя людзі, нават не ведаем, ці дзейнічае, хоць бы пад іншай назвай, той Белпедтэхнікум. Вась табе і беларусізацыя!

Аўтар. Папрок твой справядлівы. Слаба мы дбаем пра захаванне духоўнай спадчыны. Пры-чына тут не толькі ў нас саміх, а і ў грамадстве, дзе цэлыя дзесяцігоддзі ўсё залежала ад палітыкі. Праводзілася пэўная палітыка — і замест знакамітага Белпедтэхнікума стала звы-чайнае падвучылішча імя Н. К. Крупскай; беларускія школы ператвараліся ў рускія; бела-руская мова была выцеснена з жыткі ў дзяржаўных установах. Станоўчыя зрухі ў гэтай справе цяпер адбываюцца. Але марудна. І адна з прычын гэтага — пасіўнасць нашага грамад-ства, яно нібыта і не абудзілася дасюль.

Чытач. Так, пасіўнасць ёсць. Хоць яна, вядома, чымсьці ж абумоўлена. Апрача таго, патрабуецца, мабыць, немалы час, каб у света-погляднай сферы, у псіхалогіі грамадства адбыліся кардынальныя змены. Цяпер вунь прашумела прэзідэнцкая выбарная кампанія, яна, здаецца, спрыяла таму самаму абуджэнню людзей. Ну, а ваш брат пісьменнік няхай найперш сваімі творамі спрыяе Адраджэнню. Даводзілася мне чытаць у газетах, што цяпер нібыта крызіс у літаратуры, маўляў, няма вы-датных надзменных твораў, няма шэдэўраў.

Аўтар. Шэдэўраў няма, гэта праўда. Але хіба літаратурны працэс развіваецца роўненка, нібы ідзе як па лініі? Тут жа, так бы сказаць, бяспланавая гаспадарка. У адзін год можа з'явіцца некалькі выдатных твораў, а ў другі ці трэці — ніводнага. Ну, а што датычыць твораў, як ты кажаш, надзменных, пра сённяшні дзень краіны, то наўрад ці трэба падганяць пісьменніка: пішы, маўляў, пра сучаснасць. Калі пісьменнік паддаецца такому падганянню, то, як сведчыць літаратурная практыка, з'яўляюцца творы кан'юнктуры, недасканалыя, непраўдзівыя. Цяпер у нашай краіне нялёгка перыяд, многа ў жыцці з'яў складаных, негатывных, незразумель-ных, і за гэтымі з'явамі можна не ўбачыць галоўнага — таго, што, як бы там ні было, Беларусь жыве, і, даць Бог, яе суверэнітэт умацуецца, у яе ёсць свая светлая будучыня.

Чытач. Ты, значыць, не траціш аптымізму?

Аўтар. Імкнуса не траціць.

Чытач. Гэтак жа і адносна нашай літаратуры?

Аўтар. Так. Абнаўдзёвае прыток моладзі ў літаратуру. З'яўляюцца новыя і новыя імёны. Ужо не халіла часопіса «Маладосць», нават з дадаткам у выглядзе асобных аўтарскіх кніжак не халіла, — і з'явіўся яшчэ адзін часопіс для маладых — «Першацвет». І калі нейкая чорная сіла не абломіць моладзі крылы, як абламала ў дваццатыя — трыццатыя гады, то ўзлёт нашай літаратуры адбудзецца!

Чытач. Хочацца пагадацца з табой. Каб жа так яно і было! Вась толькі дадаць бы сюды і такое меркаванне... Ты, можа, з іроніяй сустра-неш яго, але няхай. Дык вась, трэба, каб з ростам пісьменніцкіх шэрагаў рос і чытацкі попыт на іх кнігі. А для гэтага, ведаеш, што трэба? Каб болей гадвалася маладых мамаў, у тым ліку і мамаў-паэтэс, якія спявалі б сваім малым дзеткам беларускую калыханку. Падзя-люся з табой сваім назіраннем над маімі суседзямі па доме. Гэта дзве сям'і. Жывём мы ў адным пад'ездзе, на адной лесвічнай пляцоўцы. У абедзвяно сем'ях, як цяпер кажуць, інтэрнацыянальны шлюб. У адной сям'і бацька рускі, а маці беларуская, у другой бацька бела-рус, а маці руская. У першай сям'і дзеці выраслі беларусамі, у другой — рускімі. Давай прыга-даем «Матчын дар» Аляся Гаруна. Думаеш, наш вялікі паэт і слаўны змагар за незалеж-насць Беларусі, за мову беларускую выпадкова так назваў сваю адзіную паэтычную кніжку?

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры і друку
Рэспублікі Беларусь
Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932–35)
І.Гурскі	(1935–41)
А.Куляшоў	(1945–46)
М.Горцаў	(1947–49)
П.Кавалёў	(1949–50)
В.Вітка	(1951–57)
М.Ткачоў	(1957–59)
Я.Шарахоўскі	(1959–61)
Н.Пашкевіч	(1961–69)
Л.Прокша	(1969–72)
Х.Жыгча	(1972–76)
А.Асіпенка	(1976–80)
А.Жук	(1980–86)
А.Вярцінскі	(1986–90)

Галоўны рэдактар

Мікола ПІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Андрэй ГАНЧАРОЎ

першы намеснік галоўнага рэдактара

Юрась ЗАЛОСКА

Міхась ЗАМСКІ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Барыс ПЯТРОВІЧ

намеснік галоўнага рэдактара

Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыі не вяртае
і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМА»

Апаратныя сродкі і тэхнічная
падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку".
(Г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11534.

Нумар падпіскі 20.10.1994 г.

ПАНЯДЗЕЛАК, 24.10

Беларускае тэлебачанне
9.05 Дзелавы веснік
9.20 Пяць хвілін на жарты
9.30 «Чарапашкі нідзя»
9.55 «АВС-клуб» у Амерыцы
10.10 Фестываль «Валадарская дружная»
11.10 Беларускі тур
15.15 Ансамбль песні і танца «Неман»
15.50 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. А. Міцкевіч
16.20 Гаспадар
17.00 Навіны
17.10 Мультфільмы
17.35 «Бімбат»
18.00 Навіны (Брэст)
18.15 Кантакт
18.20 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 Праспект
19.40 Аэробіка
20.10 Сустрэча для вас. Біяэнергетык І. Фількевіч
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 Спартыўны тэлекур'ёр
22.05 Тэлевізійны Дом кіно. Акцёрскія дынастыі
23.00 Ніка
23.15 Дайджэст
23.25 «Паласа Сімарона», с. 13
0.40 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
5.30, 7.00 Раніца
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25 «Дзікая Роза»
9.00 Чалавек і закон
9.30 Канцэрт аркестра імя М. Осіпава
15.00 Лялька маёй мары
15.30 Зорная гадзіна
16.20 «Элен і рабыты»
16.50 Свет сёння
17.00 Ва ўсіх на вуснах
17.30 Загадка СБ
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Р. Зоргэ
18.00 Гадзіна пік
18.30 «Дзікая Роза»
18.55 Тэатр + TV
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Мужчына і жанчына
21.25 Гол
21.55 Прэс-клуб
23.20 Сем нот на фоне шуму
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»
6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны АВС
8.25 Чароўны куфарчак
8.35 Новая лінія
9.05 «Без панік, майр Кардаш», м/ф (Венгрыя)
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Тэатр аднаго мастака, ч. 1
15.20 Мульці-пульці
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15 Крокі Перамогі
16.55 «Вяртанне да сябе»
17.25 Выратаванне 911
18.20 Вуснамі даіраці
18.50 «Нікто не забыты»
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Спрут-Б»
20.40 Рэпарціёр
21.00 Без ратушы
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Аніматэка
23.00 Зоркі гавораць
23.05 ЭКП
23.15 Зорны дождж

Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.55, 14.20, 16.10, 19.20 Музычны момант
13.00 Тэст
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
14.40 «Страсці», м/ф
16.15 «У свеце цудоў», канцэрт
16.45 «Следства вядуць Калабкі», мульт
17.00 Выбары-94
17.45 Крыжакі-нулікі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
20.20 Італьянскія зоркі на эстрадзе
20.35 «Утрапёная Айседора», муз. фільм
21.05 Тэлемагазін
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.05 «Дзве дуэлі», м/ф, с. 1

АўТОРАК, 25.10

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Дайджэст
8.20 Пяць хвілін на жарты
8.30 «Беларускія напевы», канцэрт
9.00 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Адам Міцкевіч
9.30 «Паласа Сімарона», с. 13
10.45 Тэлевізійны Дом кіно. Акцёрскія дынастыі
11.35 Мультфільмы
12.00, 17.10 «Бімбат»
12.25 «Сэрцы трох-2», м/ф
15.30 «Нові К»-топ-10
16.30 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Ядвігін Ш.
17.00 Навіны
17.30 Тэлежур «Удача»
17.55 Кантакт
18.00 Навіны (Віцебск)
18.15 Актualнае інтэрв'ю. Як абергаць цяліцы?
18.35 Навіны ВВС
19.10 Эканаміст
19.20 Мост
19.50 Пяць хвілін на жарты
20.00 Свет і чалавек
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Маё каханне, мой смутак»
22.45 Ніка
23.00 Дайджэст
23.10 «Зорка з зоркаю гаворыць»
0.10 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
5.30, 7.00 Раніца
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25 «Дзікая Роза»
9.00 Клуб падарожнікаў
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 «Літаючы дом»
16.00 Камп'ютэр-хол
16.20 «Элен і рабыты»
16.50 Свет сёння
17.00 Кампанія «Мір»
17.30 Спявае Г. Барысава
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Б. Брайт
18.00 Гадзіна пік
18.30 «Дзікая Роза»
18.55 Кінапанарама
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Маналог
20.50 «Барсаліно і К», м/ф (Францыя, Італія, ФРГ)
23.05 «Дом, дзе захоўваюцца сэрцы». Пра музей імя А. А. Бахрушына, ч. 1
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»
6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны АВС
8.25 Гандлёвы дом
8.40 «Санта-Барбара»
9.30 Ранішні канцэрт
9.45 Зусім сакрэтна
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Тэатр аднаго мастака
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15 Далёкі Усход
16.55 Кліп-антракт
17.00 Казярная дама
17.30 Фільм-прам'ёр
17.55 Я — лідэр
18.20 Зоркі Амерыкі
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.30 Рэж-тайм
21.05 Зала чакання
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Зоркі гавораць
23.35 Пецярбургскія гісторыі

Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.15, 16.25, 19.25 Музычны момант
13.00 Хупкая дапамога
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
14.40 «Аляска, сэр», м/ф
16.30 Казка за казкай
17.00 Будні
17.10 Выбары-94
17.55 Чалавек на зямлі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
19.45 «Меладрама з замахам на забойства», м/ф
15.55, 21.05 Тэлемагазін
16.05 «У Муі-Дол прыходзіць восень», мульт
16.35 Паласатая музыка
16.55 Там, дзе жыве Павуцінчы
17.10 Выбары-94
17.55 Адкрываю для сябе Расію
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
20.15 «Свет мастацтва»
20.45 «20 хвілін дзіка»
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.05 «Дзве дуэлі», с. 2

СЕРАДА, 26.10

Беларускае тэлебачанне
8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Эканаміст
8.20 Дайджэст
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.40 «Галасы зямлі маёй»
9.00 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. Ядвігін Ш.
9.30 «Маё каханне, мой смутак»
10.30 Аўта-парк
10.50 «Палёт у краіну пачвару», м/ф
12.00, 17.10 «Бімбат»
16.00 Відэама-нявідэма
17.00 Навіны
17.30 Працэстанне. Маральна-прававая праграма
18.00 Навіны (Гомель)
18.15 Кантакт
18.20 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 «Крок»: «Пяць зорак»
20.10 Па слядах аднаго пісьма
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Маё каханне, мой смутак»
22.45 Ніка
23.00 Дайджэст
23.10 Футбол. Кубак Беларусі. «Дынама-93» (Мінск) — «Дняпр» (Магілёў)
24.00 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
5.30, 7.00 Раніца
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25 «Дзікая Роза»
9.00 Клуб падарожнікаў
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 «Літаючы дом»
16.00 Камп'ютэр-хол
16.20 «Элен і рабыты»
16.50 Свет сёння
17.00 Кампанія «Мір»
17.30 Спявае Г. Барысава
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Б. Брайт
18.00 Гадзіна пік
18.30 «Дзікая Роза»
18.55 Кінапанарама
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Маналог
20.50 «Барсаліно і К», м/ф (Францыя, Італія, ФРГ)
23.05 «Дом, дзе захоўваюцца сэрцы». Пра музей імя А. А. Бахрушына, ч. 1
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»
6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны АВС
8.25 Мульці-пульці
8.35 Паехаці
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Ваенны кур'ёр
9.50 «Вечар з тэатрам з Гельнгена»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Тэатр аднаго мастака
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15 Новая лінія
16.55 Звычайная справа
17.10 Будні
17.50 У свеце аўта-імотаспорту
18.50 Сва гультыя
18.20 Пяць хвілін ад добрым жыцці
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.35 Анімаж і Ко
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Цікі дом
23.35 Зоркі гавораць
23.30 Творчасць шчаслівых сноў

Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.15, 16.25, 19.25 Музычны момант
13.00 Хупкая дапамога
13.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
14.40 «Аляска, сэр», м/ф
16.30 Казка за казкай
17.00 Будні
17.10 Выбары-94
17.55 Чалавек на зямлі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
19.45 «Меладрама з замахам на забойства», м/ф
15.55, 21.05 Тэлемагазін
16.05 «У Муі-Дол прыходзіць восень», мульт
16.35 Паласатая музыка
16.55 Там, дзе жыве Павуцінчы
17.10 Выбары-94
17.55 Адкрываю для сябе Расію
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Каміла, ці Нераскрытыя таямніцы»
20.15 «Свет мастацтва»
20.45 «20 хвілін дзіка»
21.15 Тэлеслужба бяспекі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.05 «Дзве дуэлі», с. 2

10.15 «Я вяртаю Ваш партрэт», муз. фільм
11.15 «Па дарогах «Слова аб палку Ігаравым», д/ф
11.45 Вытокі
12.00, 17.10 «Бімбат»
15.35 Партрэт у інтэр'еры
16.30 Тэлебачанне — школе. Палітыка беларусізацыі: 20-я гады
17.00 Навіны
17.30 Дзеда за рапку
18.00 Навіны (Гродна)
18.15 Крымінальная хроніка
18.35 Навіны ВВС
19.10 Дзелавы партнёр. Беларусь — Фінляндыя
19.40 «Восенняя элегія»
19.50 Пяць хвілін на жарты
19.55 У нас дома
20.25 Кантакт
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Крок»: «Залатая дзэст-ка»
23.15 Ніка
23.30 Дайджэст
23.40 «Маё каханне, мой смутак»
0.40 «Крок»: Супермадэль Беларусі-95»
0.55 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
5.30, 7.00 Раніца
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25 «Дзікая Роза»
9.00 У свеце жывёл
9.35 Экслібрис
15.00 Мульцітропія
15.30 На бал у Папялушкі
16.00 Пяць хвілін да шчасця
16.20 «Элен і рабыты»
16.50 Свет сёння
17.00 ... Да 16 і старэйшым
17.30 Галасы Расіі
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». У. Чэрчыль
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзікая Роза»
18.55 «Размова на свежым паветры». Сустрэча з Я. Егузінькам
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Масква — Крамль
21.00 Лато «Мільён»
21.35 «Каліна красная», м/ф
23.40 Аўта-шоу
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Расія»
6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны АВС
8.25 Мульці-пульці
8.35 Паехаці
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Ваенны кур'ёр
9.50 «Вечар з тэатрам з Гельнгена»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Тэатр аднаго мастака
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15 Новая лінія
16.55 Звычайная справа
17.10 Будні
17.50 У свеце аўта-імотаспорту
18.50 Сва гультыя
18.20 Пяць хвілін ад добрым жыцці
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.35 Анімаж і Ко
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Цікі дом
23.35 Зоркі гавораць
23.30 Творчасць шчаслівых сноў

Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.45, 16.15, 19.25 Музычны момант
13.00 Хупкая дапамога
13.30 Урок нямецкай мовы
13.45 «Пра павучка, з якой нікто не сябраваў», мульт
13.55, 21.05 Тэлемагазін
14.00 Еўрапейскі калейдаскоп
14.50 «Корці», м/ф
16.20 Чароўная лінія
16.40 «Сястрычкі-прывычкі», мульт
16.50 Як трапіць у Лукамор'е
17.10 Выбары-94
17.55 Храм
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 «Кіслароднае галаданне», м/ф
21.10 Тэлемагазін
21.15 Спартыўныя навіны
22.05 Ваш стыль
22.10 «Бітва пры Нерэатве», м/ф (Югаславія, ЗША)

8.20 Пяць хвілін на жарты
8.30 «Купалінка», канцэрт
9.00 Тэлебачанне — школе. Палітыка беларусізацыі: 20-я гады
9.30 «Маё каханне, мой смутак»
10.30 «Крок»: «Пяць зорак»
11.30 «Мара», д/ф
12.00, 17.10 Бімбат
12.20 Т. Уільямс. «Татураваная ружа». Спектакль МХАТ
16.00 «Еўрапейскі калейдаскоп»
16.30 «Званы нашай памяці»
17.00 Навіны
17.35 «Страчаная Галактыка», мульт
17.40 Якія мы гаспадары?
18.00 Навіны (Магілёў)
18.20 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 Эканаміст
19.20 Навука і вышэйшая школа
20.10 «Талесябрына»
20.25 Кантакт
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Таміра» прапануе: рэтранспартывае фільмаў Уладзіміра Матыля. «Зорка чароўнага шчасця», м/ф, с. 1
23.10 Ніка
23.35 Дайджэст
23.35 «Я + Я»
0.15 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
5.30, 7.00 Раніца
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25 «Дзікая Роза»
9.00 У свеце жывёл
9.35 Экслібрис
15.00 Мульцітропія
15.30 На бал у Папялушкі
16.00 Пяць хвілін да шчасця
16.20 «Элен і рабыты»
16.50 Свет сёння
17.00 ... Да 16 і старэйшым
17.30 Галасы Расіі
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». У. Чэрчыль
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзікая Роза»
18.55 «Размова на свежым паветры». Сустрэча з Я. Егузінькам
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Масква — Крамль
21.00 «Буліцы Сан-Францыска» (ЗША)
22.00 «Погляд»
23.00 Магік-шоу
23.25 Радзёў на экспарт
23.50 Прэс-экспрэс
24.00 Музагляд

Канал «Расія»
6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны АВС
8.25 Мульці-пульці
8.35 Паехаці
8.45 «Санта-Барбара»
9.35 Ваенны кур'ёр
9.50 «Вечар з тэатрам з Гельнгена»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Тэатр аднаго мастака
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15 Новая лінія
16.55 Звычайная справа
17.10 Будні
17.50 У свеце аўта-імотаспорту
18.50 Сва гультыя
18.20 Пяць хвілін ад добрым жыцці
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.35 Анімаж і Ко
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Цікі дом
23.35 Зоркі гавораць
23.30 Творчасць шчаслівых сноў

Санкт-Пецярбург
12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.45, 16.15, 19.25 Музычны момант
13.00 Хупкая дапамога
13.30 Урок нямецкай мовы
13.45 «Пра павучка, з якой нікто не сябраваў», мульт
13.55, 21.05 Тэлемагазін
14.00 Еўрапейскі калейдаскоп
14.50 «Корці», м/ф
16.20 Чароўная лінія
16.40 «Сястрычкі-прывычкі», мульт
16.50 Як трапіць у Лукамор'е
17.10 Выбары-94
17.55 Храм
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.25 «Кіслароднае галаданне», м/ф
21.10 Тэлемагазін
21.15 Спартыўныя навіны
22.05 Ваш стыль
22.10 «Бітва пры Нерэатве», м/ф (Югаславія, ЗША)

8.20 Аэробіка
8.50 Пяць хвілін на жарты
9.00 Эканаміст
9.10 «Зорка чароўнага шчасця», м/ф, с. 1
10.35 Здароўе
11.05 Паказвае Брэст
12.05 «Лулу — аніёл кветка»
12.40 «Нацюрморт з лішнімі прадметамі»
13.10 Міжнародны трыенале «Тэатр — дзэцям»
14.05 Траці тайм
14.50 Шматталоссе
15.40 Фестываль «Песню бярыце з сабою», ч. 1
16.35 Дзелавы веснік
16.50 «Чарапашкі нідзя»
17.15 «Падводныя людзі — акулы са сталі», д/ф
17.45 Хакэй. «Цвалі» (Мінск) — «Пардаугава» (Рыга)
19.25 «Нові К»-топ-10
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Дзеля сямейнага ачагу», м/ф
23.10 «Каскад»
23.30 Відэама-нявідэма
0.30 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека
7.15 У свеце матораў
7.45 Слова пастыра
8.00 «Марафон-15»
8.30 Кампанія «Мір»
10.00 Ранішняя пошта
10.30 Палёт у Фларыду
11.00 Без паўзы
11.15 Смак
11.30 «Шчорс», м/ф
13.50, 22.50, 23.50 Навіны
14.00 Дыялог у прамым эфіры
14.40 «Спасціжэнне дэмакратыі», ч. 4
15.40 «У святліцы нашай», канцэрт
16.10 У свеце жывёл
16.50 Брэйн-рынг
17.45 Да і пасля...
18.35 «Каманда ў капелюшах»
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Навіны плюс
20.35, 23.00 Надвор'е
20.45 «Эгіфелд. Мужчына і яго жанчыны», с. 3
21.40 Оба-на
22.25 «Ступень да Парнаса»
23.20 «Пацуючы куток», м/ф

Канал «Расія»
7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.25 Мульці-пульці
7.45 Студыя «Рост»
8.15 Пілігрым
9.00 Парламенцкі тыдзень
9.45 Рэтра-шлягер
10.15 Да Масквы — далёка
11.00 «Казка, расказаная ўначы», м/ф
12.20 Тэлеуродыт
12.25 Здарова жывеш
12.40 Сялянскае пытанне
13.20 Да факта
13.35 «Эдэра»
14.35 «Кашалёк ці жыццё», ч. 1
15.30 Конкурс юрыстаў
16.15 Футбол без межаў
17.00 Прэм'ера мультфільма «Чалавек у жалезнай масцы», мульт (ЗША)
18.00 Музыкальная праграма
18.45 Свята кожны дзень
19.25 «Саламонава рашэнне», м/ф
21.05 Кліп-антракт
21.20 Джэнтльмен-шоу
21.50 Тэлеуродыт
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Праграма «А»
23.30 Зоркі гавораць
23.35 «Усмешка», м/ф

Санкт-Пецярбург
9.00 «Гадзіна Фрэйзера»
9.30 «Пераступіць рысу», м/ф, с. 2
11.00 «Музыка на заказ». М. Далгушын
11.30 «Прыгоды пінгвіняці Лало», мульт
12.20 Чароўная лінія
12.35 «Сёння ў праграме» з балета
13.00 «Хупкая дапамога», м/ф
15.15 Я і мой сабак
15.30 «Марыяна першая»
16.00 «Як трапіць у Лукамор'е»
16.20 «Не пакідай мяне, Надзея», д/ф
17.10 Казка за казкай
17.40, 21.15 Ук-энд з датактывам
18.10 Экспрэс-кіно
18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
18.50 Ад першай асобы
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Страсці», м/ф
21.00 «Цудоўны Гоша», мульт
21.45 Ваш стыль
21.55 Не хочаш — не глядзі
23.05 «Абрабаванне апоўначы», муз. фільм

8.40 Пяць хвілін на жарты
8.50 Слова да чалавека
9.20 Справы вайсковыя
10.05 Беларускі тур
10.25 Мультклуб
10.55 «Мы такія розныя»
11.35 Пра шахматы і шахматыстаў
12.00 «АВС-клуб» у Амерыцы
12.20 «MTV. Лепшыя жыць»
12.50 Тэлежур «Гаў-гаў»
13.30 Метраном
14.20 Чэмпіянат свету па мотагонках-94
15.20 Фестываль «Песню бярыце з сабою» ў Рэчыцы, ч. 2
16.05 «Талент жыцця». 3. Браварская
17.50 Праспект
17.35 Тэлекарама
17.45 «Чарапашкі нідзя»
18.10 «Гінес-шоу»
18.40 «Раёро Адама», м/ф
20.00 Панарама
20.40 Кальханка
21.00 Пяць хвілін на жарты
21.10 «Халодныя закускі», м/ф (Францыя)
22.45 Рок-айленд-шоу
23.45 Камп'ютэрны палігон
0.05 Пад купалам Сусвету

Канал «Астанкіна»
7.15 Алімпійская раніца
7.50 «Спортлато»
8.00 Марафон-15
8.30 Раніш-рана
9.00 Палігон
9.30 Пакуль усе дома
10.00 Хрустальны чаравяк
10.50 Лістарка
11.25 «Вікторыя». Фестываль салдацкай песні
12.15 Эканаміка і рэформы
12.45 «Шпагалка» з падарункам
13.00 «Падводная адысея каманды Кусто»
13.50, 17.05, 22.50, 23.50 Навіны
14.00 Жывое дрэва рамбэстаў
14.05 «Стратэгія Перамогі», ч. 5
15.00 Клуб падарожнікаў
15.50 Іграй, гармонік!
16.35 Амерыка з М. Таратугам
17.15 Тэлеацыя
17.30 Мультфільмы (ЗША)
18.25 «Уся Расія»
18.50 Надвор'е
19.00 «Бягучы чалавек», м/ф (ЗША)
21.00 Нядзеля
21.50 Спартыўны ўк-энд
22.05 Вялікі фестываль. Дні і вочары
23.00 Сёння
24.00 Я вам спяю

Канал «Расія»
7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.25 «Абстрактнасць у фарбах», д/ф
7.45 Студыя «Рост»
8.15 Непазнаны Сусвет
8.45 Ранішні канцэрт
9.00 Людзі
9.15 Добрай раніцы, Еўропа
9.45 Аты-баты...
10.15 Рукава лато
11.05 «Раманс для кар'яты», м/ф
12.40 Шасці сотак
13.20 «Не высечы...»
13.35 «Эдэра»
14.35 «Кашалёк ці жыццё», ч. 2
15.30 У Дрме Гогаля
16.00 У свеце жывёл
17.00 Чароўны свет Дысней
17.55 Кліп-антракт
18.00 Адыходзячая натура
18.45 Свята кожны дзень
19.25 «Рэпетыцыя аркестра», м/ф
21.10 Каробка перадач
21.25 У Кошы
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Спартыўная карусель
22.30 Поўня
23.30 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург
8.55 «Да будзе твая дабрадзейнасць», д/ф
9.25 «Рамза ІЮлія». Фрагменты з балета
9.40 «Клемяніна»
10.10 Экспрэс-кіно
10.25 «Нядзельная забава»
11.00 Нядзельны лабірынт
12.30 «Сем сланоў»
13.00 «Музей